

ΣΧΟΛΗ Ν.Ο.Π.Ε.

ΤΜΗΜΑ ΝΟΜΙΚΗΣ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2008 – 2009

ΜΑΘΗΜΑ

ΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

Θ Ε Μ Α

Ο ΟΡΚΟΣ

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ

Κος ΑΝΔΡΕΑΣ ΔΗΜΗΤΡΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

ΖΑΦΕΙΡΗ ΣΟΦΙΑ

Α.Μ.: 1340200700604

Δ' ΕΞΑΜΗΝΟ

**ΑΘΗΝΑ
ΜΑΙΟΣ 2009**

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

<u>ΕΙΣΑΓΩΓΗ</u>	<u>3</u>
<u>ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ</u>	<u>4</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ</u>	<u>5</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ</u>	<u>6</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ</u>	<u>6</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ</u>	<u>7</u>
<u>Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΡΚΩΜΟΣΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΛΑΟΥΣ</u>	<u>9</u>
<u>ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ</u>	<u>11</u>
<u>ΘΥΣΙΑ ΟΡΚΟΥ</u>	<u>12</u>
<u>ΕΠΙΟΡΚΙΑ-ΑΥΤΟΚΑΤΑΡΑ</u>	<u>14</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ</u>	<u>17</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ</u>	<u>19</u>
<u>ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ</u>	<u>20</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ</u>	<u>22</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ</u>	<u>24</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ</u>	<u>27</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ</u>	<u>29</u>
<u>ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ</u>	<u>31</u>
<u>Η ΟΡΚΙΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ</u>	<u>35</u>
<u>Ο ΟΡΚΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ ΣΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ</u>	<u>37</u>
<u>ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ</u>	<u>38</u>
<u>ΠΕΡΙΛΗΨΗ(SUMMARY)</u>	<u>39</u>
<u>ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ</u>	<u>40</u>
<u>ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ</u>	<u>10</u>

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στην παρούσα εργασία διερευνάται ο όρκος ως συνταγματικό δικαίωμα. Αρχικά θα επιχειρήσουμε να δώσουμε τον ορισμό του όρκου και την ετυμολογική του προέλευση. Στη συνέχεια θα καταγραφεί η ιστορική εξέλιξή του ανά τους αιώνες και ιδίως η παρουσία και η επίδραση που άσκησε στο Αρχαίο Ελληνικό, το Ρωμαϊκό και το Εκκλησιαστικό Δίκαιο. Θα εξετάσουμε τη σύνδεσή του με τη Μυθολογία, τη Λαογραφία και τη Νομική Επιστήμη. Στη συνέχεια θα αναλύσουμε τα είδη του όρκου, καθώς και τη σχέση του όρκου με την ελληνική ορθόδοξη εκκλησία και τη διδασκαλία γενικά των πατέρων της ορθόδοξης πίστης. Επίσης γίνεται αναφορά στην ιδιαίτερη σύνδεση του όρκου με συνταγματικές αρχές όπως η αρχή της ισότητας και η ανθρώπινη αξία. Το Σύνταγμα άλλωστε καθιερώνει την ορκοδοσία ως προϋπόθεση για την ανάληψη καθηκόντων των ανώτατων πολιτικών αρχών. Εκτός όμως από τον ανώτατο καταστατικό χάρτη αναλύεται η εισαγωγή του όρκου στη λοιπή έννομη τάξη, σε νομοθετήματα πολύ σημαντικά για την οργάνωση του βίου των ανθρώπων και την εναρμόνιση της συμπεριφοράς τους με το νόμο.

ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ

Όρκος: υπόσχεση ή βεβαίωση που δίνεται με επίκληση ιερού προσώπου ή πράγματος ως μάρτυρα για την αλήθεια ή όχι κάποιου γεγονότος. Η επίκληση του Θεού έχει την έννοια ότι παραβίαση της υπόσχεσης ή ψεύτικη επιβεβαίωση επισύρει τη θεία τιμωρία. Δεσμεύει άμεσα ή έμμεσα την τιμή και την προσωπικότητα του προσώπου που το δίνει.

Όρκος: (από το αρχ. Έρκος = φραγμός < είργω).

Ο όρκος έχει τη προέλευσή του στη θρησκευτική πίστη και έχει νόημα, μόνο όταν ο άνθρωπος που επικαλείται το Θεό πιστεύει σε αυτόν και στο ότι, αν τον παραβεί, θα τιμωρηθεί. Ο όρκος μπροστά στα θεϊκά σύμβολα υπάρχει από τα πανάρχαια χρόνια και αναφέρεται σε πολλές γραπτές μαρτυρίες (Αιγύπτιοι, Ινδοί, αρχαίοι Έλληνες, Ρωμαίοι, Εβραίοι κ.ά.).

Η λέξη όρκος παράγεται από το αρχαίο ρήμα είργω=περιορίζω, εμποδίζω, από το οποίο παράγεται και η λέξη ειρκτή, και σημαίνει ένα μέσο με το οποίο ο ορκιζόμενος δεσμεύεται να πει την αλήθεια, διαφορετικά θα υποστεί κυρώσεις. Επίσης η λέξη έρκος= φραγμός, εμπόδιο, με την οποία συνδέεται ετυμολογικά ο όρκος, σήμαινε αρχικά το πρόσωπο ή το πράγμα που επικαλούνταν ο ορκιζόμενος (συνώνυμη λέξη : ταόρκια).

Είναι ένα είδος δυνητικής αυτοκατάρτας, η οποία ενεργοποιείται εναντίον αυτού του ίδιου που ορκίζεται, στην περίπτωση που τον παραβαίνει. Η δέσμευση γίνεται στο όνομα κάποιου θεού.

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Στην Αρχαία Ελλάδα γινόταν χρήση του όρκου, υπήρχαν δε και οι λεγόμενοι «όρκοι θεοί» μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο Ζεύς, άγαλμα του οποίου υπήρχε στην Ολυμπία. Ενώπιον αυτού του αγάλματος το οποίο παρίστανε τον Δία να κρατάει στα δύο του χέρια κεραυνούς προς εκφοβισμό των επίορκων, ορκίζονταν οιαθλητές ότι θα αγωνισθούν έντιμα και χωρίς να προξενήσουν κακό στους συναθλητές τους. Στο Αρχαίο Ελληνικό Δίκαιο, ο όρκος ήταν γνωστός και ως ένα μη θεσμοποιημένο αποδεικτικό μέσο κατά τη δικαστηριακή διαδικασία. Έτσι ο Όμηρος αναφέρει ότι ο Αγαμέμνωνας, παρουσία των Αργειτών, ορκίσθηκε στο Δία για να αποδείξει ότι δεν είχε πειράξει τη Βρισηίδα όσο χρόνο την είχε στη σκηνή του.

Στην Αρχαία Αθήνα οι έφηβοι που γίνονταν 18 ετών, παρουσιάζονταν στην εκκλησία του δήμου, στην Πνύκα, αναγράφονταν στους καταλόγους των πολιτών (ληξιαρχικόν γραμματείον), τους χορηγούνταν ένα δόρυ και μία ασπίδα και υπηρετούσαν για δύο χρόνια στρατιώτες αφού έδιναν τον «Όρκο των Αθηναίων εφήβων» μπροστά από το ναό της Αγλαύρου, όπως μας τον διασώζει ο Λυκούργος στον «Κατά Λεωκράτους» λόγο 77. Λέγεται μάλιστα πως ο όρκος γράφτηκε από τον ίδιο το Σόλωνα, νομοθέτη των αθηναίων, του οποίου οι νόμοι επέτρεπαν τον όρκο και καθόριζαν τις προϋποθέσεις χρήσεως του ως αποδεικτικού μέσου.

Μάλιστα, στο Σόλωνα οφείλεται και η σύσταση της Ηλιαίας, ενός δικαστηρίου ευρύτερης ποινικής δικαιοδοσίας, στο οποίο οι δια της πρώτης κληρώσεως εκλεχθέντες δικαστές ορκίζονταν τον Ηλιαστικό καλούμενο όρκο. Στα δικαστήρια της Αρχαίας Αθήνας, ιδίως στην Ηλιαία, η πρόκληση για όρκο συνίστατο στο να προταθεί από έναν από τους διαδίκους το πρόσωπο ή το πράγμα το οποίο θα γινόταν αντικείμενο της επίκλησης και σε μία δεύτερη φάση να γίνει αποδεκτός ο όρκος από τον άλλο διάδικο ή να απορριφθεί. Σε άλλες περιπτώσεις, η πρόταση γινόταν και από τους δύο διαδίκους κατόπιν κοινής συμφωνίας. Η διάκριση μεταξύ όρκου που επιβάλλεται μετά από

πρόταση από έναν από τους διαδίκους και όρκου που επιβάλλεται με πρωτοβουλία του δικαστή, η οποία υπήρχε ήδη και κατά την εποχή εκείνη στην Αθήνα, μας θυμίζει τη σημερινή διάκριση μεταξύ επακτού και δικαστικού όρκου.

Η δέσμευση των διαδίκων με τον όρκο θεωρούνταν αποδεικτικό στοιχείο ικανό να επηρεάσει τη δικαστική απόφαση. Οι συχνές περιπτώσεις επιορκίας ήταν ο κύριος λόγος για τον οποίο ο όρκος δεν εφαρμόσθηκε τελικά στις διαδικασίες των δικαστηρίων. Αν και χρησιμοποιήθηκε στη δικανική επιχειρηματολογία ως στοιχείο αποδεικτικό της αλήθειας μίας ομολογίας, αναφέρεται ότι κατέληξε να γίνεται μεγάλη κατάχρηση του όρκου ώστε να μην αποδίδεται η πρέπουσα πίστη σ' αυτόν.¹

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΡΩΜΑΪΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Περισσότερο διαδεδομένη ήταν η χρήση του όρκου στο Ρωμαϊκό Δίκαιο. Οι Ρωμαίοι, τον χρησιμοποιούσαν στην αρχή μεν ως μέσο διάλυσης των εξώδικων διαφόρων, μεταγενέστερα δε και ως μέσο απόδειξης. Στους Ρωμαίους ο όρκος διατήρησε για πολύ την ισχύ του και τη σπουδαιότητά του. Το γεγονός αυτό, οφείλεται στο ότι οι Ρωμαίοι ήταν ο πλέον αφοσιωμένος στη θρησκεία λαός της αρχαιότητας. Ο θρησκευτικός χαρακτήρας του όρκου και η σημασία του αναγνωρίζεται και από τον Κικέρωνα, ο οποίος τον θεωρεί ως θρησκευτική διαβεβαίωση.²

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Ο όρκος απαντά ήδη και στην Παλαιά Διαθήκη. Από το «Νή Δία» λ.χ. των Αρχαίων Ελλήνων και τους άλλους τρόπους ορκίσεως των λοιπών λαών της αρχαιότητας, φθάνουμε στην προ της εμφάνισης του

---

¹ **Α. Μαρίνος**, Η θρησκευτική ελευθερία, Αθήνα 1972, σελ. 246, **Κ. Κωστής**, Εγχειρίδιο της Ποινικής Δικονομίας, έκδ. 3^η, εκδ. Κωσταντινίδου, Αθήνα 1897, σελ. 11-13, **Πάπυρος Larousse Britannica**, τόμος 47, σελ. 148

² **Α. Μαρίνος**, βλ. όπ. παρ. σελ. 246

Α. Μαρίνος, βλ. όπ. παρ., σελ. 246-247, **Κ. Βουγιούκας**, Η όρκιση των μονάχων ως μαρτύρων εις την Ποινικήν Δίκην, Αρμενόπουλος ΙΔ 1960, σελ. 135-137

Ελληνική Μυθολογία 2, Εκδοτική Αθηνών, σελ. 15, 17, 18, **Πάπυρος Larousse Britannica**, τόμος 47, σελ. 147

Χριστού εποχή, κατά την οποία οι μονοθεϊστές Ισραηλίτες προσπαθούν να περιορίσουν κάπως την άσκοπη ή την άνευ σοβαρού λόγου όρκιση στο όνομα του Θεού.

Σχετικά με το θέμα αυτό, ασχολείται σε πολλά χωρία της η Παλαιά Διαθήκη, όπως στο «Λευϊτικόν» όπου λέγεται «δεν θέλετε ομνύει εις το όνομά μου ψευδώς, και δεν θέλεις βεβηλώνει το όνομα του Θεού σου»(κεφ. ιθ' παρ. 12), ή στην «Εξοδος» όπου τονίζεται (κεφ. κ' παρ. 7) «Μη λάβεις το όνομα του Θεού σου επί ματαιώ, διότι δεν θέλει αθωώσει ο Κύριος τον λαμβάνοντα επί ματαιώ το όνομα αυτού» (έτσι και στο «Δευτερονόμιο» κεφ.ε' παρ.11), του «Λευϊτικού» όπου αναγράφεται επιπλέον ότι «Εάν τις ... ομόσει ψευδώς περί τίνος εκ πάντων όσα πράττει ο άνθρωπος, ώστε να αμαρτήσσει εις αυτά ... θέλει αποδώσει ... παν εκείνο περί του οποίου ώμοσε ψευδώς ... » (κεφ. στ' παρ.2-5).

Το θέμα της ορκίσεως έλαβε πρωτεύουσα θέση στη Διδασκαλία του Χριστού, ο οποίος κατά την επί του Όρους Ομιλία, αναφερόμενος στα απαγορεύοντα την επιορκία, όχι όμως και τον όρκο, ανωτέρω παρατεθέντα κείμενα της Αγίας Γραφής, κηρύσσει σαφώς, κατηγορηματικώς και απεριφράστως την απαγόρευση του όρκου (Κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον κεφ. ε' παρ. 33-37).

Με το ζήτημα της απαγόρευσης του όρκου ασχολήθηκαν και κάποιες από τις Οικουμενικές Συνόδους, ενώ οι Πατέρες της Εκκλησίας καταδικάζουν κατά τους Βυζαντινούς χρόνους τη συνήθεια επίκλησης του όρκου ακόμη και στην περίπτωση που αυτός ήταν αληθινός και αφορούσε σπουδαία ζητήματα.

Στην Καινή Διαθήκη, πολλά χωρία αναφέρονται στον όρκο και τη δύναμη επιβολής την οποία αυτός ασκεί επί του ομνύοντος, καθώς και στις συνέπειές του. Είναι γνωστή η ρήση του Ευαγγελίου : «Πάλιν ηκούσατε ότι ερρέθη τοις αρχαίοις, ουκ επιορκήσεις, αποδώσεις δε τω Κυρίω τους όρκους σου. Εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως . έστω δε ο λόγος υμών ναι ναι, ου ου, το δε περισσόν τούτων εκ του πονηρού εστί» και πάντα ταύτα «ίνα μη ύπο κρίσην πέσητε».

Σε άλλο χωρίο της Καινής Διαθήκης αναφερόμενο στο γνωστό επεισόδιο του αποκεφαλισμού του Ιωάννη εκτίθεται ότι ο Ηρώδης τόσο ενθουσιάστηκε από το χορό της Σαλώμης, ώστε «μεθ' όρκου ωμολόγησεν αυτή δούναι ό εάν αιτήσεται», όταν δε αυτή, καθ' υπόδειξη της μητέρας της Ηρωδιάδος, ζήτησε το κεφάλι του Ιωάννη «ελυπήθη ο Βασιλεύς» πλην όμως επειδή είχε δεσμευθεί με όρκο αναγκάστηκε να ικανοποιήσει το αίτημα αυτό, «διά δε τους όρκους και τους συνανακειμένους εκέλευσε δοθήναι».¹

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ

Σύμφωνα με τη μυθολογία, ο όρκος ήταν ένας Θεός, γιος του Αιθέρα και της Γαίας που τιμωρούσε τους επίορκους. Σύμφωνα με μία άλλη άποψη, ο όρκος ήταν παιδί της Έριδας από την οποία γεννήθηκαν και άλλα δεκατέσσερα παιδιά με αρνητική νοηματική σημασία, όπως π.χ. πόνος, λιμός, άλγη, μάχες, φόννοι, δυσνομία κτλ.

Εδώ φυσικά γεννάται το ερώτημα γιατί τα αδέρφια του όρκου να έχουν αρνητική έννοια. Επίσης υπάρχει η απορία αν ο όρκος ταυτίζεται νοηματικά με τα αδέρφια του ή είναι ο μόνος που διαφοροποιείται από αυτά . Σήμερα στην πλειονότητα τους οι άνθρωποι, αποδέχονται την έννοια του όρκου. Μήπως όμως εν τέλει είναι και αυτός όπως π. χ. τα ψεύδη και οι μάχες μία σοβαρή κοινωνική δυσλειτουργία ;¹

Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΟΡΚΩΜΟΣΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΑΡΧΑΙΟΥΣ ΛΑΟΥΣ.

Κι η μισημένη η Έριδα τον Πόνο γέννησε που βασανίζει, γέννησε και την Λήθη και την Πείνα, και τις Πληγές που δάκρυ τις ποτίζει, τους Πόλεμους, τους Φόβους και τις Μάχες και τ' Αντροσκοτώματα και τις Φιλονικίες και τ' απατηλά τα Λόγια και τις Κρισοδικίες και την Κακονομία και την Απάτη, πού ναι συχνά φιλί-κλειδί τα δύο τους, και τον Όρκο, π' αλήθεια αυτός τις πιο πολλές έχει σωριάσει συφορές του ανθρώπου, γιατί αλλοί και τρισαλλοί, σ' αυτόν που ψεύτικα -κι είναι εις γνώση του- τον πάρει!". (ΗΣίοδος, Θεογονία).

Θρησκεία, ηθική και οργάνωση της κοινωνίας φαίνονται αδιάσπαστα συνδεδεμένα στο θεσμό του Όρκου. Ο ρόλος του είναι να επιβεβαιώσει ότι μία δήλωση είναι απολύτως δεσμευτική, είτε αφορά στο παρελθόν, είτε εξηγεί τη θέληση για το μέλλον. Στηρίζεται σ' ένα σύστημα παγκόσμιων διαδεδομένων δοξασιών, σύμφωνα με τις οποίες, οι θεϊκές ή υπερφυσικές δυνάμεις δεν είναι δυνατόν να αμελήσουν το ρόλο τους ως απονεμητών δικαιοσύνης και άρα, τιμωρούν συστηματικά αυτόν, που, αφού τις κάλεσε ως μάρτυρες για να αποδείξει την αλήθεια των όσων είπε ή υποσχέθηκε, ψευδορκεί δείχνοντας έτσι πως στερείται κάθε σεβασμού προς αυτές.

Ο όρκος έχει μοναδική σπουδαιότητα σε πολιτισμούς χωρίς γραφή, στους οποίους δεν υπάρχουν καταγραφές σαν αποδεικτικά μέσα, ούτε επίσημα έγγραφα, αλλά και στους αρχαίους μεγάλους πολιτισμούς η ύπαρξη γραφής με μεγάλη βραδύτητα περιόρισε τον όρκο και ποτέ δεν τον εξάλειψε τελείως.

Είναι ένας από τους παλαιότερους ινδο-ευρωπαϊκούς θεσμούς και ταυτίζεται με τον τύπο εκείνο των δικαστικών δοκιμασιών, όπου με την παρέμβαση της θείας δίκης αποδεικνυόταν η αθωότητα ή η ενοχή του κατηγορουμένου. Ο κριτής υποβάλλει το άτομο σε μία δοκιμασία, με στόχο να καταλάβει αν λέει αλήθεια. Χρησιμοποιούνται πολυάριθμες μέθοδοι. Το άτομο πίνει ένα τοξικό ποτό και παρατηρούνται οι αντιδράσεις του οργανισμού του ή πρέπει να αρπάξει με το χέρι ένα πυρωμένο σίδερο και να διαπιστωθεί αν άφησε ή όχι κόκκινα σημάδια στο χέρι του. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η δοκιμασία αντικαθιστά την απόδειξη αθωότητας ή ενοχής, δηλ. για να αποδείξει κανείς τις ικανότητες ή την αθωότητά του πρέπει να δοκιμαστεί. Στην Ρώμη μία Εστιάδα, η Αιμιλία, που η ηθική της αμφισβητήθηκε, επειδή είχε αφήσει να σβήσει η φωτιά, λέγεται ότι προσευχήθηκε στην Εστία και έριξε ένα κομμάτι λινό ύφασμα πάνω στα κρύα κάρβουνα. Η φλόγα που πετάχτηκε πιστοποίησε την αθωότητά της. Και υπήρχε και μία άλλη -

Τουκκία το όνομά της- που, όταν βρέθηκε σε παρόμοια θέση, απέδειξε την αθωότητά της μεταφέροντας από τον Τίβερη ένα κόσκινο γεμάτο νερό, χωρίς να χυθεί ούτε μία σταγόνα.

ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ

Οι Όρκοι αρχίζουν με επίκληση των Θεών, πρώτα των αρμόδιων θεοτήτων και ύστερα όλων των άλλων. Όλοι τους καλούνται αυτή την επίσημη στιγμή σαν Μάρτυρες πως ο όρκος θα τηρηθεί. Στην Ιλιάδα βλέπουμε τον Αγαμέμνονα να δέεται στο Δία, που είναι ο αρμόδιος των Ελλήνων θεός, και παράλληλα γίνεται επίκληση του Ηλίου-ουρανού, της γης με τους ποταμούς, και του Κάτω κόσμου, δηλ. ένας όρκος που βάζει μάρτυρα ολόκληρο το σύμπαν.

Ψηλά τα χέρια σήκωσεν ο Ατρείδης κι εδεήθη :

Δία Πατέρα δοξαστέ, μέγαλε, όπου δεσπάζεις από την Ιδην, κι Ηλιε, που ακούς και βλέπεις όλα και ποταμοί, και γη, και σεις θεοί, που εκεί στον Άδη καθ' επιόρκου την ψυχήν ως πρέπει τιμωρείτε, γίνεστε τώρα μάρτυρες και φύλακες των όρκων". (Ιλιάδα 275-280).

Ο Όρκος του Αγαμέμνονα δείχνει τη βαθιά θρησκευτική σημασία με την οποία είχε επενδυθεί ο όρκος στις αρχαϊκές κοινωνίες. Στον Όρκο του Ιπποκράτη γίνεται επίκληση των Θεών που προστατεύουν τους γιατρούς και αμέσως ύστερα όλων των Θεών.

Ανέκαθεν ήταν δυνατόν διάφορα αντικείμενα να αναχθούν σε μάρτυρες του όρκου. Η Ήρα ορκίζεται στο κεφάλι του Διός και στη συζυγική κλίνη, ο Αχιλλέας στην Ιλιάδα ορκίζεται στο σκήπτρο του, το οποίο δεν πρόκειται να ανθίσει ποτέ. Το σκήπτρο, που αντιπροσωπεύει εδώ τον όρκο, επενδύεται με τη θεϊκή δύναμη και επιφορτίζεται να τιμωρήσει τον Ατρείδη αν επιορκήσει:

"αλλά έναν λόγο θα σου ειπώ, και ομόνω μέγαν όρκο, ναι, μα το σκήπτρο τούτ' όπου κλαδί δεν βγάζ' ή φύλλα, καθώς αφήκε τον κορμόν στα όρη εκεί που εκόπη, και δεν θ' αναχλωράνει, αφού τα φύλλα και το φλούδι γύρω του ελέπισε ο χαλκός, και το φορούν στο χέρι οι δικαιοκρίτες Αχαιοί τους νόμους να φυλάγουν, όπως τους έδωκεν ο Ζευς, και θά' ναι μέγας όρκος, θ' αποζητήσουν οι Αχαιοί μιά μέρα τον Πηλείδη όλοι και συ περίλυπος την δύναμη δεν θάχεις

να τους βοηθείς, όταν πολλούς θα στρώσει χάμω η λόγχη του ανθρωποφόνου Έκτορος ...

(Ιλιάδα Α 233-246).

ΘΥΣΙΑ ΟΡΚΟΥ

Συνήθως ο όρκος συνοδεύεται από θυσία ζώου με σπονδή. Η σπονδή εμφανίζεται κυρίως κατά την ανακωχή και τη σύναψη ειρήνης, κατά τις οποίες τίθεται τέλος στην αιματοχυσία. Η Ιλιάδα περιγράφει κατά τρόπο παραδειγματικό μία θυσία όρκου :

"Σηκώθη τότε ο κραταιός Ατρείδης και σιμά του σηκώθη ο θείος Οδυσσεύς. Οι κήρυκες εφέραν των θείων όρκων τα σφαχτά και αφού μες τον κρατήρα εσυγκεράσαν το κρασί, το νίψιμο κατόπι εις τές παλάμες έχυναν των θείων βασιλέων. κι έσυρ' ο Ατρείδης μάχαιραν πού πάντοτ' εκρεμόταν εις την λαβήν του ξίφους του και απέκοψε τές τρίχες απ' των κριών τές κεφαλές, και αφού τές διαμοιράσαν οι κήρυκες στους αρχηγούς των Αχαιών και Τρώων".

(Ιλιάδα Γ 266-274).

.....
Είπε και με το αλύπητο μαχαίρι τα κριάρια έσφαξε και σπαρταριστά ξαπλώθηκαν στο χώμα χωρίς πνοή, άμα ο χαλκός την δύναμη τους πήρε και απ' τον κρατήρα παίρνοντας κρασί με τα ποτήρια το χύναν και προσεύχονταν και Αχαιοί και Τρώες. (Ιλιάδα Γ 292-296)

"και αρνάδα ολόμαυρην της Γης, κάτασπρο αρνί του Ήλιου φέρετε σεις, και του Διός εμείς θα φέρωμ' άλλο και ας έλθει ο Πρίαμος, αυτός να κάμει την θυσίαν των όρκων, ότ' είναι άπιστα και αυθάδη τα παιδιά του, μην ασεβήσουν άνομα στους όρκους του Κρονίδη" (Ιλιάδα Γ 103-107).

Η θυσία του όρκου περιελάμβανε βασικά στοιχεία κοινά με την κανονική θυσία ζώων, υπογραμμιζόταν όμως η πλευρά του φόβου και της καταστροφής. Το αίμα έρεε σε ένα δοχείο και τα χέρια εβαπτίζονταν εκεί. Ουσιώδης είναι ο διαμελισμός του ζώου : έλεγαν ότι "τέμνουν τα όρκια". Ο ορκισμένος πατούσε πάνω στα "κομμένα μέρη", και μάλιστα πάνω στα γεννητικά όργανα του θύματος. Έτσι η αιματοχυσία συνοδευόταν από ευνουχισμό.

Δεν είναι βέβαιο αν επιτρεπόταν να φάει κανείς από την θυσία του όρκου. Στην Ιλιάδα ο Πρίαμος παίρνει το ζώο της θυσίας μαζί του, πιθανόν όμως για θρησκευτική χρήση.

"Είπε, στ' αμάξι τους κριούς επήρε ο θείος άνδρας,
ανέβει και τους χαλινούς ετέντωσεν οπίσω" (Ιλ. Γ
310-311)

ενώ κατά τον όρκο καθαρμού του Αγαμέμνονα, ο κάπρος που θυσιάστηκε ρίχνεται στην θάλασσα:

"Είπε, τον χοίρον έσφαξε με την σκληρή λεπίδα
και στους αφρούς της θάλασσας τα ψάρια να τον φάγουν
τον έριξε ο Ταλθύβιος. (Ιλ. Τ 265-268).

Συχνά δίνονται όρκοι με την ευκαιρία μιας κανονικής θυσίας "πάνω από τα καιόμενα θύματα", "κατά την ολοκλήρωση της θυσίας". Σ' αυτόν που θα ορκιστεί του δίνουν να κρατάει στο χέρι τα σπλάχνα του ζώου, καρδιά και συκώτι, για να γίνει η επαφή του με το ιερό απολύτως αισθητή:

Επτά αρχηγοί και πόλεμο πνέοντας

σε μαύρης ασπίδας το κοίλωμα έσφαξαν ταύρο.

Και τα χέρια τους βάζοντας στο αίμα ορκίστηκαν
στον Άρη, στην Ενωώ και στον Φόβο τον άγριο

ή να πέσουν και το αίμα τους λίπασμα

ή το ξεπάτωμα και ολότελο άρπαγμα (Αισχ. Επτά επί Θήβας).

ΕΠΙΟΡΚΙΑ-ΑΥΤΟΚΑΤΑΡΑ

Η επιορκία, το να πατήσεις τον όρκο σου, αποτελεί παράπτωμα εναντίον των Θεών. Τα αντίποινα σε αυτή την περίπτωση δεν επιβάλλονται από τους ανθρώπους, αλλά από τις Θεϊκές δυνάμεις, εφόσον εκείνες καλούνται να παίξουν το ρόλο των εγγυητών του όρκου. Κανένας αρχαίος ινδο-ευρωπαϊκός κώδικας δεν προβλέπει ποινή για την επιορκία, η τιμωρία της επιορκίας είναι υπόθεση των Θεών. Το να δεσμεύεται κανείς με όρκο, σημαίνει πως εκ των προτέρων εγκαταλείπεται στη θεϊκή εκδίκηση, εφόσον καλεί τους θεούς να είναι παρόντες στην πράξη που δεσμεύει.

Ο Ησίοδος στην Θεογονία θεωρεί την επιορκία το κατεξοχήν παράπτωμα, υπαίτια της αυστηρότερης δυνατής ποινής που επιφυλάσσουν στον άνθρωπο οι θεοί :

...και τον όρκο, που αλήθεια αυτός τις πιο πολλές έχει σωριάσει συφορές του ανθρώπου, γιατί αλλοί και τρισαλλοί σ' αυτό που ψεύτικα τον πάρει.

Όταν περιγράφει την προοδευτική έκπτωση και παρακμή του ανθρώπινου γένους γράφει :

Καμία τιμή δεν θάχει πια τον λόγο όποιος κρατάει και μήτε ο δίκαιος και ο αγαθός, μα τον κακούργο πιο πολύ και τον ανήθικο θέ να τιμήσουν. Το μόνο δίκαιο θάναη η δύναμη και η συναίσθηση του αληθινού δικαίου δεν θα υπάρχει. Και θα συντρίβει ο δειλός τον γενναίο άνδρα, δόλια λόγια πλέκοντας, κι όρκο γι αυτά θα παίρνει . (Εργα και Ημέραι 190-194).

Όταν ορκίζονταν οι Μολοσσοί, έφερναν ένα βόδι και ένα κύπελλο γεμάτο κρασί. Κατόπι τεμάχιζαν τα βόδια σε μικρά κομμάτια και εύχονταν έτσι να κομματιαστούν οι επίορκοι. Άδειαζαν την κούπα και εύχονταν έτσι να χυθεί το αίμα του επίορκου.

τούτ' όπου χύνω το κρασί, και αυτών και των παιδιών τους και αγκάλες άλλων να χαρούν τα έρμα θηλυκά τους". (Ιλ. Γ 297-301).

Αργότερα η συνηθισμένη κατάρα ήταν να βρει τον επίορκο και μαζί και όλη την γενιά του πλήρους καταστροφή (εξώλεια), το ξερίζωμα της οικογένειας, που αντιστοιχεί στον ευνουχισμό.

Η προσωποποίηση ή και η πραγματοποίηση του όρκου από τη μυθική φαντασία, που τον αναπαριστά άλλοτε με την μορφή αυτόνομης θεότητας, άγριας και καταστρεπτικής, άλλοτε πάλι με την μορφή αντικειμένου προικισμένου με δύναμη που τιμωρεί την επιορκία, είναι μία ένδειξη του ιερού και μυστικιστικού χαρακτήρα που αποδίδεται στον όρκο.

Ο θεσμός αυτός παίζει σημαντικότατο ρόλο στη φιλοσοφία του Εμπεδοκλή, της οποίας αποτελεί ουσιαστικό στήριγμα, θεωρούμενος ως θεμέλιο των παγκόσμιων νόμων. Συχνά οι αρχαίοι συγγραφείς αναφέρονται στο παρακάτω απόσπασμα του Εμπεδοκλή. Το βρίσκουμε ολόκληρο πλατειά σχολιασμένο στον Πλούταρχο :

"Είναι κάποιος χρησμός της Ειμαρμένης, πανάρχαιο και αιώνιο ψήφισμα των θεών, σφραγισμένο με μεγάλους όρκους, αν κάποια ψυχή, που της έλαχε ο κλήρος της ζωής, αμαρτήσει και μιανθεί με φονικό αίμα ή γίνει επίορκη, να περιπλανιέται για δέκα χιλιάδες χρόνια μακριά από τους Μακαρίους, και να ξαναγεννιέται μέσα στον χρόνο, παίρνοντας όλες τις θνητές μορφές και αλλάζοντας όλους τους πολυστέναχτους δρόμους της ζήσης.

Γι αυτό η δύναμη του Αιθέρα τη βυθίζει μέσα στην θάλασσα, η θάλασσα την ξερνάει πάνω στη Γη, η Γη τη ρίχνει μέσα στις φλόγες του πύρινου Ήλιου, και την ξανατινάζει μέσα στην άβυσσο του Αιθέρα. Ο ένας την παίρνει από τον άλλο και όλοι την αποδιώχνουν με βδελυγμία. Μία τέτοια ψυχή είμαι τώρα κι εγώ, εξόριστος από τους θεούς και πλανήτης, γιατί παρασύρθηκα από το μαινόμενο Μίσος....".

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

Σύμφωνα με τη λαογραφία, η λέξη όρκος παράγεται από το αρχαίο ρήμα εἶργω (=περιορίζω, εμποδίζω), από το οποίο παράγεται και η λέξη ειρκτή και σημαίνει ένα μέσο με το οποίο ο ορκιζόμενος δεσμεύεται να πει την αλήθεια, διαφορετικά θα υποστεί κυρώσεις. Γι' αυτό τελικά ο όρκος αποτελεί μία μορφή κατάρας, η οποία και ενεργοποιείται εναντίον αυτού του ίδιου που ορκίζεται, στην περίπτωση που αυτός δε λέει την αλήθεια ή που θα παραβεί ορισμένη υπόσχεσή του.

Η πρώιμη σύνδεση του όρκου με τη θρησκεία συνετέλεσε με τον καιρό να πάρει σημαντική θέση στην εθιμική και στην εν γένει οργανωμένη κοινωνική ζωή του ανθρώπου (όρκος σε δικαστήρια, όρκος υπαλλήλων, κλπ.). Υπό την επίδραση χριστιανικών αντιλήψεων, διαμορφώθηκε και η λαϊκή στάση του όρκου, ως πράξης ανάρμοστης σε ηθικό άτομο. Παρά ταύτα, ο όρκος αποτελεί συνηθέστατη καθημερινή πρακτική, όχι μόνο για σημαντικά ζητήματα, αλλά και για ασήμαντους λόγους.

Συνηθισμένοι νεοελληνικοί όρκοι είναι : **α)** Οι μαγικοί, εκείνοι που συνοδεύουν κάποια μαγική πράξη. Οι όρκοι αυτοί αποτελούν την παλαιότερη μορφή του είδους και παραπέμπουν σε ανάλογες ομηρικές συνήθειες (σπονδή οίνου και επίκληση του Διός να τιμωρήσει τον επίορκο). Π.χ. χύνουν σταγόνες κρασιού στο έδαφος, λέγοντας : «Έτσι να χυθεί το αίμα μου, αν δε σου λέω την αλήθεια», ή σηκώνουν μία πέτρα πάνω από το κεφάλι τους εκστομίζοντας κατάρες εναντίον του εαυτού τους για την περίπτωση, όπου θα παραβούν τον όρκο τους.

β) Οι αυτοκατάρες, του τύπου «Να μη χαρώ ...», στις οποίες πολλές φορές γίνεται επίκληση του Θεού, της Παναγίας κλπ. για την εκτέλεσή τους : «Να με κάψει ο Θεός» κλπ.

γ) Όρκοι, στους οποίους οι ορκιζόμενοι επικαλούνται ως μάρτυρα και τιμωρό κάποιο πολύτιμο πράγμα που κινδυνεύουν, σε περίπτωση επιορκίας, να το στερηθούν : «Μα το ψωμί» κλπ.

δ) Σχετικοί είναι και οι όρκοι, στους οποίους μνημονεύεται το πράγμα, στο οποίο ορκίζεται κανείς και το οποίο θα υποστεί τις συνέπειες τυχόν ψευδορκίας, όπως : «Στα μάτια μου», «Στη ψυχή που θα δώσω στο Θεό» κλπ.

ε) Οι όρκοι, στους οποίους αυτοί που ορκίζονται επικαλούνται ως μάρτυρες της αλήθειας τον Θεό, την Παναγία, έναν άγιο, κάποιο ιερό σκεύος ή μία εορταστική μέρα κλπ., όπως : «Μα το Θεό», «Μα τον τίμιο Σταυρό», «Μα τη Λαμπρή που καρτεράμε» κλπ. Ο όρκος αυτού του τύπου συνοδεύεται κατά κανόνα μα σταυροκόπημα. Συνηθισμένη τέτοια ορκοδοσία είναι το λεγόμενο παλάμισμα της εικόνας. Αυτός δηλαδή που ορκίζεται, τοποθετεί την παλάμη του χεριού του πάνω σε μία εικόνα, την οποία μετά ασπάζεται, ζητώντας συγχώρεση για την πράξη του αυτή. Τέτοιοι όρκοι συνηθίζονται σε διάφορα μέρη για απόδειξη της αθωότητας κάποιου που κατηγορείται για ζωοκλοπή. Αντί για εικόνα, ο

ορκιζόμενος μπορεί να τοποθετήσει το χέρι του πάνω σε ευαγγέλιο (παλαμίζω το ευαγγέλιο), κατά τον καθιερωμένο στο δικαστήριο όρκο. Είδος όρκου για την εξακρίβωση της αλήθειας και απονομή του δικαίου θεωρείται και η θεοκρισία. Κατάλοιπά της ανευρίσκονται σε όρκους του τύπου : «Στα κάρβουνα πατώ, αν δεν είναι έτσι», «Αστροπελέκι να με κάψει», κλπ.³

---

³Πάππος Larousse Britanica, τόμος 47, σελ. 148

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

Σύμφωνα με τη νομική επιστήμη, όρκος είναι η με την επίκληση του θείου διαβεβαίωση για την αλήθεια γεγονότος ή για την εκτέλεση υπεσχημένης δραστηριότητας. Χαρακτηριστικό του όρκου είναι η μετατροπή ή χρησιμοποίηση της θρησκευτικής φύσης του σε νομική πράξη με την οποία επιτυγχάνεται η επιδιωκόμενη από τον νόμο πεποίθηση για την αλήθεια γεγονότος ή για την εκπλήρωση υποχρέωσης.

Η επίκληση του θείου συνδέει τον ορκιζόμενο με το φόβο και τις ποινές της επιορκίας. Έτσι, εκτός από τη ψυχολογική αυτοδέσμευση του ορκιζόμενου, η παράβαση του όρκου τιμωρείται νομικά και θρησκευτικά. Θρησκευτικές ποινές είναι τα διάφορα επιτίμια που επιβάλλονται στους επίορκους από τους λειτουργούς των διαφόρων θρησκειών.⁴

Ο όρκος χρησιμοποιείται ευρύτατα στα δικαστήρια προς επικύρωση της αλήθειας σε μαρτυρικές καταθέσεις. Είναι καθιερωμένος στα Δίκαια όλων των κρατών. Σε περίπτωση που μάρτυρες ή κατηγορούμενοι είναι αλλόθρησκοι, ορκίζονται σύμφωνα με το θρήσκευμά τους, αν όμως αυτό δεν επιτρέπει τον όρκο, καθώς και όταν είναι άθρησκοι, ορκίζονται στην τιμή και τη συνείδησή τους (άρθρο 220).

---

⁴Πάπυρος Larousse Britanica, τόμος 47, σελ. 147

Α. Μαρίνος, βλ. όπ. παρ. σελ. 247-249, Κ. Βουγιούκας, βλ. όπ. παρ., σελ. 135, Γ. Πρίντζιπας,

Συνταγματικά προβλήματα της υποχρέωσης ορκοδοσίας σε : Η θρησκευτική ελευθερία : Θεωρία και πράξη στην ελληνική κοινωνία και έννομη τάξη (Κ. Μπέης), εκδ. Eunomia Verlag, Αθήνα, 1997, σελ. 291-292

ΔΙΑΚΡΙΣΕΙΣ ΤΟΥ ΟΡΚΟΥ

Ο όρκος διακρίνεται κατά μία πρώτη άποψη σε δύο μορφές: το βεβαιωτικό όρκο και τον υποσχετικό. Στην ελληνική νομική πρακτική γίνεται ευρεία χρήση και της βεβαιωτικής και της υποσχετικής λειτουργίας του όρκου. Η πρώτη σχετίζεται με την αποδεικτική διαδικασία και κατατείνει στην εξασφάλιση της δικανικής πεποίθησης του δικαστή. Αντίθετα ο υποσχετικός όρκος σχετίζεται με την πρόσδοση πανηγυρικότητας στην ανάληψη δημόσιας υπηρεσίας ή λειτουργήματος, χωρίς όμως αυτό να φέρει ουσιαστικά καμιά άλλη συνέπεια πλην της βεβαίωσης ότι ο ορκισθείς ασκεί πλέον νομικώς τα καθήκοντα της θέλησης που κατέχει. Στα πλαίσια της αποδεικτικής διαδικασίας, ο όρκος υπηρετεί περισσότερους σκοπούς. Ανάλογα προς του σκοπούς αυτούς ο όρκος υπόκειται σε αντίστοιχες διακρίσεις και φέρει ιδιαίτερες ονομασίες, οι σημαντικότερες των οποίων είναι:

- **Όρκος μαρτυρίας:** έχει τη διπλή έννοια της προβεβαιώσεως του καταθέτοντος μαρτύρου ότι θα πει όλη την αλήθεια χωρίς να αποκρύψει κάτι σε ό,τι ρωτηθεί, αλλά και της επιβεβαιώσεως του ότι αυτά που έχει ήδη καταθέσει είναι αληθή.
- **Δικαστικός όρκος:** είναι ο όρκος που επιβάλλει ο ίδιος ο δικαστής με δική του πρωτοβουλία σε έναν από τους διαδίκους προς συμπλήρωση ή προς εξαφάνιση μη επαρκούς αποδεικτικού υλικού.
- **Εκτιμητικός όρκος:** είναι ο όρκος που δίνεται για τον καθορισμό αμφισβητούμενου ύψους μιας απαίτησης, η ύπαρξη και βασιμότητα της οποίας έχει ήδη αποδειχθεί.
- **Επακτός όρκος:** είναι ο όρκος που επιβάλλει ο ένας διάδικος στον άλλο με τη δήλωση ότι εξαρτά την απόδειξη της απαίτησης του από τη λήψη ή μη του όρκου αυτού. Εάν ο διάδικος στον οποίο επιβάλλεται ο επακτός όρκος δε δεχθεί να ορκιστεί, θεωρείται κατά νόμιμο τεκμήριο ότι οι ισχυρισμοί του αντιδίκου του, όπως τους έχει διατυπώσει ως περιεχόμενο του επακτού όρκου, είναι αληθείς. Αντεπαγωγή όρκου είναι η αντιστροφή της υποχρεώσεως παροχής του επακτού όρκου, δηλαδή η δυνατότητα που δίνει ο νόμος στο διάδικο στον οποίο απευθύνεται ο επακτός όρκος να δηλώσει ότι δε θέλει να

ορκιστεί ο ίδιος, αλλά ο αντίδικος του. Τα αποτελέσματα της επαγωγής και αντεπαγωγής του όρκου είναι φυσικά τα ίδια και συνίστανται στην πλήρη απόδειξη της ύπαρξης ή αντίθετα της μη ύπαρξης της επίδικης απαίτησης.

- **Όρκος πραγματογνώμονος:** είναι συνδυασμός βεβαιωτικού και υποσχετικού όρκου .Ο πραγματογνώμων , πριν από κάθε ενέργεια του ορκίζεται ότι θα εκτελέσει με ευσυνειδησία τα καθήκοντα του⁵.

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΑΞΙΑ

Το άρθρο 2 παράγραφος 1 του Σ καθιερώνει ως << πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας>> τον σεβασμό και την προστασία της αξίας του ανθρώπου. Από την συστηματική θέση του άρθρου 2 παράγραφος 1 του Σ αλλά και από το περιεχόμενο του , προκύπτει ότι ο συντακτικός νομοθέτης αντιλαμβάνεται την αξία του ανθρώπου ως μια θεμελιώδη αρχή , η οποία δεν υπόκειται και σε αναθεώρηση σύμφωνα με το άρθρο 110 παράγραφος 1 του Σ. Η αντικειμενική αρχή της ανθρωπίνης αξίας μπορεί αν έχει σημασία για την ερμηνεία οποιασδήποτε συνταγματικής διάταξης αλλά και διατάξεων της κοινής νομοθεσίας.

Η αρχή της αξία του ανθρώπου επιβεβαιώνει ότι τα δικαιώματα αυτά κατά βάση , δεν αποτελούν εργαλεία μέσα για την επίτευξη των σκοπών του κράτους αλλά αντίθετα αυτοσκοπούς. Εάν , θελήσουμε να προσεγγίσουμε τον νομικό ορισμό και το περιεχόμενο της ανθρωπίνης αξίας οφείλεται να διαπιστωθεί ότι η νομική έννοια της ανθρωπίνης αξία ταυτίζεται με την πραγματική , δηλαδή δεν περιλαμβάνεται

τίποτα περισσότερο και τίποτα λιγότερο απ' ότι παρέχει η ανθρωπινή φύση στον ίδιο τον άνθρωπο.⁶ Άρα , κάθε άνθρωπος έχει ανθρωπινή αξία ,άρα και ο το συγκεκριμένο άτομο που καλείται στην δίκη να ορκιστεί σε μια δίκη έχει ανθρωπινή αξία.

Παράλληλα, το περιεχόμενο της αντικειμενικής αρχής της ανθρωπίνης αξίας από την οποία απορρέει το δικαίωμα της ανθρωπίνης αξίας συνίσταται στην απαίτηση να μην υποβιβάζεται ο άνθρωπος , ο κάθε συγκεκριμένος άνθρωπος σε αντικείμενο σε απλό μέσο για την εξυπηρέτηση οποιωνδήποτε σκοπών , σε αντικαταστατό τελικά μέγεθος.⁷

Το δικαίωμα στην ανθρωπινή αξία , όπως όλα τα συνταγματικά δικαιώματα έχει αμυντικό περιεχόμενο. Το αμυντικό περιεχόμενο της ανθρωπίνης αξίας είναι απόλυτο και στρέφεται όχι μόνο ενάντια του κράτους αλλά και κατά των ιδιωτών. Αυτό σημαίνει , λοιπόν , ότι θεμελιώνεται υποχρέωση σεβασμού , μη παραβίασης, και προστασίας τόσο της ανθρωπίνης αξίας όσο και των διατάξεων που την εξειδικεύουν από την Πολιτείας , δηλαδή από την νομοθετική , την δικαστική και την εκτελεστική εξουσία.

Σε αυτό το σημείο , ωστόσο, είναι απαραίτητο να αναρωτηθεί κάποιος σε αυτό το σημείο πως ο όρκος έρχεται αντιμέτωπος με την ανθρωπινή

Ανδρέας Δημητρόπουλος, Συνταγματικά Δικαιώματα . σελ 287
Κ.Χρυσόγονος, Συνταγματικά Δικαιώματα. σελ 110

αξία. Γίνεται αποδεκτό ότι ο όρκος συνδέεται με την γενικότερη συνείδηση του ατόμου την ηθική του υπόσταση και τις ηθικές αναστολές, τον αυτοσεβασμό του.

Το άτομο, όταν καλείται σε δίκη, ως μάρτυρας και του επιβάλλεται να ορκιστεί αν θα πει ευσυνείδητα όλη την αλήθεια ενώπιον του δικαστηρίου, τον θεωρούν εξαρχής, ως έναν άνθρωπο που δεν τον εμπιστεύεται, ως έναν άνθρωπο με μειωμένες ηθικές αρχές προσβάλλοντας την συναισθηματική λειτουργία αφού αντιλαμβάνεται ότι η ίδια η Πολιτεία που έχει υποχρέωση να σέβεται και να προστατεύει την ανθρώπινη αξία τον αντιμετωπίζει, ως ένα άτομο που θα πει την αλήθεια μόνο αν δώσει ένα όρκο με τύπο θρησκευτικό. Η δόση του όρκου, όπως είναι γνωστό, δεν μπορεί να εξασφαλίσει ως δεδομένο ότι ο μάρτυρας θα ισχυριστεί όλη την αλήθεια, δεν είναι σπάνιο φαινόμενο να παρουσιάζονται ψευδομάρτυρες από τους διαδίκους ώστε να υπερασπιστούν καλύτερα τις θέσεις τους.

Έτσι, αν κάποιος μάρτυρας είναι έτοιμος από την αρχή να υποστηρίξει ψευδείς ισχυρισμούς ενώπιον του δικαστηρίου, ο όρκος ο οποίος θα δώσει δεν θα τον σταματήσει αυτονόητα. Παρουσιάζεται το φαινόμενο να κατατάσσονται οι ψευδομάρτυρες αλλά και οι μάρτυρες που θα υποστηρίξουν την αλήθεια

στην ίδια θέση, κάτι οποίο εκτός από την προσβολή της ανθρώπινης αξίας προσβάλλει και την ίδια προσωπικότητα του ατόμου, η οποία ταυτίζεται με την ανθρώπινη αξία⁸.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, πρέπει να γίνει κατανοητό με την επιβολή του όρκου από τα δικαστήρια ο άνθρωπος χρησιμοποιείται από την Πολιτεία ως ένα μέσο από για την αποκάλυψη αλήθειας. Επίσης, διαπιστώνεται παραβίαση του αμυντικού περιεχομένου του δικαιώματος της ανθρώπινης αξίας, όσον αφορά την υποχρέωση σεβασμού από την κρατική εξουσία, γενικότερα, και ειδικότερα από την δικαστική εξουσία.

Στο *animus* της ανθρώπινης αξίας, δηλαδή στην πνευματική υπόσταση ανάγεται το ανθρώπινο πνεύμα, η ικανότητα του ατόμου να σχηματίσει θρησκευτικές, πολιτικές και άλλες πεποιθήσεις έχοντας την ικανότητα και την δυνατότητα χρήσης των πνευματικών ιδιοτήτων και ικανοτήτων του ανθρώπου, του ανθρώπινου πνεύματος.⁹ Η νομολογία του δικαστηρίου στην συγκεκριμένη περίπτωση έχει κρίνει στη υπόθεση του Κ.Δεσποτόπουλου, καθηγητή Φιλοσοφίας του Δικαίου ότι η άρνηση του να δώσει όρκο επικαλούμενος τις επιστημονικές και ηθικές του πεποιθήσεις βρέθηκε σε σύγκρουση καθηκόντων που καθιστά ανθρωπίνως μη φευκτή την υπαιτιότητα, αποκλεισμένου έτσι του

Α.Δημητρόπουλος. Συνταγματικά Δικαιώματα .σελ.363.Σακκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη.2007

⁹ Α.Δημητρόπουλος.Ειδικό Μέρος Συνταγματικών Δικαιωμάτων. Σελ.289.Σάκκουλας Αθήνα-Θεσσαλονίκη 2007.

καταλογισμού της πράξης. Άρα, οφείλουμε να εξετάσουμε την σχέση της θρησκευτικής ελευθερίας με τον όρκο.

ΌΡΚΟΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

Η θρησκεία στην σημερινή εποχή κατέχει μια από τις σημαντικότερες θέσεις στην ζωή του ανθρώπου. Εάν θέλουμε να δώσουμε τον τυπικό ορισμό της θρησκείας μπορούμε να ισχυριστούμε ότι πρόκειται για το σύνολο των δοξασιών αναφερόμενων στην υπόσταση του ανθρώπου. Η θρησκεία αναφέρεται στο <<θείο>> ,στην καλή ανώτερη δύναμη , στον Θεό. Το Σύνταγμα προστατεύει την εσωτερική θρησκευτική ελευθερία , δηλαδή την θρησκευτική συνείδηση και την εξωτερική θρησκευτική ελευθερία δηλαδή την

θρησκευτική δράση. Το δικαίωμα στην ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης δύναται να αναλυθεί και σε άλλες επιμέρους εκφάνσεις: 1.Το δικαίωμα να πρεσβεύει κανείς οποιαδήποτε θρησκεία θέλει ή καμία θρησκεία , δηλαδή να είναι άθρησκος ή ακόμα και άθεος.

2. Το δικαίωμα να εκδηλώνει κανείς ή να μην εκδηλώνει , δηλαδή να αποσιωπά τις όποιες θρησκευτικές πεποιθήσεις του ή την ανυπαρξία τους. Στο ειδικότερο. Σε αυτό το ειδικότερο ζήτημα εντοπίζεται και η αναγραφή του θρησκευόμενου στις αστυνομικές ταυτότητες είναι αντισυνταγματική όχι μόνο προαιρετική , διότι ακόμα και στην περίπτωση αυτή η απουσία δηλώσεως ,φανερώνει τις θρησκευτικές πεποιθήσεις.

3. Το δικαίωμα να μεταβάλλει κανείς οποιαδήποτε στιγμή τις θρησκευτικές πεποιθήσεις του αλλά και το δικαίωμα να διακηρύσσει , να διαδίδει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις προφορικά, αλλά και με οποιοδήποτε άλλο μέσο.

4. Το δικαίωμα να μην εξαναγκάζεται κανείς σε πράξεις ή παραλείψεις αντίθετες με τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις. Απαγορεύεται τόσο ο εξαναγκασμός σε ενέργεια που απαγορεύεται , όσο και η παρακώλυση συμπεριφοράς που επιβάλλεται από συγκεκριμένη θρησκεία.¹⁰

Η ορκοδοσία , σύμφωνα με το άρθρο 13 παράγραφος 1 αναθέτει την ρύθμιση στον κοινό νομοθέτη. Ο νομοθέτης είναι καταρχήν ελεύθερος να κρίνει τις περιπτώσεις στις οποίες πρέπει να επιβληθεί ο όρκος. Ο

Ι.Κονιδάρης,Εγχειρίδιο Εκκλησιαστικού Δικαίου. Σελ 49-51. Αντ.Ν Σακκουλα 2000

κοινός νομοθέτης , υποκείμενος στις δεσμεύσεις είναι ελεύθερος να ορίζει το βεβαιωτικό περιεχόμενο του όρκου. Δεν είναι , όμως , ελεύθερος να καθορίζει το περιεχόμενο το θρησκευτικό περιεχόμενο του όρκου ή να επιβάλλει μόνο θρησκευτικό όρκο και όχι πολιτικό όρκο. Επίσης, κανένας μάρτυρας που καλείται να ορκιστεί επικαλούμενος τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις να αρνηθεί την δόση πολιτικού όρκου.

Όσον αφορά την δόση του θρησκευτικού περιεχομένου διακρίνεται σε:
α) χριστιανοί ορθόδοξοι παρ' ότι η επιβολή όρκου απαγορεύεται από την θρησκεία η νομολογία των δικαστηρίων θεωρεί ότι δεν είναι δυνατή η απαλλαγή από την σχετική υποχρέωση των μαρτύρων(Α.Π.672/1982)
β) οι οπαδοί άλλων γνωστών θρησκειών ή δογμάτων γ) κληρικοί. Με τον θρησκευτικό όρκο που καλείται να δώσει ο μάρτυρας ενώπιον του δικαστηρίου αλλά και του ακροατηρίου εξωτερικεύεται η θρησκευτική πίστη του ορκιζόμενου , γίνεται δηλαδή γνωστό το θρησκευτικό του πιστεύω. Γίνεται , λοιπόν , αντιληπτό ότι προσβάλλεται το αμυντικό περιεχόμενο της θρησκευτικής συνείδησης και κατ' επέκταση μια από τις μερικότερες

εκφάνσεις της θρησκευτικής συνείδησης , συγκεκριμένα η δυνατότητα του ατόμου να εκδηλώνει ή να μην εκδηλώνει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις.

Ο εξαναγκασμός στην ορκοδοσία ισοδυναμεί βίαιη αποκάλυψη των θρησκευτικών πιστεύω , δηλαδή η Πολιτεία και συγκεκριμένα η δικαστική εξουσία παύει να σέβεται το ατομικό δικαίωμα της μη αποκάλυψης για το τι πιστεύει ή δεν πιστεύει ο καθένας.

Η παραπάνω αντινομία μπορεί να επιλυθεί μόνο εάν αφήνεται στον ορκιζόμενο αν θα ακολουθήσει τον τύπο του θρησκευτικού όρκου και μπορεί να ορκιστεί σε πολιτικό όρκο.

Ο πολιτικός όρκος είναι η επίκληση τα τιμής και της συνείδησης του μάρτυρα ενώπιον του δικαστηρίου. Ο πολιτικός όρκος μπορεί να δοθεί για όσους δεν πιστεύουν σε καμία θρησκεία , δηλαδή είναι άθρησκοι , για όσους πιστεύουν σε θρησκεία που τους απαγορεύεται να δίνουν όρκο και τέλος σε όσα άτομα δεν επιθυμούν να φανερώσουν το θρησκευτικό τους φρόνημα. Στις δύο πρώτες περιπτώσεις τόσο ο ΚΠολδ στο άρθρο 408 όσο και ο ΚΠΔ στο άρθρο 220 επιτρέπουν την δόση του πολιτικού όρκου.

Αντιθέτως , στην τελευταία περίπτωση που ο ορκιζόμενος δεν επιθυμεί να αποκαλύψει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις ο νόμος δεν προβλέπει κάτι συγκεκριμένο. Ο μάρτυρας για να έχει την δυνατότητα να δώσει πολιτικό όρκο πρέπει να δηλώσει ότι είναι άθεος ή άθρησκος , άρα αποκαλύπτεται και πάλι ένα μέρος των θρησκευτικών του πιστεύω. Κανονικά, πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο ορκιζόμενος με απλή δήλωση οφείλει να έχει την δυνατότητα να δώσει πολιτικό όρκο. Τα ελληνικά δικαστήρια , έχουν εκδώσει σημαντικές αποφάσεις πάνω σε αυτό το θέμα , μια από τις κυριότερες είναι η απόφαση 2601/1998 του

Συμβουλίου της Επικρατείας με θέμα την ορκωμοσία φοιτητού της θεολογικής σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών. Σύμφωνα , λοιπόν , με αυτήν φοιτητής Χριστιανός Ορθόδοξος στο Θρήσκευμα μετά την περάτωση των σπουδών του ζήτησε με αίτηση από τον Πρόεδρο του τμήματος να απαλλαγεί από την ορκωμοσία , η οποία επιβάλλεται με το άρθρο 192 του ν.5343/1932 επικαλούμενος λόγους θρησκευτικής συνείδησης. Ο Πρόεδρος του τμήματος απέρριψε το αίτημα επικαλούμενος ότι ορκωμοσία αποτελεί προϋπόθεση για την χορήγηση του πτυχίου του.

Το δικαστήριο προσέγγισε ερμηνευτικά το ζήτημα της υποχρεωτικότητας του όρκου , ξεκινώντας από το άρθρο 13 του Σ και το άρθρο 9 της ΕΣΔΑ. Το δικαστήριο έκρινε ότι με βάση αυτές τις δύο διατάξεις κατοχυρώνεται στην χώρα μας το ατομικό δικαίωμα της θρησκευτικής συνείδησης. Ειδικότερη έκφραση της θρησκευτικής συνείδησης , όπως προαναφέρθηκε και παραπάνω είναι και η δυνατότητα του ατόμου να μην αποκαλύπτει τις θρησκευτικές του πεποιθήσεις , ενώπιον οποιουδήποτε και οποιασδήποτε αρχής.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση , το δικαστήριο έκρινε ότι η διάταξη του άρθρου 192 του ν.5343/1932 , η καθομολόγηση για την απόκτηση πτυχίου έχει καθαρά θρησκευτικό περιεχόμενο και επιτρέπεται στον με βάση το Σ και την ΕΣΔΑ στον επιτυχόν με πτυχιακές εξετάσεις φοιτητή να ορκιστεί στην τιμή και στην συνείδηση του.

Συνοψίζοντας , έκρινε ότι το κράτος και συγκεκριμένα το Πανεπιστήμιο στην περίπτωση αυτή οφείλει να σέβεται(αμυντικό περιεχόμενο της θρησκευτικής ελευθερίας) και να προστατεύει (προστατευτικό περιεχόμενο) το ατομικό δικαίωμα του κάθε πολίτη να μην εξαναγκάζεται σε πράξεις που τον αναγκάζουν να αποκαλύψει το θρησκευτικό του φρόνημα και οι οποίες έρχονται σε αντίθεση με το περιεχόμενο της θρησκευτικής συνείδησης.

ΌΡΚΟΣ ΚΑΙ ΙΣΟΤΗΤΑ

Η διάταξη του άρθρου 4 παράγραφος 1 του Σ ορίζει ότι: << Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου>>. Επίσης, η παράγραφος 2 του Σ ορίζει ότι: << Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις >>.

Ξεκινώντας, λοιπόν, από τον ορισμό της ισότητας, ισότητα είναι η κατάσταση κατά την οποία περισσότερα υποκείμενα διαθέτουν τα ίδια πολιτικά δικαιώματα και τυγχάνουν της ίδιας αναλογικά μεταχείρισης όταν έχουν και όταν δεν έχουν συγκεκριμένη υλική ή πνευματική διαφορά¹¹.

Εξειδικεύοντας, παραπέρα τον ορισμό ως προς το σκέλος που αφορά την ισότητα των Ελλήνων απέναντι στον νόμο, το δίκαιο οφείλει να εξασφαλίζει απέναντι στους πολίτες ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις. Η νομική ισότητα που θεσπίζεται από την παράγραφο 1 του άρθρου 4 μπορεί να διακριθεί τυπική και ουσιαστική ισότητα. Η πρώτη αφορά την ισότητα κατά την εφαρμογή του δικαίου από την διοίκηση και τα δικαστήρια. Τα δικαστήρια έχουν σήμερα την

δυνατότητα να ελέγξουν την εφαρμογή της ισότητας όσον αφορά το ουσιαστικό περιεχόμενο των νόμων. Έτσι, έχουν την δυνατότητα να μην εφαρμόσουν νόμο εφόσον έρχεται σε αντίθεση με την αντικειμενική αρχή της ισότητας. Τα δικαστήρια, δεν σταμάτησαν, ωστόσο, στην άρνηση εφαρμογής αλλά οφείλουν να εφαρμόσουν την αντισυνταγματική διάταξη χωρίς την αντισυνταγματικότητα και στην κατηγορία των ατόμων που έχει εξαιρεθεί. Η ουσιαστική ισότητα αναφέρεται στην υποχρέωση του νομοθέτη να παράγει δίκαιο το οποίο

Α. Δημητρόπουλος, Ειδικό Μέρος Συνταγματικών Δικαιωμάτων, Σελ.316

δεν έρχεται σε αντίθεση με την αρχή της ισότητας. Η αρχή της ισότητας δεσμεύει την κρατική εξουσία και γενικότερα την θέσπιση κανόνων δικαίου.

Ο όρκος είναι δυνατόν να αποτελέσει πεδίο εφαρμογής της αρχής ισότητας. Τα άτομα που καλούνται να ορκιστούν για την εξακρίβωση της αλήθειας , καταρχήν, δεν μπορούν να απαλλαχθούν από την υποχρέωση τους να ορκιστούν. Αυτή η υποχρέωση στο πνεύμα της παραγράφου 1 και 2 του άρθρου 4 του Σ.

Εμφανίζεται το φαινόμενο ο νομοθέτης να δημιουργεί εξαιρέσεις ως προς τον τύπο που πρόκειται να δώσει ο κάθε μάρτυρας. Για τους χριστιανούς ορθόδοξους επιβάλλεται ο θρησκευτικός τύπος , οι ιερωμένοι δηλαδή οι κληρικοί ορκίζονται στην ιεροσύνη , τέλος οι άθρησκοι ή άθεοι δίδουν πολιτικό όρκο , δηλαδή ορκίζονται στην τιμή και την συνείδηση τους. Οι νομοθετικές διαφοροποιήσεις που παρουσιάζονται για τις περιπτώσεις που μπορούν να ανακύψουν είναι απαιτούμενο να καθοριστούν κατά διαφορετικό τρόπο , αφού δεν πρόκειται για όμοιες περιπτώσεις στις οποίες επιβάλλεται ενιαία ρύθμιση αλλά αντιθέτως για ανόμοιες περιπτώσεις στις περιπτώσεις στις οποίες επιτρέπεται η διαφοροποίηση.

Συνοψίζοντας , λοιπόν , αντιλαμβανόμαστε ότι η αρχή της ισότητας στο πεδίο εφαρμογής του νόμου είναι συνταγματική , αφού κανένας δεν εξαιρείται της υποχρέωσης να δώσει όρκο, η διαφοροποίηση που παρουσιάζεται ως προς τον τύπο που θα χρειαστεί κάθε φορά να δώσει κάθε μάρτυρας επιβάλλεται από το ανομοιογενές των περιπτώσεων τις οποίες ο κοινός νομοθέτης καλείται να καλύψει , έτσι ώστε να μην εμφανιστούν περιπτώσεις κενών κατά την εφαρμογή του νόμου.

ΟΡΚΟΣ ΣΤΗΝ ΕΝΝΟΜΗ ΤΑΞΗ

Μέσα στην Ελληνική έννομη τάξη η ορκοδοσία κατέχει εξέχουσα θέση γεγονός το οποίο εν πολλοίς οφείλεται στον ρόλο της εκκλησίας και ειδικά της Ανατολικής Ορθοδόξου στην συνέχεια και ενότητα του Ελληνικού έθνους. Έτσι ο όρκος συναντάται ενδεικτικά στον ΚΠολΔ, στον ΚΠΔ, στον ΥΚ και φυσικά στο Ελληνικό Σύνταγμα¹².

Στον ΚΠολΔ ο μάρτυρας έχει την ευχέρεια (άρθρο 408) να επιλέξει μεταξύ θρησκευτικού και πολιτικού όρκου. Η τομή της διατάξεως αυτής είναι πολύ μεγάλη δεδομένου ότι με την τροποποίηση που επέφερε στο σημείο αυτό του κώδικα ο Ν. 2943/2001 έχει τη δυνατότητα να επιλέξει πολιτικό όρκο ακόμα και μάρτυρας που πιστεύει στην χριστιανική θρησκεία, δίδοντας διαβεβαίωση στην τιμή και στη συνείδηση του ότι θα πει την αλήθεια. Η δυνατότητα αυτή δίδεται υπό το προηγούμενο καθεστώς μόνο στους άθεους και σε όσους η θρησκεία τους δεν επιτρέπει τον όρκο¹³.

Αντίθετα από τον ΚΠολΔ εκείνος της Ποινικής δικονομίας δεν έχει σταθεί, τουλάχιστον προς το παρόν, τόσο φιλελεύθερος. Διακρίνει βέβαια σε θρησκευτικό και πολιτικό όρκο, όμως τον τελευταίο δίδουν μόνο άθεοι και όσοι πρεσβεύουν θρησκεία μη επιτρέπουσα τον όρκο (220 ΚΠΔ) επιτάσσοντας κατά ακατανόητο τρόπο θρησκευτικό όρκο σε Χριστιανούς στο θρήσκευμα (218§1 ΚΠΔ). Ιδιαίτερη περίπτωση μέσα στο σύστημα της ποινικής δικονομίας αποτελεί η περίπτωση των κληρικών και ιερωμένων που η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο, στην περίπτωση αυτών προβλέπεται διαβεβαίωση στην ιεροσύνη τους (218§3 ΚΠΔ)¹⁴.

Στον Υπαλληλικό κώδικα (άρθρο 19) προβλέπονται τρεις τύποι όρκου: ένας για τους Έλληνες, ένας για τους αλλοδαπούς και ένας για τους άθρησκους. Στους δύο πρώτους τύπους δίδεται θρησκευτικός όρκος ενώ στον τρίτο τύπο εφόσον δηλώσει, οδημόσιος υπάλληλος, ότι είναι άθεος ή ότι η θρησκεία του δεν επιτρέπει τον όρκο μπορεί να δώσει διαβεβαίωση επικαλούμενος την τιμή και τη συνείδηση του.

Στο σημείο λοιπόν αυτό είναι δυνατό να προκύψει πρόβλημα δεδομένης της στενής σχέσης παντοειδούς όρκου με την θρησκευτική ελευθερία που αποτελεί αγαθό που προστατεύεται από το Σύνταγμα (άρθρο 13)¹⁵. Εξάλλου δε θα πρέπει να μας διαφεύγει και το εξής, ακόμα

¹² Σ 13§5, 33§2, 59. ΚΠολΔ 385, 408, 417, 530, 861-866, 941§2, 952. ΚΠΔ 194, 218, 219, 220, 221, ΥΚ 19.

¹³ Κατά ακριβολογία πάντως πρέπει να δεχθούμε ότι ούτε η Χριστιανική θρησκεία επιτρέπει τον όρκο και ότι πάντως η μεταρρόθμιση του ΚΠολΔ έγινε πράξη μετά από έντονη πολεμική του θρησκευτικού όρκου.

¹⁴ Στην ίδια κατηγορία πρέπει να συμπεριληφθούν και οι μοναχοί της Ορθοδόξου Εκκλησίας κατά τον Κ. Βουγιούκα, Η όρκισις των μοναχών ως μαρτύρων εις την ποινικήν δίκην, Αρμενόπουλος ΙΔ, 1960, σελ. 140.

Άρθρο 13 Σ : 1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός.

2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται.

3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας.

4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους.

5. Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του.

και στις περιπτώσεις που το άτομο επιτρέπεται να δώσει μη θρησκευτικό όρκο - επικαλούμενο λόγους αθεΐας ή το γεγονός ότι η θρησκεία του δεν επιτρέπει τον όρκο - υπάρχει επέμβαση στα άδυστα της θρησκευτικής του συνείδησης με την παραβίαση του αρνητικού δικαιώματος του να μην εκδηλώνει τα θρησκευτικά του φρονήματα¹⁶.

Συναφώς προστατεύεται η θρησκευτική ελευθερία και από την Ε.Σ.Δ.Α. (άρθρο 9) η οποία κυρώθηκε από τη χώρα μας με το ΝΔ 53/1974 και η οποία ως γνωστό σύμφωνα με το άρθρο 28§1 Σ αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του Ελληνικού εσωτερικού δικαίου και υπερισχύει κάθε αντίθετης διάταξης νόμου¹⁷.

---

¹⁶ Α.Μαρίνος, *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1972, σελ. 105. Α.Σβώλος - Γ.Βλάχος, *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, τόμος Α, 1954, σελ. 68. Γ. Πρίντζιπας, *Συνταγματικά προβλήματα της υποχρέωσης ορκοδοσίας*, σε: *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1997, σελ.305.

¹⁷ Άρθρο 9 ΕΣΔΑ : §1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας, το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως, ή συλλογικώς, δημόσια ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας, και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελεουργιών.

ΟΡΚΟΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΑΓΜΑ

Τελευταία αφήσαμε την αναφορά του Συντάγματος περί της ορκωμοσίας του προέδρου της δημοκρατίας και των βουλευτών (33§2 και 59 Σ) λόγω του ιδιάζοντος των περιπτώσεων αυτών και ασφαλώς όχι λόγω της σημασίας τους.

i. Άρθρο 59 Σ

Το Σύνταγμα στο άρθρο 59 ρυθμίζει τα σχετικά με την ορκωμοσία των βουλευτών. Κατ' αυτό ορίζεται μόνο θρησκευτικού τύπου όρκος κατά το «επικλητικό» του μέρους. Στην πρώτη παράγραφο καθορίζεται ο όρκος των Χριστιανών Ορθοδόξων ενώ στη δεύτερη αυτός των αλλόθρησκων και ετερόδοξων. Όπως προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 59 αυτό δε προβλέπει την περίπτωση που κάποιος βουλευτής είναι άθεος ή όταν η θρησκεία του δεν επιτρέπει τον όρκο. Το πρόβλημα θα μπορούσε μάλιστα να αποκτήσει μεγαλύτερη έκταση δεδομένης της θεωρίας η οποία δέχεται τη μη αντισυνταγματικότητα κάποιων διατάξεων του Συντάγματος έναντι κάποιων άλλων και η οποία είναι η απολύτως κρατούσα στην Ελληνική νομολογία και θεωρία¹⁸. Η λύση η οποία προκρίνουμε είναι ότι θα πρέπει να γίνει δεκτό το δικαίωμα των βουλευτών αυτών να τους επιτραπεί να δώσουν διαβεβαίωση στην τιμή και τη συνείδηση τους ήτοι μη θρησκευτικό όρκο¹⁹. Το δικαίωμα αυτό φρονούμε ότι προκύπτει από τη συστηματική ερμηνεία του Συντάγματος και ειδικότερα από τη διάταξη του άρθρου 13§1 περί θρησκευτικής ελευθερίας²⁰ καθώς επίσης και από λόγους που αφορούν την ανάδειξη και συγκρότηση της βουλής (άρθρο 51 Σ) εφόσον ο θρησκευτικός όρκος είναι ικανός να δημιουργήσει προβλήματα συνείδησης στους βουλευτές τιθέμενος ως προϋπόθεση για την ανάληψη των καθηκόντων τους²¹. Πάντως το θέμα φαίνεται να μην έχει μεγάλη σημασία καθότι ήδη από τη σύνταξη της διάταξης αυτής φάνηκε περιττή η αναφορά σε άλλους τύπους όρκου αφού θεωρήθηκε αυτονόητο γεγονός η δόση όρκου μη θρησκευτικού αλλά κατά πανηγυρικό τρόπο για τους έχοντας τέτοιου είδους συνειδησιακό πρόβλημα²² κατά το πρότυπο του άρθρου 220§2 ΚΠΔ.

Τέλος θα πρέπει να σημειώσουμε ότι στο άρθρο 59§1 Σ ο όρκος ορίζεται (με την όποια μορφή έχει όπως αναλύσαμε παραπάνω) ως προαπαιτούμενο προκειμένου ο βουλευτής να αναλάβει τα καθήκοντα του και να λάβει τη βουλευτική του αποζημίωση²³, σε καμία όμως

Βλ. ενδεικτικά αντί πολλών *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Β, 1993, σελ. 44 επ. με εκτενή ανάλυση γύρω από το θέμα.

¹⁹ Βλ. *Α. Μαρίνο*, *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1972, σελ. 258. *Α. Σβώλο - Γ. Βλάχο*, *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, τόμος Α, 1954, σελ. 76. *Δ. Τσάτσο*, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Β, 1993, σελ. 249. *Χ. Σγουρίτσα*, *Συνταγματικόν δίκαιον*, τόμος Α, 1965, σελ.305.

²⁰ *Δ. Τσάτσος*, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Β, 1993, σελ. 248. *Α. Μαρίνος*, *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1972, σελ. 259. *Α. Γκάνης*, *Η προστασία της επικρατούσας θρησκείας*, σε : *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1997, σελ. 40. *Α. Ράικος*, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Α τεύχος Β, 1990, σελ. 17.

²¹ *Α. Γκάνης*, *Η προστασία της επικρατούσας θρησκείας*, σε : *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1997, σελ. 40.

²² *Α. Ράικος*, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Α τεύχος Β, 1990, σελ. 18.

²³ Βέβαια το προαπαιτούμενο αυτό αφορά το «βεβαιωτικό» μέρος του όρκου.

περίπτωση δεν αποτελεί η μη δόση του αιτία έκπτωσης από το βουλευτικό αξίωμα²⁴.

ii. Άρθρο 33§2 Σ

Ο όρκος του Προέδρου της Δημοκρατίας αντίθετα ορίζεται κατά τρόπο αυστηρώς περιοριστικό στο άρθρο 33§2 Σ. Σύμφωνα με το άρθρο αυτό ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας δίδει όρκο θρησκευτικό στο όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδας χωρίς να γίνεται καθόλου μνεία για άλλου τύπου όρκο ή έστω και για θρησκευτικό όμως διαφόρου δόγματος ή θρησκείας.

Οι διατάξεις οι σχετικές με την ορκωμοσία του ανώτατου πολιτειακού άρχοντα στο Σύνταγμα μας παρουσιάζουν απόκλιση από αυτές του 1952 όχι μόνο ως προς τον θεσμό, καθότι καταργήθηκε εν τω μεταξύ η βασιλεία, αλλά και δεδομένου ότι ως προϋπόθεση για το αξίωμα του Προέδρου της Δημοκρατίας δεν τίθεται πια η ιδιότητα του Ορθόδοξου Χριστιανού²⁵.

Συνεπεία αυτού είναι εύλογο να προκαλεί τουλάχιστον αμηχανία η διάταξη αυτή. Η προοπτική αλλόθρησκος Πρόεδρος της Δημοκρατίας να αναγκαστεί να δώσει όρκο Χριστιανικό στο όνομα της Αγίας Τριάδας μόνο να πληγώσει μπορεί τον κορυφαίο θεσμό της Ελληνικής Δημοκρατίας όσο και αν αυτό φαίνεται για τη δεδομένη αυτή στιγμή απίθανο να συμβεί. Έτσι έχει διατυπωθεί η άποψη²⁶ ότι ο Συντακτικός νομοθέτης διατύπωσε τον όρκο με βάση τις περιπτώσεις που αποτελούν τον κανόνα, μη λαμβάνοντας υπόψη τις όχι πιθανές αλλά πάντως δυνατές εξαιρέσεις, μολονότι μια διατύπωση κατά το πρότυπο εκείνης της ορκωμοσίας των βουλευτών θα ήταν προτιμότερη.

Αναλογικά συνεπώς θεωρούμε ότι και για τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας, όπως και στην περίπτωση των βουλευτών, θα έπρεπε να ισχύσει η ευχέρεια να μπορεί να δώσει αυτός τον τύπο του όρκου που επιθυμεί, δικαίωμα που προκύπτει ευθέως από τα άρθρα 4 και 13§1 Σ²⁷.

Βέβαια στην περίπτωση του Προέδρου της Δημοκρατίας είναι δύσκολο να παραγνωρισθεί η συμβολικότητα του θεσμού, όμως το γεγονός ότι σε σχέση με το Σύνταγμα του 1952²⁸ ο Πρόεδρος είναι απαλλαγμένος από την προστασία της επικρατούσας θρησκείας και ότι δεν είναι απαραίτητη η ιδιότητα του Χριστιανού Ορθόδοξου αποτελούν για μας επαρκή εχέγγυα για να θεμελιώσουμε την άποψη αυτή²⁹.

²⁴ Κ. Μαυριάς, *Συνταγματικό δίκαιο*, 2002, σελ. 624. Α. Ράικος, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Α τεύχος Β, 1990, σελ. 17.

²⁵ Άρθρο 31 Σ : Πρόεδρος της Δημοκρατίας μπορεί να εκλεγεί όποιος είναι Έλληνας πολίτης πριν από πέντε τουλάχιστον έτη, έχει από πατέρα ή μητέρα ελληνική καταγωγή, έχει συμπληρώσει το τεσσαρακοστό έτος της ηλικίας του και έχει τη νόμιμη ικανότητα του εκλέγειν.

²⁶ Σ. Τρωιάνος, *Παραδόσεις εκκλησιαστικού δικαίου*, 1982, σελ.56.

²⁷ Έτσι και ο Σ. Τρωιάνος, *Ελευθερία Θρησκευτικής Συνείδησης και Επικρατούσα Θρησκεία*, ΜηθίοιΛ^^, ο οποίος αναφέρει για το θέμα της ορκωμοσίας του Προέδρου της Δημοκρατίας: «δεν μπορεί να στηριχθεί σε ένα τέτοιο έμμεσο στοιχείο, όπως είναι το κείμενο του όρκου, μία βάνανση προσβολή του δικαιώματος της θρησκευτικής ισότητας».

²⁸ Βλ. Α. Μαρίνο, *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1972, σελ. 290, ο οποίος υπό προηγούμενο παρεμφές με το Σύνταγμα του 1952 καθεστώς θεωρούσε ότι « όσον αφορά το πρόσωπον του βασιλέως, τίθεται ουσιώδης περιορισμός εις την αρχήν της θρησκευτικής ελευθερίας. Ο περιορισμός ούτος επαρκή ευρίσκει δικαιολογίαν εις το γεγονός ότι το Ελληνικό Σύνταγμα αναγνωρίζει προνομαϊκή θέση εις το Ορθόδοξο Δόγμα, του οποίου προστατίης αναγορεύεται ο βασιλεύς, όστις, πριν ή αναβή εις τον θρόνον, ορκίζεται εις το όνομα της Αγίας και Ομοουσίου και Αδιαιρέτου Τριάδος, να προστατεύη την επικρατούσαν θρησκείαν των Ελλήνων ».

²⁹ Βλ. Α. Τσάτσο, *Συνταγματικό δίκαιο*, τόμος Β, 1993, σελ.605. Σ. Τρωιάνος, *Παραδόσεις εκκλησιαστικού δικαίου*, 1982, σελ.56, ο οποίος έχει την άποψη ότι ακόμα και αν ο Συντακτικός νομοθέτης θέλησε με το άρθρο 33§2 να καθιερώσει την υποχρεωτική προέλευση του Προέδρου της Δημοκρατίας από τους οπαδούς της επικρατούσας θρησκείας, η διάταξη αυτή θα ερχόταν σε αντίθεση με τα άρθρα 4και 13§1 Σ και θα υποχωρούσε. CΕntra εν μέρει ο Ι. Κονιδάρης, *Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου*, 2000, σελ.51, ο οποίος θεωρεί ότι το άρθρο 33§2, αφού δεν υπάρχουν αντισυνταγματικές διατάξεις του Συντάγματος, δε μπορεί να

Σε διαφορετική περίπτωση πιστεύουμε ότι ο θρησκευτικός όρκος θα διακύβευε ολόκληρο το σύστημα αξιών που απολαμβάνουμε σήμερα. Η ύψωση φραγμών στην ισότιμη συμμετοχή στα κοινά και η εξάρτηση τους από τις όποιες θρησκευτικές και ιδεολογικές πεποιθήσεις του καθενός αποτελεί μια οπισθοδρόμηση η οποία αν γίνει δεκτή θα έθετε σε κίνδυνο όλες τις κατακτήσεις του σύγχρονου πολιτισμού.

iii. Άρθρο 13§5 Σ

Στο άρθρο αυτό του Συντάγματος ορίζεται ότι κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς πρόβλεψη από νόμο³⁰. Ο όρκος, κατά την κρατούσα γνώμη, μπορεί να επιβληθεί όχι μόνο με τυπικό νόμο αλλά και με κανονιστική πράξη της διοίκησης³¹ αρκεί να υπάρχει προς τούτο νομοθετική εξουσιοδότηση.

Έχει υποστηριχθεί ότι η διάταξη αυτή παραβιάζει την θρησκευτική ελευθερία. Όμως η εξουσιοδότηση προς το νομοθέτη για να ρυθμίσει το ζήτημα του όρκου δε μπορεί ασφαλώς να σημαίνει απεμπόληση δικαιωμάτων ήδη κατοχυρωμένων από το ίδιο το κείμενο του Συντάγματος αλλά ότι αντίθετα οι ιδέες αυτές οφείλουν να καθοδηγήσουν τον κοινό νομοθέτη.

Ως συνέχεια των ανωτέρω έχει θεωρηθεί ότι το άρθρο 13§5 Σ δεν αποτελεί εξαίρεση και περιορισμό της θρησκευτικής ελευθερίας που θεσπίζει το 13§1 Σ αλλά ότι το 13§1 θα πρέπει να διαβάζεται ως περιορισμός στο δικαίωμα που χορηγεί το 13§5 Σ³². Ο όρκος που θεσπίζει ο νομοθέτης θα είναι σύμφωνος με το Σύνταγμα μόνο εφόσον επιτρέπει στο υποκείμενο να μη δίδει όρκο ο οποίος αντιστρατεύεται τα θρησκευτικά του πιστεύω³³.

Υποχρέωση του νομοθέτη είναι να μη θεσπίζει ενιαίο τύπο όρκου ανεξάρτητα από τα θρησκευτικά πιστεύω του πολίτη τα οποία άλλωστε και προστατεύονται από το Σύνταγμα. Αυτό οφείλεται στο ότι κατ' ουσίαν ο όρκος αναλύεται στο «επικλητικό» και στο «βεβαιωτικό» μέρος³⁴. Ο νομοθέτης δεσμεύεται όσον αφορά στη βεβαίωση να την επιβάλλει³⁵, η οποία αποτελεί πολιτικό καθήκον, όμως αντίθετα στην επίκληση δεν μπορεί να επιβάλλει τον τύπο ο οποίος ενδεχόμενα θα προσβάλει την θρησκευτική συνείδηση του ορκισθέντος³⁶. Αυτό συνεπάγεται ότι ο όρκος μπορεί να είναι διαζευκτικά είτε θρησκευτικός είτε και απλή διαβεβαίωση στην τιμή και τη συνείδηση. Εμμονή του νομοθέτη σε θρησκευτικό όρκο θα πλήγωνε ανεπανόρθωτα το Συνταγματικό δικαίωμα της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης και θα ήταν αντισυνταγματική. Κατά τον καθηγητή Α. Μάνεση η επιβολή

υποχωρήσει έναντι των άρθρων 4 και 13§1 Σ. Όμως θεωρούμε ότι δεν πρόκειται για αποκλεισμό κάποιας Συνταγματικής διάταξης από μία άλλη αλλά ουσιαστικά για ερμηνεία της πρώτης από την δεύτερη. Βλ. επίσης Π. Δαχτόγλου, *Συνταγματικό δίκαιο - Ατομικά δικαιώματα*, 1991, σελ.374, ο οποίος δέχεται περιορισμό της θρησκευτικής ελευθερίας όπου προβλέπεται από το Σύνταγμα όπως στην περίπτωση του Προέδρου της Δημοκρατίας ο οποίος πρέπει να είναι Χριστιανός, όχι όμως κατ' ανάγκη και Ορθόδοξος.

³⁰ Η διάταξη αυτή δεν είναι νέα αλλά συναντάται ήδη και στα προηγούμενα Συντάγματα: άρθρο 15/1864 Σ, άρθρο 15/1911 Σ, άρθρο 26/1925 Σ, άρθρο 27/1927Σ, άρθρο 15/1952 Σ.

³¹ Α. Μαρίνος, *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1972, σελ. 251. Β. Καρακώστας, *Τα συνταγματικά θεμέλια της θρησκευτικής ελευθερίας και η δυνατότητα αναθεώρησης των σχετικών διατάξεων*, σε: *Η θρησκευτική ελευθερία*, 1997, σελ. 113.

³² Κ. Μπέης, Δ 11, 1980, σελ.32.

³³ Έτσι η ΣτΕ 2601/1998.

³⁴ Με το «βεβαιωτικό» μέρος ο πολίτης δίδει βεβαίωση περί της αλήθειας του όποιου γεγονότος καταθέτει, ενώ με το «επικλητικό» θέτει την βεβαίωση του υπό την κρίση κάποιου παράγοντα ο οποίος στον θρησκευτικό όρκο είναι ο Θεός ενώ στην διαβεβαίωση η τιμή και η συνείδηση του.

³⁵ Βλ. άρθρο 218 ΚΠΑ «ορκίζομαι ... να πω την αλήθεια», άρθρο 33§2 Σ «ορκίζομαι... να φυλάσσω το Σύνταγμα και τους νόμους, να μεριμνώ για την πιστή τους τήρηση, να υπερασπίζω την εθνική ανεξαρτησία και την ακεραιότητα της χώρας..., άρθρο 59§4 Σ «ορκίζομαι να είμαι πιστός στην πατρίδα και το δημοκρατικό πολίτευμα.. και να εκπληρώνω ευσυνείδητα τα καθήκοντα μου», παρομοίως το άρθρο 19 ΥΚ.

³⁶ Α. Δημητρόπουλος, *Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου*, 2001, σελ. 1022.

θρησκευτικού όρκου θεωρείται επιβίωση μαγικής θεοδικίας, το Σύνταγμα επαφίεται μεν στον κοινό νομοθέτη όμως και εκείνος θα πρέπει να σεβασθεί τις αρχές που θεσπίζονται στα άρθρα 13§1, 2§1, 7§2 Σ³⁷.

Εκτός των ανωτέρω θα πρέπει να σημειωθεί ότι σε τιαύτη περίπτωση, δηλαδή σε τέτοια κατά την οποία κάποιος έχει διακηρύξει την έλλειψη θρησκευτικής του συνείδησης και παρά ταύτα εξαναγκασθεί σε δόση θρησκευτικού όρκου, τότε η άρνηση του δε θα συνιστά το ποινικό αδίκημα του άρθρου 225§2 εδ.β ΠΚ³⁸. Αυτό θα συμβαίνει διότι ουσιαστικά δε θα πρόκειται περί αρνήσεως, αλλά για αδυναμία εφαρμογής των διατάξεων περί θρησκευτικού όρκου γιατί αυτές προϋποθέτουν θρησκευτική συνείδηση η οποία όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση θα λείπει³⁹.

---

³⁷ Α. Μάνεσης, *Ατομικές ελευθερίες*, 1979, σελ. 257. Ε. Κρουσταλάκης, *Η υποχρέωση ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη Χριστιανική θρησκεία, ιδίως μετά το Σύνταγμα του 1975*, Δ. 11, 1980, σελ. 21.

³⁸ Άρθρο 225§2 εδ.β ΠΚ : Με την ίδια ποινή τιμωρείται (φυλάκιση μέχρι ενός έτους ή με χρηματική ποινή) όποιος εμφανίζεται ως μάρτυρας ενώπιον κάποιας αρχής και αρνείται επίμονα να δώσει τη μαρτυρία του ή τον όρκο της μαρτυρίας του.

³⁹ Α.Σβώλος - Γ.Βλάχος, *Το Σύνταγμα της Ελλάδας*, τόμος Α, 1954, σελ. 75.

Η ΟΡΚΙΣΗ ΤΩΝ ΜΟΝΑΧΩΝ.

«εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως...»
(Ματθαίου ε' 34-37)

Η Χριστιανική εκκλησία από πάντα πρόβαλε ενστάσεις στο ζήτημα του όρκου. Συγκεκριμένα κάποιοι από τους επιφανέστερους των Πατέρων τον απαγορεύουν, όπως ο Μέγας Βασίλειος, ο Γρηγόριος ο Θεολόγος, και ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Επίσης οι οικουμενικές σύνοδοι στις διατάξεις των οποίων είναι αποτυπωμένο το δίκαιο της Εκκλησίας ασχολήθηκαν με το θέμα καταλήγοντας ότι είναι αντίθετος με τις πεποιθήσεις του ορθόδοξου χριστιανικού δόγματος ο όρκος.

Είναι γενικά παραδεκτό ότι το Ποινικό δίκαιο αποτελεί ένα *minimum* ηθικής. Δεν σημαίνει όμως ότι αυτή ταυτίζεται με την χριστιανική ηθική. Ένα από τα σημεία που υπάρχει απόσταση νομοθεσίας και χριστιανικής ηθικής είναι η όρκιση. Ως προς τους Χριστιανούς πολίτες που δεν θέλουν να ορκιστούν υπάρχει δυνατότητα δόσης πολιτικού όρκου (βλ. παραπάνω κεφάλαιο), ως προς τους κληρικούς ο Ποινικός Κώδικας στο άρθρο 218 παράγραφος 3 καθώς και ο Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας στο άρθρο 408 παράγραφος 4, ορίζουν ότι αντί του θρησκευτικού όρκου διαβεβαιώνουν στην ιεροσύνη τους χωρίς να χρειάζεται να θέσουν το χέρι τους πάνω στο Ευαγγέλιο.

Γεννάται όμως το ερώτημα οι μοναχοί που δεν δύνανται να ορκισθούν με βάση την ειδική προβλεπόμενη ρύθμιση για τους κληρικούς και δεν θέλουν για λόγους θρησκευτικής ελευθερίας να δώσουν θρησκευτικό όρκο θα πρέπει να δηλώσουν ότι επιθυμούν να δώσουν πολιτικό όρκο ή μήπως θα μπορούσαν να ορκισθούν (όπως γίνεται και στα δικαστήρια του Αγίου Όρους) στην ιδιότητα τους ως μοναχοί.

Στο παραπάνω ερώτημα δόθηκε η απάντηση ότι θα ήταν σκόπιμο ο νομοθέτης είτε να εξομοιώσει τους μοναχούς, που θα έχουν υποστεί την κανονισμένη κούρα, με τους κληρικούς είτε να επαφίεται στην κρίση του δικαστή με βάση κάποιες περιστάσεις (μακρά διαβίωση σε μοναστήρι, μη επαφή με τον έξω κόσμο κτλ) το εάν θα πρέπει να ορκισθούν.

Παρόλα αυτά με βάση την σύγχρονη ερμηνεία του Συντάγματος και τις εγγυήσεις που προσφέρει κρίνεται πολύ δύσκολο να παρατηρηθεί φαινόμενο παραβίασης της ελευθερίας της θρησκευτικής συνείδησης, αφού πλέον ο καθένας είναι ελεύθερος να επιλέξει αν θα δώσει

θρησκευτικό η πολιτικό όρκο. Συνεπώς και οι μοναχοί ακόμα και αν δεν εξομοιώνονται με κληρικούς μπορούν να δίνουν πολιτικό όρκο και έτσι να μην παραβιάζονται οι θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Ο ΟΡΚΟΣ ΩΣ ΜΕΣΟ ΑΠΟΔΕΙΞΗΣ ΣΤΑ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΑ

Ο όρκος προβλέπεται τόσο στον κώδικα ποινικής δικονομίας όσο και στον κώδικα πολιτικής δικονομίας στα άρθρα 218 Κ. Π.Δ. , και 408 Κ.Πολ.Δ. αντιστοίχως. Υπάρχει δε ομοιομορφία των διατάξεων στις οποίες προβλέπεται θρησκευτικός όρκος για αυτούς που το επιτρέπει η θρησκεία τους (και μάλιστα τέτοιου τύπου που επιτρέπει), πολιτικό όρκο για τους άθεους, τους άθρησκους και αυτούς προβάλουν κώλυμα λόγω θρησκευτικών πεποιθήσεων, και τέλος όρκο με επίκληση στην ιεροσύνη τους για τους κληρικούς.

Αρχικά θα εξεταστεί η ιστορική καταγωγή του όρκου ως μέσου αποδείξεως στο δικαστήριο. Ο όρκος ήταν ήδη γνωστός ως μέσω αποδείξεως στο Αρχαίο ελληνικό δίκαιο. Στην Αθήνα μάλιστα οι νόμοι του Σόλωνα επέτρεπαν την ορκοδοσία και καθόριζαν τις προϋποθέσεις της εφαρμογής της. Περισσότερο διαδεδομένη ήταν όμως η χρήση του όρκου στο Ρωμαϊκό δίκαιο από όπου διατήρησε την ισχύ του μέχρι σήμερα. Αυτό αποδίδεται στο γεγονός ότι οι Ρωμαίοι ήταν ο πλέον θρησκευόμενος λαός της αρχαιότητας.

Στη σύγχρονη εποχή υπάρχει πολύ έντονη κριτική της χρήσης του όρκου ως μέσο απόδειξης, πρώτων διότι αμφισβητείται η χρησιμότητα του και δεύτερων σε ηθικό επίπεδο. Ως προς το ηθικό κομμάτι του όρκου έχει υποστηριχθεί ότι καθεαυτή η χρήση του όρκου προσβάλλει την ηθική υπόσταση του ανθρώπου και μάλιστα ευθέως την προσωπική του αξιοπρέπεια, ενώ παράλληλα παραβιάζει με αυτόν τον τρόπο και την ιδεολογική βάση του δημοκρατικού πολιτεύματος, αφού η ελευθερία των πολιτών αποτελεί την αρχική πηγή της πολιτικής εξουσίας και ύπατη κατεύθυνση αυτής. Έτσι ο θεσμός του υποχρεωτικού όρκου από τη μία πλευρά δηλώνει δυσπιστία στον του πολίτη και από την άλλη πλευρά αποτελεί ψυχολογικό εξαναγκασμό και υπέρμετρη δέσμευση του εσωτερικού του κόσμου για ζητήματα που επαφούνται στην πράξη.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο όρκος είναι μια σημαντική παράμετρος του ανθρώπινου βίου. Δεν είναι ένα φαινόμενο το οποίο απασχολεί την σημερινή μόνο κοινωνία. Αντιθέτως, η εμφάνιση του εντοπίζεται στον αρχαίο κόσμο και μάλιστα σε έντονο βαθμό, καθώς τα άτομα τα οποία ορκίζονταν και εν συνεχεία ψευδομαρτυρούσαν αντιμετώπιζαν την οργή που θα ξέσπαγε από την ανώτερη δύναμη, την <<θεία δίκη >>, όπως επικαλείτο. Με το πέρασμα των αιώνων, και την δημιουργία οργανωμένης πολιτείας με την δημιουργία ανώτερων και ανώτατων κανόνων δικαίου, όπως το Σύνταγμα, το οποίο έχει ανώτερη τυπική ισχύ έναντι του κοινού δικαίου θεωρήθηκε απαραίτητο ο όρκος να μην αφεθεί στην ελευθερία του κοινού νομοθέτη αλλά να κατοχυρωθεί συνταγματικά και μάλιστα εντασσόμενος στο άρθρο περί της θρησκευτικής ελευθερίας.

Ο όρκος μεταλλάσσεται και δεν παραμένει σταθερός. Με βάση λοιπόν την ερμηνεία του άρθρου 13§1 Σ. που αναλύει την θρησκευτική ελευθερία γίνεται κατανοητό ότι κανείς δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να δώσει θρησκευτικό όρκο. Αυτό δεν αφορά μόνο όσους είναι άθεοι ή η θρησκεία τους απαγορεύει τον όρκο αλλά και για τους ορθοδόξους. Το ατομικό δικαίωμα στην θρησκεία έχει *status negativus*, δηλαδή καθένας έχει δικαίωμα να μην πιστεύει πουθενά, να είναι άθεος καθώς και να μην εκδηλώνει εάν δεν θέλει την πίστη του. Δηλαδή πρέπει να μπορεί ο καθένας να επιλέξει τον πολιτικό όρκο αντί του θρησκευτικού χωρίς να είναι υποχρεωμένος να αιτιολογήσει τους λόγους της επιλογής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στην παρούσα εργασία αναλύεται το ζήτημα του όρκου όπως εμφανίζεται στην ελληνική νομοθεσία και κυρίως εντός της Συνταγματική διάταξης του άρθρου 13 παρ.5. Επιπροσθέτως, θα δοθεί βαρύτητα στην σύγκρουση του όρκου με θεμελιώδη δικαιώματα του Συντάγματος, όπως η ανθρώπινη αξία, η ισότητα και η θρησκευτική ελευθερία.

Τέλος παρατίθεται νομολογία σχετική με την ορκοδοσία και αναφέρονται περιπτώσεις κυρίως άρνησης δόσεως όρκου.

SUMMARY

In this assignment there is been analyzed the theme of the oath as it is presented and explained in the article 13 of the Greek Constitution. In addition, it is presented the oath of conflict with fundamental rights of the Constitution, such as human dignity, equality and religious freedom. At the end it is quoted the relevant jurisprudence to the oath-taking and there are referred mostly cases of denial giving oath.

NOMΟΛΟΓΙΑ

Αριθμ.672/1982 (εν Ολομελεία)

Πρόεδρος **Δημ. Σκούμπης**

Εισηγητής ο αρεοπαγίτης **Γ. Πανταζόπουλος**

Δικηγόρος

« Η δια του ν. 1240/1982 χορηγούμενη ειδική παραγραφή δεν αντίκειται εις το Σύνταγμα. - Διαφοραί αμνηστίας και παραγραφής. - Η αμνηστία συνεπάγεται οριστικήν αναστολήν μετ' αναδρομικής δυνάμεως της εφαρμογής του ποινικού νόμου, εκμηδενίζουσα πάντα τα άμεσα και έμμεσα αποτελέσματα, αλλά μη αίρουσα τον άδικον χαρακτήρα της πράξεως, δύναται όμως να απονεμηθή υπό όρον. - Κατά την εισαγγελικήν πρότασιν, την αναφερομένην εις την συνταγματικότητα της επιβολής όρκου, ο κοινός νομοθέτης είναι ελεύθερος από το Σύνταγμα να κρίνη επί ποίων περιπτώσεων επιβάλλεται όρκος και δεν αντίκειται τούτο εις την ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως, -- Ο συνταγματικός νομοθέτης επέτρεψεν εις ορισμένας ειδικώς προσδιοριζόμενας περιπτώσεις τον όρκον. — Η υποχρέωσις επιβολής όρκου εις τους χριστιανούς ορθοδόξους δεν συνεπάγεται άνισον μεταχείρισιν».

II. Επειδή, κατά μεν το άρθρ. 2 παρ. 1 Π.Κ., εάν από της τελέσεως της πράξεως μέχρι της αμετακλήτου εκδικάσεως αυτής ίσχυσαν πλείονες νόμοι, εφαρμόζεται ο περιέχων τας ευμενεστέρας δια τον κατηγορούμενον διατάξεις, κατά δε τα άρθρ. 511 και 514 Κ.Π.Δ., ο Άρειος Πάγος εφαρμόζει αυτεπαγγέλτως τον μετά την δημοσίευσιν της προσβαλλομένης αποφάεως επελθόντα επιεικέστερον νόμον. Ετέρωθεν, δια του, μετά την παραπομπήν της υποθέσεως εκδοθέντος νόμου 1240/1982 «Περί υφ' όρον παραγραφής και παύσεως της διώξεως ωρισμένων αξιοποιών πράξεων και υφ' όρον απολύσεως κρατουμένων», η ισχύς του οποίου ήρξατο, κατ' άρθρ. 8 τούτου, από της, κατά την 29 Μαρτίου 1982, δημοσιεύσεως αυτού εις την Εφημερίδα της Κυβερνήσεως (Φ.Ε.Κ. τ. Α' 36/29.3.1982), ωρίσθη εν άρθρω 1 παρ. 1 τούτου ότι «παργράφεται το αξιοποينو και παύει η δίωξις των ακολούθων αξιοποιών πράξεων, που έχουν τελεσθεί μέχρι 21 Δεκεμβρίου 1981, με εξαίρεση τις πράξεις που αναφέρονται στην παρ. 6 : α) των πταισμάτων και β) υφ' όρον των πλημμελημάτων, κατά των οποίων ο νόμος απειλεί ποινή φυλακίσεως μέχρι έναέτος ή χρηματική ποινή ή και τις δύο ποινές. Στην περίπτωση αυτή αν ο υπαίτιος υποπέσει μέσα σε ένα έτος από τη δημοσίευση του νόμου τούτου σε νέα από δόλο αξιοποινή πράξη κακουργήματος ή πλημμελήματος και καταδικαστεί αμρτάκλητα οποτεδήποτε σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των δύο μηνών ή σε χρηματική ποινή ανώτερη των σαράντα χιλιάδων δραχμών, συνεχίζεται κατ' αυτού η παυθείσα ποινική δίωξη» και εν παρ. 3 του ατού άρθρου 1 ότι « στις περιπτώσεις των παρ. 1 στοιχ.β' και παρ. 2 δεν υπολογίζεται στον σύμφωνα με τις γενικές διατάξεις, χρόνο παραγραφής του αξιοποιίνου της πρώτης πράξεως ο ενδιάμεσος χρόνος από της παύσεως της διώξεως αυτής μέχρι της αμετάκλητης καταδίκης για τη νέα πράξη». Περαιτέρω, δια του άρθρ. 2 παρ. 1 του ιδίου νόμου, αναφερομένου προδήλως εις τας καταστάσας ήδη αμετακλήτους καταδικαστικές αποφάσεις, ωρίσθη ότι «Επιβληθείσες ποινές με αποφάσεις που έχουν εκδοθεί μέχρι της δημοσίευσης του παρόντος, που αφορούν πράξεις αναφερομένας στις παρ. 1 και 2 του άρθρου 1, αλλά τελεσθείσες μέχρι 21 Δεκεμβρίου 1981, εφ' όσον δεν έχουν οπωσδήποτε εκτιθεί μέχρι της δημοσιεύσεως του νόμου τούτου, παραγράφονται και δεν εκτελούνται υπό τον όρον ότι ο καταδικασθείς δεν θα υποπέσει μέσα σε δεκαοκτώ μήνες από τη δημοσίευση του νόμου τούτου σε νέα από δόλο προερχομένη αξιοποινή πράξη για την

οποία θα καταδικασθεί αμετάκλητα οποτεδήποτε σε ποινή στερητική της ελευθερίας ανώτερη των έξι μηνών» και ότι «σε περίπτωση νέας καταδίκης ο καταδικασθείς εκτίει αθροιστικά, μετά την έκτιση της νέας ποινής και την μη εκτιθείσαν, μη υπολογιζομένου στον χρόνο παραγραφής της μη εκτιθείσης ποινής, κατά τις γενικές διατάξεις, του ενδιάμεσου χρονικού διαστήματος από της δημοσιεύσεως του νόμου τούτου μέχρι της καταδίκης για τη νέα πράξη». Κατά την σαφή έννοια των εκ των προπαρατεθεισών διατάξεων τοιούτων του άρθρου 1 παρ. 1 στοιχ. Β' και 3 του ρηθέντος νόμου, δι' αυτών, αναφερομένων ειδικότερον εις τα μέχρι και της 21 Δεκεμβρίου 1981 τελεσθέντα (και μη εξαιρούμενα δια της παρ. 6 του ίδιου άρθρου) πλημμελήματα. Καθ' ων ο νόμος απειλεί ποινήν φυλακίσεως μέχρις ενός έτους ή χρηματικήν ποινήν ή και αμφοτέρας τας ποινάς ταύτας, θεσπίζεται ειδική παραγραφή του αξιοποίνου των ειρημένων πλημμελημάτων, επαγομένη την παύσιν της ποινικής δίωξεως τούτων, ήτις και απαγγέλεται από τούδε, το αποτέλεσμα όμως τούτο ανατρέπεται εις την περίπτωσιν, αποτελούσαν διαλυτικόν όρον, καθ' ην ο ευεργετούμενος ήθελεν υποπέσει εντός του οριζομένου χρόνου διαδικασίας (ενός έτους από της δημοσιεύσεως του νόμου) εις νέον κατά τα' άνω αδίκημα (κακούργημα ή πλημμέλημα εκ δόλου) και καταδικασθή δι' αυτά αμετακλήτως οποτεδήποτε εις ποινήν στερητικήν της ελευθερίας μείζονα των δύο μηνών ή εις χρηματικήν ποινήν ανωτέραν των τεσσαράκοντα χιλιάδων δραχμών, ότι η κατά τα' άνω παυθείσα ποινική δίωξις, λογιζομένη ως τελούσα εν αναστολή κατά το ρηθέν χρονικόν διάστημα, συνεχίζεται κατ' αυτού διαδράμόντος εν τω μεταξύ χρόνου μη υπολογιζομένου εις τον, κατά τας γενικές διατάξεις, χρόνον παραγραφής της πράξεως. Είναι πρόδηλον, ότι η τοιαύτη θεσπιζομένη δια των προδιαληφθεισών διατάξεων ρύθμισις, είναι ουσιωδώς διάφορος της αμνηστίας, ήτις, μη δυναμένη, κατά την διάταξιν του άρθρου 47 παρ. 4 του ήδη ισχύοντος διατάγματος, να παρασχεθή επί κοινών εγκλημάτων ουδέ δια νόμου, παρεχομένη δε μόνον επί πολιτικών εγκλημάτων δια Προεδρικού Διατάγματος εκδιδομένου προτάσει του Υπουργικού Συμβουλίου (άρθρ. 47 παρ. 3 του αυτού Συντάγματος), αποτελεί κατά την καθιερωμένην έννοιαν αυτής, οριστικήν αναστολήν, μετ' αναδρομικής δυνάμεως, της εφαρμογής του ποινικού νόμου, καθ' όσον αφορά εις τας υπ' αυτής οριζομένας αξιοποίνους πράξεις, ων αίρει το αξιόποινον και καταργεί πάσας τας τυχόν παραχθείσας συνεπειάς του ποινικού νόμου, καθ' όσον αφορά εις τας υπ' αυτής οριζομένας πράξεις, εκμηδενίζουσα ούτω τοπραχθέν έγκλημα, όπερ θεωρείται ως μηδέποτεπραχθέν, εκτεινομένη και επί των προ αυτής εκδοθεισών καταδικαστικών αποφάσεων και συνεπαγομένη και την αναδρομικήν εξαφάνισιν αυτών, ως και εκμηδένισιν πάντων των αμέσως ή εμμέσων αποτελεσμάτων και συνεπειών τούτων, μη αίρουσα, εννοείται, και τον άδικον χαρακτήρα της πράξεως. Ως εκ της τοιαύτης δε νομικής φύσεως της αμνηστίας και των αποτελεσμάτων αυτής δεν δύναται αύτη να χορηγηθή προσωρινώς, ουδ' υπόκειται, απονεμηθείσα, εις ανάκλησιν, αποκλειομένη και εκ του άρθρ. 7 παρ. 1 του Συντάγματος, δυναμένη όμως να περιέχη οιονδήποτε όρον, εξ ου εξαρτάται η πραγμάτωσις (απονομή) αυτής. Εν όψει τούτων, η προδιαληφθείσα διάταξις του άρθρου 1 παρ. 1 στοιχ. Β' του ρηθέντος νόμου 1240/1982, μη παρέχουσα αμνηστίαν, αλλά καθορίζουσα ειδικήν περίπτωσιν, πόρρω απέχουσιν της κατά τα' άνω εννοίας της αμνηστίας, παραγραφής υπό τον προμνησθέντα όρον του αξιοποίνου των ως είρηται πλημμελημάτων, περί ου κυριαρχικώς αποφασίζει η νομοθετική εξουσία, δικαιουμένη κατά το Σύνταγμα να ψηφίζει νόμους, δεν αντίκεινται εις την διαληφθείσαν διάταξιν του άρθρ. 47 παρ. 4 του Συντάγματος, ούτε δε και εις ετέραν τινα τούτου. Εν προκειμένω, ως εκ της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει, το δι' ο' ο αναιρεσειών εκηρύχθη ένοχος και κατεδικάσθη εις φυλάκισιν ενός μηνός, έγκλημα της παραβάσεως του άρθρου 225 παρ. 2 εδ. β' του Π.Κ. (της αρνήσεως τουτέστι μετ' επιμονής κατά την εμφάνισιν του ως μάρτυρος ενώπιον αρχής, του όρκου της μαρτυρίας του) ετελέσθη την 1111 Απριλίου 1978, κατ' αυτού δε η προβλέπουσα και τιμωρούσα αυτό ως άνω διάταξις απειλεί ποινήν φυλακίσεως μέχρις ενός έτους ή χρηματικήν ποινήν. Όθεν, επελθούσης, μετά την προσβαλλομένην απόφασιν και την άσκησιν της υπό κρίσιν, ούσης τύποις παραδεκτής,

αναιρέσεως, δια της προμνησθείσης διατάξεως του άρθρ. 1 παρ. 1 στοιχ. Β' του ρηθέντος νόμου 1240/1982 παραγραφής υπό τον προδιαληφθέντα όρον του αξιοποίνου του ως προερίηται εγκλήματος, η περί της οποίας διάταξις είναι δημοσίας τάξεως, της εφαρμογής αυτής μη εξαρτωμένης εκ της βουλήσεως του ευεργετουμένου, δέον όπως παύση, κατά την έννοιαν της εν λόγω διατάξεως, η κατά του αναιρεσειόντος ποινική δίωξις επί τη άνω αξιοποίνω πράξει, δι ήν ούτος κατεδικάσθη, συμφώνως προς τα εν αρχη εκτεθέντα και την αναλόγως εφαρμοζομένην γενικήν διάταξιν του άρθρ. 370 εδ.β' Κ.Π.Δ., του δικαστηρίου μη έχοντος, το γε νυν έχον και δη προ της επελεύσεως νομίμου περιπτώσεως συνεχίσεως της κατά του αναιρεσειόντος ποινικής δίωξεως, την εξουσίαν να προβη εις την κατ' ουσίαν έρευναν των παραπεμφθέντων εις την Ολομέλειαν λόγων αναιρέσεως.

Η αγόρευσις του Εισαγγελέως του Αρείου Πάγου **Κων. Φαφούτη**, επί της ουσίας της υποθέσεως, αφορώσης την άρνησιν δόσεως όρκου και μη εισελθούσα εις το θέμα της παραγραφής έχει ως εξής: «Το θέμα της συνταγματικότητας ή μη, δόσεως θρησκευτικού όρκου κατά τον τύπον τον οριζόμενον υπό των διατάξεων των κωδίκων της Ποινικής και Πολιτικής Δικονομίας, ου μόνον τα τελευταία έτη, αλλά και παλαιότερον πολλούς και επί πολυ, παρ' ημίν και εν τη ξένη, απησχόλησεν, εν όψει μάλιστα της διαφόρου κατά χώρας διατυπώσεως των οικείων, περί ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως διατάξεων ή και της αοριστίας αυτών.

Ο ημέτερος συντακτικός νομοθέτης κατά την σχεδίασιν και ψήφισιν του άρθρ. 13 του ισχύοντος συντάγματος, επανειλημμένως ησχολήθη με το θέμα, διευτώθησαν δε κατά τας συζητήσεις ενώπιον των υποεπιτροπών και της ολομελείας της επιτροπής αναθεωρήσεως του Συντάγματος, αλλ' ίδια κατά την τελικήν ψήφισιν του υπό της Βουλής, απόψεις και γνώμαι επ' αυτού, εκ της μελέτης και της αξιολογήσεως των οποίων συνάγεται ως πόρισμα σαφές και αναμφίβολον η συνταγματικότητα του όρκου και του τύπου του.

Κατ' αρχήν εν παρ.1 του άρθρ.13 ετονίσθη ότι «η ελευθερία της Θρησκευτικής συνειδήσεως είναι απαραβίαστος». Είναι γνωστόν ότι εν τη απολύτω εννοία της η διάταξις αυτή, ήτις αποτελεί επανάληψιν της διατάξεως της παρ. 3 του άρθρ. 2 του Συντάγματος του 1952, αλλά και ομοίων διατάξεων των προγενεστέρον ελληνικών συνταγμάτων εκφράζει πλην του δικαίωματος της «ελευθερίας της περί θρησκείας γνώμης» και άλλα μερικώτερα δικαιώματα και δη: α) το δικαίωμα της ελευθέρας πίστεως, ήτοι το δικαίωμα να σχηματίζει τις και να διατηρή οιανδήποτε θέλει θρησκευτικήν πεποιθήσιν, να πρεσβεύη οιονδήποτε θρήσκευμα ή αίρεσιν ή να μη πρεσβεύη τίποτε, να είναι δηλ. άθρησκος ή άθεος, χωρίς ένεκα τούτου να δύναται να διωχθή δια τας θρησκευτικάς του πεποιθήσεις, β) το δικαίωμα του μεταβάλλειν πίστιν, γ) το δικαίωμα της θρησκευτικής εκδηλώσεως, τουτέστιν της εκδηλώσεως των θρησκευτικών ή αθεϊστικών του πεποιθήσεως, δ) το δικαίωμα του μη ερωτάσθαι και σιωπών, ήτοι του μη εκδηλώνειν τας θρησκευτικάς πεποιθήσεις ή την ιδιότητα μέλους εκκλησίας ή θρησκευτικής οργάνωσεως, ε) το δικαίωμα της λατρείας κατ' οίκον ή δημοσία, στ) το δικαίωμα του συνέρχεσθε και συνεταιρίζεσθαι προς θρησκευτικούς σκοπούς, ζ)το δικαίωμα της θρησκευτικής ισότητος ή της μη άνίσου λόγω θρησκείας μεταχειρίσεως, ήτοι το δικαίωμα να μην υφίσταται τις επιζημίους διακρίσεις συνεπεία των θρησκευτικών του πεποιθήσεων και η) το δικαίωμα της θρησκευτικής εκπαίδευσως, όπερ περιλαμβάνει το δικαίωμα του ατόμου, ιδίως του γονέως ή κηδεμόνος, να εξασφαλίζει εις τα τέκνα θρησκευτικήν εκπαίδευσιν, συμφώνως προς τας θρησκευτικάς αυτού πεποιθήσεις (βλ. Ν. Ν. Σαρίπολον Συνταγματικόν Έκδ. δ'παρ. 11 σελ. 332 επ., Σβώλον -Βλάχον Συνταγματικόν Έκδ. 1954 παρ, 25 επ. σελ. 64 επ. και ίδια παρ. 28 σελ. 67 επ. Σγουρίτσαν Συνταγματικόν 1964 τομ. Β'τεύχος β'σελ. 108 επ. Μάνεσην ατομικές ελευθερίες εκδ. 1981 σελ. 250 επ.)

Αλλ' η άσκησις τινών των «εκ της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως» απορρεόντων ως άνω μερικωτέρων δικαιωμάτων περιορίζεται δυνάμει των ειδικωτέρων, εν σχέσει με την άνω γενικήν διάταξιν της παρ. 1 του άρθρ. 13 διατάξεων των παρ. 2,4 και 5 του αυτού άρθρου. Ούτω δυνάμει της παρ. 2 εδ. β' του άρθρ. 13 η άσκησις της λατρείας δεν επιτρέπεται όταν προσβάλη την δημοσίας τάξιν ή τα χρηστά ήθη. Δυνάμει της παρ. 2 εδ. τελευταίον του αυτού άρθρ. 13 απαγορεύεται η ενέργεια προσηλυτισμού.

Επίσης δυνάμει της παρ. 4 περ. α' του άρθρ 13 ορίζουσης ότι «ουδείς δύναται ένεκα των θρησκευτικών αυτού πεποιθήσεων να απαλλαγή της εκπληρώσεως των προς το Κράτος υποχρεώσεων ή να αρνηθή την συμμόρφωσιν του προς τους νόμους» περιορίζεται η «ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως» προκειμένου περί εκπληρώσεως της στρατιωτικής υποχρεώσεως εν ειρήνη και εν πολέμω παρά των «αντιρρησιών συνειδήσεως» (περί ου θέματος μάλιστα ρητότερον ήτο διατετυπωμένον το άρθρ. 2 του Συντάγματος του 1952). Ωσαύτως η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως κάμπτεται, δυνάμει της αυτής διατάξεως της παρ. 4 περ. β' προκειμένου περί καταβολής φόρων, εκπληρώσεως καθηκόντων ενόρκου κ.λ.π., των ατόμων υποχρεουμένων να συμμορφωθούν, κατά την διάταξιν ταύτην,προς τους γενικούς νόμους του Κράτους. Τέλος δια της παρ. 5 του άρθρ. 13 ορίζουσης ότι «ουδείς όρκος επιβάλλεται άνευ νόμου ορίζοντος και τον τύπον αυτού» δεν αφέθησαν τα άτομα ελεύθερα, όπως επικαλούμενα την ελευθερίαν της θρησκευτικής των συνειδήσεως δίδουν ή μη όρκον και δη καθ' οίον τύπον έκαστον τούτων θέλει, αλλά εδόθη δια της άνω συνταγματικής διατάξεως εις τον κοινόν νομοθέτην ή εξουσία όπως ούτος ρυθμίζει το θέμα τούτο, αναλόγως του δι έκαστον είδος όρκου επιδιωκομένου σκοπού, επερχομένου ούτω (αναποφεύκτως και ηθελημένως υπό του συντακτικού νομοθέτου) του εξ αντικειμένου

περιορισμού της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως (πρβλ. Σγουρίτσαν ένθ' αν. τόμος β' τεύχος α' σελ. 158 και τεύχος β' σελ. 114). Η θέσις δε της άνω περί όρκου συνταγματικής διατάξεως εν άρθρω 13, ένθα σιελήφθησαν και οι προαναφερθέντες ολίγον πριν άλοι περιορισμοί της εν παρ. 1 γενικής αρχής, ενώ το σύνταγμα του 1952 την σχετικήν περί όρκου διάταξιν - ομοίαν ακριβώς προς την του ισχύοντος - είχεν εν οδίω άρθρω (15), πείθει ότι ο συντακτικός νομοθέτης, ως περιορισμόν της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως, εθεώρησεν τον όρκον και ενεπιστεύθη ελευθέρως τα περί αυτού εις τον κοινόν νομοθέτην, ενώ περισσότερον άκαμπτος και αποδεχόμενος εν τη συντακτική παντοδυναμία του, εμέσως πλην σαφώς, την άποψιν ότι η Ανατολική Ορθόδοξος Χριστιανική εκκλησία επιτρέπει τον όρκον, επέβαλεν αυτός αμέσως εις θεησκευτικόν όρκον τον τε Ανώτατον Άρχοντα, Πρόεδρον της Δημοκρατίας και τους εις την Ανατολικήν Ορθόδοξον Χριστιανικήν Εκκλησίαν ανήκοντας βουλευτάς (άρθρ. 33 παρ. 2 και 59 παρ. 1 Συντάγματος). Ούτω, ο κοινός νομοθέτης, ενεργών κατά συνταγματικήν εξουσιοδότησιν, είναι ελεύθερος εκάστοτε να κρίνη αν και επί ποίων περιπτώσεων δέον να επιβάλληται όρκος, ως και ποίον τύπον δέον να έχη ούτος, αναλόγως, ως εικός του θρησκευόμενου και εις όρκον υποχρεωμένου, του αθρήσκου αυτού, της αθεΐας του κ.λ.π. - Το ότι η παρ. 5 του άρθρ. 13 αποτελεί περιορισμόν της εν παρ. 1 αυτού αναγνωρισθείσης ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως, πείθουν και αι ενόπιον της αρμοδιάς επί του Σχεδίου του Συντάγματος Υποεπιτροπής, ως και αι ενόπιον της Βουλής κατά την ψήφισιν αυτού, συζητήσεις (βλ. εις Πρακτικά Υποεπιτροπών αγόρευσιν Γ. Σεργάκη εις σελ. 405, Α. Κατσαούνη, σελ. 412, παρατήρησιν Γ. Α. Μαγκάκη σελ. 412, και εις πρακτικά Βουλής, αγόρευσιν Η. Ηλιού σελ. 55, 56, Ε. Παπανούτσου σελ. 397 Α. Κακλαμάνη σελ. 405, Κ. Παπαρηγόπουλου σελ. 414, Α. Κύρκου σελ. 419, Κ. Κάππου, Σ. Παπαθεμελή σελ. 413 κ.λ.π.). Εάν άλλως τε η περί όρκου διάταξις της παρ. 5 του άρθρ. 13 δεν εθεωρείτο και δεν ήτο περιορισμός της εν παρ. 1 του αυτού άρθρου (4 του σχεδίου) διακηρυχθείσης αρχής της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως θα ήτο ματαΐα οιαδήποτε συζητήσεις περί αυτής ενόπιον των Υποεπιτροπών, της Ολομελείας αυτών και της Βουλής, αφού ισχυούσης απειριορίστως της διατάξεως της παρ. 1, πας τις επικαλούμενος της θρησκευτικής του συνειδήσεως θα ηδύνατο να μη δώση όρκον ή να δώση τούτον καθ' οιονδήποτε τύπον ήθελε. Σχετικώς με τας συζητήσεις ενόπιον των Υποεπιτροπών και της Βουλής δέον να σημειωθή ότι αρχικώς αύται εστρέφοντο εις το ανεπίτρεπτον της ορκοδοσίας των αθρήσκων ή αθέων (βλ. αγόρευσιν Ι. Σεργάκη και Α. Κατσαούνη εις Πρακτικά Υποεπιτροπών σελ. 405 και 412) σχετική δε πρότασις όπως η περί όρκου διάταξις διατυπωθή ούτω: «Ουδείς όρκος επιβάλλεται άνευ νόμου ορίζοντος τον τύπον αυτού. Η εις την συνειδήσιν αναφορά αναπληροί τον όρκον», δεν εγένετο δεκτή, διότι, ως παρετηρήθη το δεύτερον εδάφιον της διατάξεως θα ανήκει ουσιαστικός το πρώτον (βλ. παρατήρησιν Κ. Στεφανοπούλου και Υπουργού Δικαιοσύνης Κ. Στεφανάκη εις πρακτικά ένθ. Αν. σ. 412) και ο δια νόμου θεμιμένος όρκος θα εξωβελίζετο παρά του εις τοιούτον υποχρεωμένου, αφού ούτος θα είχε διακαΐωμα αντί να ορκισθή, ν' αναφερθή εις την συνειδήσιν του. Δι ο και η προταθείσα διάταξις ανεμορφώθη ούτω: «ουδείς όρκος επιβάλλεται άνευ νόμου ορίζοντος και τον τύπον αυτού. Ο κωλύμενος ένεκα των θρησκευτικών του πεποιθήσεων παρέχει διαβεβαΐωσιν επικαλούμενος την συνειδήσιν του (βλ. πρακτικά Α' και Β' Υποεπιτροπών σελ. 552, 657 και 683 και Ολομελείας Επιτροπής σελ. 481), διατύπωσιν ήν προς στιγμήν εδέχθη και ο Υπουργός Δικαιοσύνης Κ. Στεφανάκης (βλ. πρακτικά Βουλής σελ. 397). Πρόδηλον είναι ότι αν η διάταξις αύτη επεψηφίζετο, τότε αι υφιστάμεναι διατάξεις των Κωδίκων Ποινικής και Πολιτικής δικονομίας, αίτινες καθορίζουν ίδιον τύπον όρκου δια τους Χριστιανούς Ορθοδόξους, τους ετεροδόξους, τους αλλοθρήσκους και τους αθέους θα ήσαν και θα έδει να ήσαν - εάν δεν είχαν εν τω μεταξύ αντικατασταθή ή τροποποιηθή - δεκτικαί ερμηνείας διασταλτικής ή και αναλογικής. "όμως κατά την ψήφισιν παρά της Βουλής των διατάξεων του άρθρου 13, ο αυτός Υπουργός Δικαιοσύνης (Κ. Στεφανάκης) επρότεινε τελικώς προς το σώμα όπως η περί όρκου διάταξις του άνω άρθρου παραμείνη, ως εν τω αρχικώ σχεδίω είχε διατυπηθή, ήτοι ότι «ουδείς όρκος επιβάλλεται άνευ νόμου ορίζοντος και τον τύπον αυτού», διαγραφή δε η εν συνεχεία παρά της υποεπιτροπής θεθείσα εις την αυτήν διάταξιν φράσις «ο κωλύμενος ένεκα των θρησκευτικών αυτού πεποιθήσεων παρέχει διαβεβαΐωσιν επικαλούμενος την συνειδήσιν αυτού» και τούτο διότι, ως εξήγησεν, ο όρκος έχει καθιερωθή και εις τον Κώδικα της Πολιτικής Δικονομίας και εις τον Ποινικόν Νόμον (νοεί των Κώδικα Ποιν. Δικονομίας) από το 1950 ...». Η Βουλή εδέχθη ανεπιφυλάκτως την τελευταίαν εισήγησιν του Υπουργού Δικαιοσύνης και εψήφισεν ούτω την περί όρκου διάταξιν του άρθρου 13 του Συντάγματος (βλ. πρακτικά Βουλής σελ. 420). Ούτω θεθέντος προ της Βουλής του προβλήματος αν θα έδει συνταγματικώς να κατοχυρωθούν αι περί όρκου διατάξεις των ισχυόντων Κωδίκων Ποινικής και Πολιτικής Δικονομίας και διη ως είναι διατυπωμένα εν αυταίς και με τας εν αυταίς διακρίσεις κατά θρησκείαν, δόγματα κ.λ.π., η Βουλή εδέχθη την συνταγματικήν κατοχύρωσιν των, θεσπίσασα ε τούτω τον εν τω αρχικώ σχεδίω του συντάγματος περιορισμόν της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως.

Εκ πάντων των άνω καθίσταται νοητόν ότι ο έλλην συντακτικός νομοθέτης, όστις ανέκαθεν εσεβάσθη την ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως, έκρινεν ότι εις ωρισμένας περιπτώσεις, ειδικώς παρ' αυτού προσδιοριζόμενας και προς επίτευξιν ωρισμένων σκοπών, έδει να επιτρέψη εις τον κοινόν νομοθέτην, όπως σταθμίζων εκάστοτε τας περιστάσεις περιορίζη, επί των συγκεκριμένων αυτών περιπτώσεων την ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως. Και ως δια της παρ.4 του άρθρ 13 ώρισεν ότι ουδείς δύναται να απαλλαγή των προς το Κράτος υποχρεώσεών του ένεκα των θρησκευτικών αυτού πεποιθήσεων, αφήσας εις τον κοινόν νομοθέτην να ρυθμίση τας προς το Κράτος υποχρεώσεις των «αντιρρησιών συνειδήσεως» και διη τα της στρατιωτικής υποχρεώσεως αυτών. Ούτω και δια της παρ. 5 του αυτού άρθρου, αποσκοπών εις την ορθήν απονομήν της δικαιοσύνης, επέτρεψεν εις αυτόν όπως ρυθμίξη τα του όρκου αλλά και τον τύπον του.

Οι λέγοντες «τι όρκος, τι διαβεβαίωσις, τι αναφορά προς το Δικαστήριον», αφού όλα ποινικάς κυρώσεις επάγονται δεν εμβαθύνουν εις την αξίαν του όρκου, όσον αφορά την απονομήν της Δικαιοσύνης. Η αιτιολογική άκθεσις του Ποιν. Κώδικος (έκδοσις Υπουργείου Δικαιοσύνης 1929 σελ. 354) είναι επί τούτου παραστατική της διαφοράς: «Η υποστηριχθείσα - λέγει - παρά τινων γνώμη όπως ο όρκος καταργηθή και παραμείνει προστατευτέα παρά του νόμου δια ποινής μόνη η υποχρέωσις προς τα' αληθή λέγειν, και αλλαχού δεν επεκράτησε και παρ' ημίν δεν πρέπει να επικρατήσῃ, διότι δια τας υψηλότερας αντιλήψεις επαρκής βεβαίως ηθικός δεσμός είναι η συναίσθησις της υποχρεώσεως του λέγειν την αλήθειαν, η οποία δεν έχει ανάγκην τονώσεως δι' επικλήσεων θρησκευτικών, δια τα λοιπά όμως πνεύματα και η πανηγυρικότης απαιτείται δια την άσκησιν επιβολής και η θρησκευτική επίκλησις ωφέλιμος πάντως πρέπει να θεωρηθή όταν μάλιστα ληφθή υπ' όψιν ότι παρ' ημίν πληθυσμοί ολόκληροι κλέπτουσι μεν με την συνείδησιν τελειώς ήρεμον και αδιατάρακτον, επ' ουδενί όμως λόγω δέχονται να ορκισθώσι ότι δεν έκλεψαν, θεωρούντες τον ψευδή όρκον, ως το κατ' εξοχήν και κεφαλαιοδέστερον των αμαρημάτων». Ο νομοθέτης όμως, γνωρίζων την αποστροφήν του Έλληνος προς τας διακρίσεις, δεν ηθέλησεν να κάμη διακρίσεις μεταξύ πεπαιδευμένων και απαιδευτων, υψηλής ή ταπεινής κοινωνικής τάξεως κ.λ.π. Και ορθώς, Και επέβαλεν όρκον εις άπαντας αδιακρίτως τους εξεταζομένους ως μάρτυρας Χριστιανούς Ορθοδόξους, και ώρισεν ότι ο όρκος ούτος δέον να διδῆται επί του Ιερού Ευαγγελίου και να έχη το εν άρθρω 218 ΚΠΔ ποίον όρκον ή διαβεβαίωσιν υποχρεούνται να δίδουν οι αλλόθρησκοι ή πρεσβευόντες θρησκείαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον, ή οι άθρησκοι προσδιορίσας σαφώς τον παρ'εκάστου μάρτυρος αναλόγως της θρησκείας του ή της αθείας του διδόμενον όρκον. Ο ισχυρισμός του αναιρεσειόντος ότι δύναται ο καλούμενος προς ορκοδοσίαν μάρτυς, ο εις την Ανατολικήν Ορθόδοξον Χριστιανική Θρησκείαν πιστεύων ή δηλών ότι πιστεύει, επί τη δηλώσει του ότι κατ' αυτόν η Χριστιανική Θρησκεία δεν επιτρέπει τον όρκον ν' αποφεύγη τούτον και να διδῆ την εν παρ.2 του άρθρου 220 ΚΠΔ οριζομένην προκειμένου περί αλλοθρήσκων ή αθέων, διαβεβαίωσιν, δεν ευσταθεί νόμω. Διότι δια τους πιστεύοντας εις την Ορθόδοξον Χριστιανικήν Θρησκείαν ο νομοθέτης, ο κοινός, εις όν ο συντακτικός νομοθέτης ανέθεσε το θέμα έκρινε περί τούτου, και παραμερίζων ατομικάς αντιθέτους δοξασίας, απεφάνθη ότι δεν απαγορεύεται κατά την Ορθόδοξον Χριστιανικήν Θρησκείαν ο όρκος (πρβλ. Μάνεσην: Ατομικές ελευθερίες σελ. 256, Μ. Καλλιμόπουλον εις Δ.Π σ. 25, Γ. Σταμάτην Υπουργόν Δικαιοσύνης εις πρακτικά Βουλής 1980 σελ. 966 επ., Α. Μαρίνον: Η θρησκευτική ελευθερία σελ. 250 επ., Μπουρόπουλον Ερμηνεία Κώδ. Ποιν. Δικ. Υπό το άρθρ 218 και 220, Ευκλείδην - Παπαδόπουλον Πολ. Δικ. Τομ. Β'σελ. 301 σημ. 3 Οικονομίδην -Λιβαδάν τομ. Β'σελ. 462) δι ό και επέβαλεν αυτόν και ώρισε τον τύπον και το περιεχόμενον του. Δια τας λοιπάς θρησκείας εις την έρευναν των οποίων δεν εισήλθεν ο νομοθέτης περί του αν επιτρέπεται κατ' αυτάς ο όρκος, το θέμα θα ηδύνατο να γίνη αντικείμενον αποδείξεως (βλ. και Σβώλον - Βλάχον ένθ. Αν. παρ. 40 σελ. 75 Α. Μαρίνον ένθ. Αν. σελ. 252) δοθέντος ότι, ως προς αυτάς το άρθρ 220 παρ. 2 Κ. Π. Κ., δεν αφήνει ελευθερίαν προς τούτο.

Αν ο νομοθέτης κρίνη - και είναι ελεύθερος ανά πάσαν στιγμήν να αποφασίση αντιθέτως προς τα ήδη νομοθετημένα - ότι οι Χριστιανοί Ορθόδοξοι δέον να μη ορκίζονται επί του Ιερού Ευαγγελίου ή παντάπασιν ή ότι δέον να ορκίζονται κατ' άλλον τύπον ή ότι δέον να ορκίζονται κατ' άλλον τύπον ή ότι δέον να εξαρτήσῃ τον όρκον αναλόγως της μορφώσεως των εξεταζομένων ή της οιασδήποτε περί του όρκου δοξασίας των, δύναται να το πράξη. Άλλ' έως τότε οι περί του όρκου νόμοι, δέον να εφαρμόζονται, ως τους ηθέλησεν ο νομοθέτης, ο έχων εν τούτω συνταγματικήν εξουσιοδότησιν. Θεωρητικά και θεολογικοί απόψεις, ως επίσης και θεωρητικάί αμφισβητήσεις δύναται πάντοτε, εν σχέσει με τον όρκον και τον τύπον αυτού να υπάρχουν και να συζητώνται, όπως ανέκαθεν υπήρξαν και ανεπτύχθησαν (βλ. ιδία Σαρίτολον ένθ αν. και τας αυτόθι παραπομπάς, Σβώλον - Βλάχον ένθ. αν. και τας αυτόθι παραπομπάς, Μάνεσην ένθ αν., Ευ. Κρουσταλάκη εις Δ. 11 σελ. 25, Α. Μαρίνον Δ. 11 σ. 26, Ηλ. Παρασκευάν Δ. 11 σελ. 30 Γ. Πρίντζιπαν Δ. 11 σελ. 33, Κ. Μπέην Δ. 11 σελ. 30 και τον αυτόν εις Εισαγωγήν εις δικονομικήν σκέψιν, 1981 σελ. 67). Άλλ' αι απόψεις αυταί έχουν ίσως αξίαν μόνον de lege ferenda και είναι αδιάφοροι de lege lata. Εις το ση μείον τούτο δέον να προστεθή ότι η υπό του Γερμανικού Ομοσπονδιακού Συνταγματικού Δικαστηρίου γενομένη δεκτή άποψις ότι δια της επιβολής θρησκευτικού τύπου όρκου παραβιάζεται η ελευθερία της συνειδήσεως, δεν δύναται να ισχύση ως κατευθυντήριος δι' όλα τα κράτη γραμμή και τούτο διότι το ισχύον γερμανικόν Σύνταγμα της Βόννης (23.5.1949) δια του άρθρ. 140 αυτού, διετήρησεν ως τμήμα του συντάγματος τούτου, τα άρθρ. 135, 137, 138, 139 και 141 του Γερμανικού Συντάγματος της 11 Αυγούστου 1919 (Βαϊμάρης), εξ ών το άρθρ. 136 εν παρ. 4 αυτού ορίζει εκτός των άλλων ότι «ουδείς επιτρέπεται να εξαναγκασθή εις χρήσιν όρκου θρησκευτικού τύπου», ενώ αντιθέτως το Ελληνικόν Σύνταγμα εν παρ. 5 του άρθρ. 13 αυτού, ώρισεν ως εξετέθη, άλλως.

Δεν θα ήτο άσκοπον να προσθέσω ότι ο νομοθέτης, ασχοληθείς προσφάτως με πρότασιν νόμου περί καταργήσεως του δικονομικού και κάθε είδους όρκου, καθ' ην εγένετο ευρυτάτη και μάλιστα ειδική συζήτησις περί του επιτρεπτού ή μη του όρκου κατά την Ορθόδοξον Χριστιανική Θρησκείαν, εντεύθεν δε και της υποχρεώσεως προς ορκοδοσίαν των Χριστιανών Ορθοδόξων κατά το άρθρ. 218 ΚΠΔ, απέρριψε, αφού ανεπτύχθησαν επί του σημείου τούτου αι εκατέρωθεν απόψεις, την υποβληθείσαν πρότασιν, αποδεχθείς ούτω και πάλιν σαφώς την άποψιν περί του επιτρεπτού του όρκου, κατά την Ανατολικήν Ορθόδοξον Χριστιανικήν Εκκλησίαν (βλ. Σ.Παπαθεμελή: Το ζήτημα του όρκου 1981, Πρακτικά Βουλής 3.11.1980 σελ. 966 επ.).

Κατ' ακολουθίαν των ανωτέρω το δικάσαν εφετείον κρίναν ότι δια των διατάξεων του άρθρ. 218 παρ. 1 και 219 παρ. 1 καθιερώθη ή υποχρέωσις παντός μάρτυρος, ομολογούντος ότι ανήκει εις την Ανατολικήν Ορθόδοξον Χριστιανικήν εκκλησίαν όπως διδῆ προ της εξετάσεώς του τον υπό των άνω διατάξεων οριζόμενον

θησκευτικών όρκων και κατά των υπ' αυτών οριζόμενον τύπον και επιβαλόν εις τον αναιρεσιόντα, όστις κληθείς ως μάρτυς ήρνήθη να δώση τον όρκον τούτον καίτοι εδήλωσεν ότι είναι Χριστιανός Ορθόδοξος, και επιβαλόν εις αυτόν τας κατ' άρθρ. 225 παρ.2 Ποιν. Κώδικος ποινικάς κυρώσεις, ορθώς ηρμήνευσε και εφήρμοσε απάσας τας διατάξεις ταύτας.

Ο δεύτερος λόγος των προσθέτων, καθ' όν δια της επιβολής εις μεν τους Χριστιανούς Ορθοδόξους του εν άρθρ. 218 και 219 ΚΠΔ θρησκευτικού όρκου, εις δε τους αλλοθρήσκους, αθρήσκους και αθέους του εν άρθρ 220 ΚΠΔ τοιούτου, παρεβιάσθη η περί ισότητος διάταξις του άρθρ. 4 παρ. 1 του Συντάγματος καθ' ήν: «οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του νόμου» είναι αβάσιμος. Διότι ο εν τοις άνω άρθροις του ΚΠΔ διαφορισμός, εθεσπίσθη επί γενικής βάσεως και διη αναλόγως της θρησκείας, ην πρεσβεύει ή δεν πρεσβεύει ο υπό εξέτασιν μάρτυς και συνεπώς δεν δύναται να γίνη λόγος περί παραβιάσεως της άνω διατάξεως του συντάγματος είτε υπό την έννοιαν ότι ο νόμος πρέπει να εφαρμόζηται εξ ίσου προς όλους τους πολίτας και να είναι ο αυτός δι' όλους, εφ' όσον αναφέρεται εις ταυτότητα προσώπων και πραγμάτων, (όπερ εν προκειμένω συμβαίνει, δοθέντος ότι ο αυτός όρκος εθεσπίσθη δι' άπαντας της αυτής θρησκείας ή τους αθέους), είτε υπό την έννοιαν ότι απαγορεύεται η υπό του νομοθέτου άνισος ρύθμισις, υπό υπό την προϋπόθεσιν ότι λόγοι γενικώτεροι δεν επιβάλλουν διάφορον μεταχείρισιν, (βλ. Ν.Ν. Σαρίπολον Συνταγματικών εκδ. δ'τόμ. Γ' σελ. 38 σημ. 2, Σβώλον -Βλάχον Σύνταγμα Ελλάδος τόμ. Α'σελ. 187, Μάνεσιν Ατομικές ελευθερίες σελ. 76 Πορίσματα Σ. Επικρατείας σ. 79, Σ.Ε. 170/1959, Ολ. Α.Π. 912/1981, Ολ. Α.Π. 911/1981, Ολ. Α.Π. 689/1980, Ολ. Α.Π. 1470/1977, Ολ. Α.Π. 1471/1977, Ολ. Α.Π. 1277/1970, Α.Π. 450/1977). Σημειωτέον ότι η άνισος μεταχείρισις, φέρει πάντοτε τον χαρακτήρα του αυθαιρέτου και αδικαιολογήτου (Σβώλος - Βλάχος ένθ, αν. σελ. 192 σημ. 35) όπερ επίσης εν προκειμένω κατά τα προεκτεθέντα, δεν συμβαίνει το παράπαν, λαμβανομένου μάλιστα υπ' όψιν ότι ο νομοθέτης κατ' αυτήν την εν άρθρω 220 παρ.2 ΚΠΔ δήλωσιν των αθρήσκων ή αθέων, την γονομένην επί τη επικλήσει της τιμής και της συνειδήσεώς των, ότι θα είπουν όλην την αλήθειαν και μόνον την αλήθειαν κ.λ.π., ως όρκον την χαρακτηρίζει (βλ. την άνω διάταξιν).

Οι 3^ος και 4^ος λόγοι των προσθέτων καθ' ους η επιβολή υποχρεωτικής ορκοδοσίας εις τους μάρτυρας, προσβάλλει την υπό του άρθρ.7 παρ.2 εν τέλει του Συντάγματος προστατευομένη αξιοπρέπειαν, είναι αβάσιμοι. Αρκεί να σημειωθή και πάλιν ότι εις τον όρκον και διη θρησκευτικόν υποβάλλεται και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας (άρθρ. 32 παρ. 2) και οι βουλευταί (άρθρ. 59 παρ. 1). Θα ήτο δε αδιανόητον να δεχθή τις ότι ο συντακτικός νομοθέτης δεν ηθέλησεν να σεβασθή την αξιοπρέπεια του Ανωτάτου Άρχοντος και των εκπροσώπων του Λαού,εξ ου πηγάζουν άπασαι αι εξουσίαι και ότι καθυποβάλλων αυτούς εις τον όρκον, μειώνει ή επιζητεί να μειώση την αξιοπρέπειάν των. Ο όρκος δεν είναι αφεύρημα κατευξυτελισμού των πολιτών, ως φαίνεται να νοή ο αναιρεσιών. Η αρχή του ευρίσκειται αλλού. Ως [παρετήρει ο ανείμνηστος Γ. Χοϊδάς, ο άνθρωπος ανέκαθεν ησθάνθη την ανάγκην να ζητήση μάρτυρας της ίδιας του αληθινότητος εις την επίκλησιν των ιδεών, των πλέον σεβαστών ήτις προσδίδει εις τον ανθρώπινον λόγον μίαν αρετήν υπεράνθρωπον (βλ. Θ. ΜΓ σελ. 665). Άλλωστε η διάταξις της παρ. 5 του άρθρ. 13 του Συντάγματος ως ειδική κατισχύει της τοιαύτης του άρθρ.7 (βλ. Μάνεσιν Ατομικές Ελευθερίες σε. 41). Αλλά και εν αντιθέτω εκδοχή η συνταγματικότης αυτής έναντι τα τοιαύτης του άρθρ.7 δεν υπόκειται εις δικαστικόν έλεγχον (Κασσιμάτης: Συνταγματικών Δίκαιον ΙΙ τεύχος α' σελ. 65, άλλως Χιωτέλης Σ.Γ. σελ. 71 επ και ίδια 80 επ., Κ. Μπέης: Εισαγωγή στη δικονομική σκέψη σελ. 44). Ο 5^ος επίσης λόγος των προσθέτων, καθ' όν δια της επιβολής θρησκευτικού όρκου εις τους μάρτυρας τους ανήκοντας εις την Ανατολικήν Ορθόδοξον Εκκλησίαν, παρεβιάσθη η περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων διεθνής σύμβασις της Ρώμης είναι αβάσιμος. Απλή ανάγνωσις της περί του άνω θέματος διατάξεως του άρθρ 9 της συμβάσεως ταύτης, της κυρωθείσης δια των Ν.Δ.3229/11953 και Ν.Δ. 53/1974, πείθει περί της αβασιμότητος του λόγου τούτου Ούτω η παρ 1 του άρθρου 9 της άνω Συμβάσεως ορίζει ότι «παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και Θρησκείας. Το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερίαν αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων, ως και την ελευθερίαν εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων μεμονωμένως ή συλλογικώς δημοσία ή κατ'ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και τελετουργιών. Η δε παρ 2 του άρθρου τούτου ορίζει ότι «η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται ν' αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων ή των ελευθεριών των άλλων». Ανεξαρτήτως δε του ότι αι διατάξεις των Ελληνικών νόμων δεν αντιβαίνουν προς τας άνω διατάξεις της διεθνούς συμβάσεως, αλλά και αν υποτεθη ότι αι τελευταίαί έχουν φιλελευθερώτερον εκείνων περιεχόμενον και συνεπώς κατά το άρθρ 28 παρ. 1 του ισχύοντος Συντάγματος κατισχύουν εκείνων, δεν δύναται οπωσδήποτε να κατισχύσουν των ειδικών του άρθρ. 13 του Συντάγματος διατάξεων. (βλ. ίδια Β. Βεγλερή, Η σύμβασις των δικαιωμάτων του ανθρώπου και το Σύνταγμα 1977 σελ. 103 επ.»

Γ. ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΣτΕ 2601/1998, ΣΤ Τμ. [Θρησκευτικός όρκος]

Πρόεδρος: **Α. Μαρίνος**, αντιπρόεδρος

Εισηγητής: **Ν. Σακελλαρίου**, σύμβουλος

Θρησκευτική ελευθερία (άρθρα 13 Συντ. και 9 ΕΣΔΑ). Με τις διατάξεις των άρθρων 13 Συντ. και 9 ΕΣΔΑ κατοχυρώνεται στην Ελλάδα όχι μόνον η ελευθερία της λατρείας, αλλά και η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, ως ειδικότερες εκδηλώσεις της θρησκευτικής ελευθερίας. Πρόσωπον που κωλύεται να δώσει θρησκευτικό όρκο για λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως, μπορεί, αντί του όρκου αυτού, να δώσει, επικαλούμενο την τιμή και τη συνείδησή του, ισότιμο, από άποψη συνεπειών, με τον θρησκευτικό όρκο, σχετική διαβεβαίωση, περί του συγκεκριμένου ζητήματος. Ο όρκος που επιβάλλεται από τη διάταξη του άρθρου 192 του ν. 5343/1032 για την προ της λήψεως του πτυχίου «καθομολόγηση», έχει θρησκευτικό χαρακτήρα. Δεκτή η αίτηση ακυρώσεως.

2. Επειδή, με την αίτησιν αυτήν και κατ' ορθήν ερμηνείαν αυτής, ζητείται, εμπροθέσμως και εν γένει παραδεκτώς, υπό του αιτούντος, αποφοίτου του τμήματος

Θεολογίας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών η ακύρωσις των εξής διοικητικών, εκτελεστών πράξεων 1) του από 16.5.1996 πρακτικού του Διοικητικού Συμβουλίου (Δ.Σ.) του ως άνω Τμήματος Θεολογίας (Συνεδρία 3^η) και 2) της κατόπιν του ως άνω πρακτικού εκδοθείσης υπ' αρ. 856/10.6.1996 πράξεως του Προέδρου του αυτού ως άνω Τμήματος. Με τις προσβαλλόμενες πράξεις απερρίφθη αίτημα του αιτούντος να απαλλαγεί, προκειμένου να του χορηγηθεί το πτυχίον του ως άνω Τμήματος, της υπό του νόμου (άρθρον 192 του ν. 5343/1932) προβλεπομένης υποχρεώσεως προς «καθομολόγησιν» εις την οποίαν αυτός αρνείται δια λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως.

3. Επειδή, εις την διάταξιν του άρθρου 13 του Συντάγματος ορίζεται ότι:»1. Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης είναι απαραβίαστη. Η απόλαυση των ατομικών και πολιτικών δικαιωμάτων δεν εξαρτάται από τις θρησκευτικές πεποιθήσεις καθενός. 2. Κάθε γνωστή θρησκεία είναι ελεύθερη και τα σχετικά με τη λατρεία της τελούνται ανεμπόδιστα υπό την προστασία των νόμων. Η άσκηση της λατρείας δεν επιτρέπεται να προσβάλλει τη δημόσια τάξη ή τα χρηστά ήθη. Ο προσηλυτισμός απαγορεύεται. 3. Οι λειτουργοί όλων των γνωστών θρησκειών υπόκεινται στην ίδια εποπτεία της Πολιτείας και στις ίδιες υποχρεώσεις απέναντί της, όπως και οι λειτουργοί της επικρατούσας θρησκείας. 4. Κανένας δεν μπορεί, εξαιτίας των θρησκευτικών του πεποιθήσεων, να απαλλαγεί από την εκπλήρωση των υποχρεώσεων προς το Κράτος ή να αρνηθεί να συμμορφωθεί προς τους νόμους. 5. Κανένας όρκος δεν επιβάλλεται χωρίς νόμο, που ορίζει και τον τύπο του».

4. Επειδή, εις την διάταξιν του άρθρου 9 της Διεθνούς Συμβάσεως της Ρώμης της 7ης Νοεμβρίου 1950 «περί προασπίσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών», η οποία εκυρώθη το πρώτον με το νόμο 2329/1953 (ΦΕΚ Α 68) και εκ νέου με το ν.δ. 53/1974 (ΦΕΚ Α 256) και έχει ως εκ τούτου, κατ' άρθρον 28 παρ.1 του Συντάγματος, ηυξημένη τυπική ισχύ, ορίζεται: «1. Παν πρόσωπον δικαιούται εις την ελευθερίαν σκέψεως, συνειδήσεως και θρησκείας, το δικαίωμα τούτο επάγεται την ελευθερία αλλαγής θρησκείας ή πεποιθήσεων μεμονωμένως ή συλλογικώς, δημοσία ή κατ' ιδίαν, δια της λατρείας, της παιδείας και της ασκήσεως των θρησκευτικών καθηκόντων και λειτουργιών. 2. Η ελευθερία εκδηλώσεως τη θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα, εν δημοκρατική κοινωνία, δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής, ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών των άλλων».

5. Επειδή, δια των προαναφερθεισών διατάξεων του Συντάγματος αλλά και του άρθρου 9 της Συμβάσεως της Ρώμης κατοχυρώνεται στην Ελλάδα όχι μόνον η ελευθερία της λατρείας, αλλά και η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως. Οι δύο αυτές ελευθερίες αποτελούν ειδικότερες εκδηλώσεις του ατομικού δικαιώματος της θρησκευτικής ελευθερίας. Συνεπώς, εάν ένα πρόσωπον (πολίτης ή μη) το οποίον καλείται, κατ' εφαρμογήν ορισμένης διατάξεως νόμου, να δώσει θρησκευτικόν όρκον, δηλώσει ενώπιον της κατά περίπτωσιν αρμοδίας αρχής, ότι κωλύεται να δώσει τέτοιο όρκον δια λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως, δηλαδή είτε διότι οι αρχές της θρησκείας την οποίαν πρεσβεύει όπως, αυτό, τις ερμηνεύει και την οποίαν, πάντως, πρέπει να δηλώσει, δεν του επιτρέπουν τον όρκον, είτε διότι δηλώνει ότι είναι άθεον ή άθρησκον και συνεπώς κωλύεται να δώσει τον όρκον αυτόν, δικαιούται, κατά την ορθήν έννοιαν των παρατεθεισών διατάξεων του Συντάγματος, αντί θρησκευτικού όρκου (υποσχετικού ή αποδεικτικού) να δώσει, επικαλούμενον την τιμήν και την συνειδήσιν του, ισότιμον, εξ επόψεως συνεπειών, με το θρησκευτικό όρκον, σχετικήν διαβεβαίωσιν, περί του συγκεκριμένου ζητήματος, έστω και εάν τοιαύτη διαβεβαίωσις δεν προβλέπεται από την συγκεκριμένη διάταξιν. Η τοιαύτη δε ως άνω δήλωσις περίπτου θρησκευτικού, το οποίον το πρόσωπον τούτο πρεσβεύει ή περί της αθείας ή αθρησκείας αυτού δεν αντιβαίνει εις το άρθρον 13 του Συντάγματος, διότι δεν ζητείται με σκοπόν να διωχθεί το συγκεκριμένον πρόσωπον δια τας θρησκευτικάς του πεποιθήσεις, οι οποίες πρέπει, πάντως, να είναι σεβαστές, αλλά απαιτείται δια να μη εξαναγκασθεί και προβεί το συγκεκριμένον πρόσωπον εις ενέργειαν κατά παραβίασιν της θρησκευτικής του συνειδήσεως, η οποία πρέπει να παραμείνει, σύμφωνα με την προπαρατεθείσαν διάταξιν του Συντάγματος, «απαραβίαστος». Εξ άλλου, από την παράγραφον 5 του άρθρου 13 του Συντάγματος δεν συνάγεται ότι αποκλείεται εις τον έχοντα λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως να δώσει αντί θρησκευτικού όρκου απλή, κατά τα άνω, διαβεβαίωσιν, διότι η διάταξις αυτή ορίζει, απλώς, δι' όσους δέχονται να δώσουν θρησκευτικόν όρκον, ότι δια την επιβολήν αυτού απαιτείται νόμος, ο οποίος ορίζει και τον τύπον αυτού και δεν ανατρέπει την δια της παραγράφου 1 του άρθρου 13 του Συντάγματος κατοχυρουμένην ελευθερίαν της θρησκευτικής συνειδήσεως εκείνων οι οποίοι αρνούνται, δια τους εκτεθέντας λόγους, να δώσουν τον όρκον αυτόν, δικαιούμενοι να προβούν εις την κατά τα άνω διαβεβαίωσιν.

6. Επειδή, εις την διάταξιν του άρθρου 192 του ν. 5343/1932, ΦΕΚ Α 86, η οποία είναι εν προκειμένω εφαρμοστέα, ορίζεται ότι: «Ο εν ταις πτυχιακαίς εξετάσεσιν επιτυχών ποιείται προ της λήψεως του πτυχίου προ του Πρυτάνεως και του Κοσμήτορος της οικείας Σχολής την ακόλουθον καθομολόγησιν «Του πτυχίου της ... αξιωθείς όρκον ομνύω προ του Πρυτάνεως και του Κοσμήτορος της ... Σχολής και πίστιν καθομολογώ τήνδε. Από του ιερού περιβάλλου του σεπτού τούτου τεμένους των Μουσών εξερχόμενος κατ' επιστήμην βιώσομαι ασκών ταύτην δίκην θρησκείας εν πνεύματι και αληθεία. Ούτω χρήσιμον εμαυτόν καταστήσω προ άπαντας τους δεομένους της εμής αρωγής και εν πάση ανθρώπων κοινωνία αεί προς ειρήνην και χρηστότητα ηθών συντελέσω βαίνων εν ευθεία του βίου οδώ προς την αλήθειαν και το δίκαιον αποβλέπων και τον βίον ανυψών εις τύπον αρετής υπό την σκέπην της Σοφίας. Ταύτην την επαγγελίαν επιτελούντι είη μοι συν τη ευλογία των εμών καθηγητών και πεφιλημένων διδασκάλων ο Θεός βοηθός εν τω βίω». Όπως προκύπτει από την διατύπωσιν της διατάξεως αυτής επιβάλλεται, με αυτήν, εις όλους, ανεξαιρέτως, τους επιτυχάνοντας εις τας πτυχιακάς εξετάσεις φοιτητάς, όπως προ της λήψεως του πτυχίου των προβαίνουν εις την προβλεπομένην από την διάταξιν αυτήν «καθομολόγησιν», η οποία έχει, όπως συνάγεται από αυτήν ταύτην την διατύπωσιν της, τον χαρακτήρα θρησκευτικού όρκου ήτοι όρκου, ο οποίος δίδεται δια της επικλήσεως του Θείου.

7. Επειδή, συμφώνως προς τα ήδη εκτεθέντα, η προαναφερθείσα διάταξις του άρθρου 192 του ν. 5343/1932, ερμηνευομένη κατά τρόπον σύμφωνον προς τας προαναφερθείσας διατάξεις του Συντάγματος, αλλά και αυτάς της Διεθνούς Συμβάσεως των δικαιωμάτων του ανθρώπου, έχει την έννοιαν ότι, εάν ο επιτυχάνων, εις τας πτυχιακάς εξετάσεις, φοιτητής,

επικαλεσθεί, δια δηλώσεώς του υποβαλλομένης, εγκαίρως, εις τας αρμοδίας Πανεπιστημιακάς Αρχάς, λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως κωλύοντάς αυτόν, κατά τα ήδη εκτεθέντα, όπως προβεί εις την προβλεπομένην από την διάταξιν αυτήν «καθομολόγησιν» - η οποία, κατά τα επίσης προαναφερθέντα, συνιστά είδος θρησκευτικού όρκου - πρέπει να παρέχεται, εις αυτόν, η δυνατότης, όπως, αντί της καθομολογήσεως αυτής προβαίνει, κατ' επίκλησιν της τιμής και της συνειδήσεώς του, εις σχετικήν διαβεβαίωσιν παραλείπων όμως εκ του κειμένου της κατά τα άνω «καθομολογήσεως» τα στοιχεία εκείνα μόνον τα οποία συνιστούν, κατά την συνείδησίν του, επίκλησιν του Θείου, της διαβεβαίωσεως αυτής έχουσης, κατά τα εκτεθέντα, τας αυτάς ως και ο θρησκευτικός όρκος συνεπειάς.

8. Επειδή, εν προκειμένω ο ήδη αιτών, φοιτητής του Θεολογικού Τμήματος της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος είχε περατώσει επιτυχώς τας πτυχιακάς του εξετάσεις εξήτησε, με την από 13.12.1995 αίτησίν του, προς την Γραμματεϊάν του ως άνω Τμήματος, όπως απαλλαγεί δια λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως, τους οποίους αναπτύσσει λεπτομερώς εις αυτήν, της προβλεπομένης από την διάταξιν του άρθρου 192 του ν. 5343/1932 ορκωμοσίας προ της λήψεως του πτυχίου του και όπως δώσει αντ' αυτής σχετικής διαβεβαίωσιν κατ' επίκλησιν της τιμής και της συνειδήσεώς του. Κατόπιν της αιτήσεως του αυτής ο ήδη αιτών εκλήθη από την Γενικήν Συνέλευσιν του προαναφερθέντος Τμήματος να υποβάλει υπεύθυνον δήλωσιν περί του κατά πόσον τυγχάνει Χριστιανός Ορθόδοξος. Ο ήδη αιτών υπέβαλε την 14.2.1996 υπεύθυνον δήλωσιν εις την οποίαν ανέφερε ότι τυγχάνει χριστιανός ορθόδοξος και ότι κωλύεται εν όψει των όσων εξέθεσε εις την προαναφερθείσα αίτησίν του να ορκισθεί και ότι δύναται αντί ορκωμοσίας να δώσει διαβεβαίωσιν κατ' επίκλησιν της τιμής και της συνειδήσεώς του. Επί του αιτήματος του αυτού ο ήδη αιτών επανήλθε με νεωτέραν από 8.5.1996 αίτησίν του, με την οποία εξήτησε έγγραφον απάντησιν επί του αιτήματός του. Επακολούθησε η έκδοσις των προσβαλλομένων πράξεων ήτοι του από 16.5.1996 πρακτικού του Θεολογικού Τμήματος της Θεολογικής Σχολής και του υπ' αρ. 856 από 10.6.1996 εγγράφου του Προέδρου του προαναφερθέντος Τμήματος, με τις οποίες απερρίφθη το αίτημά του με την αιτιολογίαν ότι συμφώνως προς την κειμένη νομοθεσία η καθομολόγησις αποτελαί προϋπόθεσι δια την χορήγησιν του πτυχίου.

9. Επειδή, με τα δεδομένα αυτά, η εκδηλωθείσα με τις προσβαλλόμενες πράξεις άρνησις ικανοποιήσεως του αιτήματος του ήδη αιτούντος δεν είναι νόμιμος, εν όψει της ανωτέρω δοθείσης από το Δικαστήριον ερμηνείας και δια τον λόγον αυτόν, βασίμως προσβαλλόμενον, η υπό κ3ρίσιν αίτησις πρέπει να γίνει δεκτή και να ακυρωθούν οι προσβαλλόμενες πράξεις καθ' ο μέρος αφορούν τον ήδη αιτούντα και να αναπεμφθεί η υπόθεσις εις την Διοίκησιν προκειμένου αυτή να προβεί εις όλας τας απαιτούμενας ενεργείας προκειμένου να ικανοποιηθεί το ως άνω αίτημα του ήδη αιτούντος και ολοκληρωθεί, ούτω, νομίμως, η όλη διαδικασία χορηγήσεως εις αυτόν του προαναφερθέντος πτυχίου.

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ ΠΟΙΝΙΚΩΝ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΩΝ

ΠλημΘεσ 2529/1979

Πρόεδρος: Βασίλειος Ιακωβίδης Δικαστές:
Α. Μιχαλοπούλου, Χ. Κοσμίδης. Δικηγόρος: Σ.
Παπαθεμελής

Όρκος μάρτυρα. Έννοια. Δυνατότητα να μην ορκισθεί επικαλούμενος το θείο, αλλά μόνο την τιμή και τη συνείδησή του. Ιεροί κανόνες Ορθοδόξου Εκκλησίας σαφώς και

κατηγορηματικώς απαγορεύουν όρκον. Άρνηση μάρτυρα επικαλουμένου ιδιότητα Ορθοδόξου Χριστιανού να ορκισθεί δεν συνιστά αδίκημα.

Επειδή κατά την διάταξη του άρθρου 218 ΚποινΔ έκαστος μάρτυς οφείλει προ της επ' ακροατηρίου παρουσιάσεώς του επί ποινή ακυρότητος της διαδικασίας να ομώση θέτων την δεξιάν του επί του Ιερού Ευαγγελίου τον εξής όρκον: «Ορκίζομαι ενώπιον

του Θεού να είπω ευσυνειδήτως όλην την αλήθεια και μόνην την αλήθεια, χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τι », κατά δε την διάταξιν του άρθρου 220 § 2 ιδίου Κώδικος εν περιπτώσει καθ' ην ο μάρτυς πρεσβεύει θρησκείαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον, ως και όταν ο ανακρίνων ή το δικαστήριον, επί τη σχετική δηλώσει του μάρτυρος, πεισθεί ότι ούτος ουδεμίαν πρεσβεύει θρησκείαν, ο όρος δίδεται ως ακολούθως: « Δηλώ, επικαλούμενος την τιμή μου και την συνείδησίν μου, ότι θα είπω την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν, χωρίς να προσθέσω ή να αποκρύψω τι». Εκ των διατάξεων τούτων συνδιαζομένων προς αλλήλας σαφώς συνάγεται ότι ο νομοθέτης επιβάλλει εις τον καλούμενον όπως εξετασθή ως μάρτυς επ' ακροατηρίω ή ενώπιον του ανακρίνοντος την δόσιν όρκου, χωρίς να καθιεροί ειδικώς ωρισμένον δι' άπαντας, ανεξαρτήτως θρησκευματος, μάρτυρας υποχρεωτικόν τύπον όρκου. Ούτω προκειμένου περί των χριστιανών παντός δόγματος καθιεροί τον εν τη § 1 του άρθρ. 218 τύπον όρκου επί του Ιερού Ευαγγελίου, ελλείψει τοιούτου προβλεπομένου υπό της χριστιανικής θρησκείας, ενώ προκειμένου περί των οπαδών οιασδήποτε άλλης θρησκείας μη επιτρεπούσης τον όρκον ως και των αθρήσκων ή αθέων καθορίζει ως τύπον όρκου μίαν άχρωμον θρησκευτικώς επίκλησιν προς την τιμήν και την συνείδησίν των ότι θα είπουν την αλήθειαν κλπ. Εκ της διατυπώσεως όμως των διατάξεων τούτων και ίδια της δευτέρας σαφώς καταφαίνονται δύο τινά: ότι ο νομοθέτης δεν εξαρτά την αξιοπιστίαν του μάρτυρος ούτε επιδιώκει να την ενισχύση από την επίκλησιν του θείου εφ' όσον εξομοιοί από της απόψεως αυτής τον όρκον του χριστιανού προς τον Θεόν με την επίκλησιν προς την τιμήν και την συνείδησιν του οπαδού θρησκείας απαγορευούσης τον όρκον και του αθέου και β) δέχεται περί των οπαδών οιασδήποτε θρησκείας, απαγορευούσης όχι αντικειμενικώς βάσει των κοινώς γνωστών δογμάτων και της διδασκαλίας της, την οποίαν ούτε δικαίωμα πολλώ μάλλον υποχρέωσιν έχει να ερευνήση ο δικαστής, αλλά βάσει απλής δηλώσεως του μάρτυρος ότι η θρησκεία του απαγορεύει τον όρκον, δυνατότητα να μην ορκισθούν επικαλούμενοι το θείον αλλά μόνον την τιμήν και συνείδησίν των. Η τελευταία αύτη διάταξις του άρθρου 220 § 2 ΚποινΔ είναι συνεπής προς την αρχήν της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως, η οποία καταχυρούται υπό του Συντάγματος (άρθρ. 15 Σ/1975) και της δια του ν.δ. 53/74 επανακυρωθείσης διεθνούς συμβάσεως της Ρώμης της 4.11.1950 «δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών» κατά το άρθρο 9 της οποίας «η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται ν' αποτελέση αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία δια την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων». Δια της διατάξεως ταύτης επιτρέπονται οι εν αυτή περιορισμοί εις τας θρησκευτικάς εκδηλώσεις αλλά δεν επιτρέπεται να επιβληθή και υποχρεωτική διενέργεια θρησκευτικής τινός εκδηλώσεως απαγορεύεται απολύτως. Δεν δύναται δε η εν λόγω αρχή της ελευθερίας της θρησκευτικής συνειδήσεως να μη εφαρμοσθή προκειμένου και περί Χριστιανών, υποχρεουμένων παρά την θρησκευτικήν απαγόρευσιν να ορκισθούν, διότι τότε θα παρεβιάζετο άνευ λόγου και η ετέρα συνταγματική επιταγή περί της αρχής της ισότητος απέναντι του νόμου (άρθρ. 4 § 1 Συντ/1975) (βλ. σχόλια εφέτου Γ. Π. Αρβανίτη υπό την εκκαλουμένην εις ΠοινΧρ ΚΘ' 179). Κατ' ακολουθίαν δύναται και οι χριστιανοί παντός δόγματος είτε να αγνοήσουν την θρησκευτικήν απαγόρευσιν του όρκου και να δώσουν τον εν άρθρω 218 § 1 ΚποινΔ προβλεπόμενον δι' αυτούς τύπον όρκου, είτε να δηλώσουν ότι η θρησκεία των απαγορεύει τον όρκον, οπότε άνευ άλλου τινός θα κληθούν υπό του

δικαστηρίου να δώσουν τον εν άρθρω 220 § 2 ΚΠοινΔ τύπον όρκου, επικαλούμενοι δηλ. και ούτοι απλώς την τιμήν και συνείδησίν των ότι θα είπουν την αλήθειαν. Η αντίθετος άποψις, συμφώνως προς την οποίαν οι ανήκοντες εις την χριστιανικήν θρησκείαν μάρτυρες υποχρεούνται οπωσδήποτε να δώσουν τον εν άρθρω 218 ΚΠοινΔ όρκον δεν συνάδει και προς το ισχύον Σύνταγμα και ειδικότερον προς το άρθρον 3 αυτού, συμφώνως προς τον οποίον οι ιεροί αποστολικοί και συνοδικοί κανόνες της Ανατολικής Ορθοδόξου του Χριστού Εκκλησίας αποκτούν ηυξημένην τυπικήν ισχύν έναντι των νόμων και οι οποίοι, ως είναι κοινώς γνωστόν, σαφώς και κατηγορηματικώς, απαγορεύουν τον όρκον. Ούτω αυτός ο ιδρυτής της χριστιανικής θρησκείας Κύριος ημών Ιησούς Χριστός, ρητώς απαγορεύει τον όρκον εις την επί του Όρους Ομιλίαν του. «Εγώ δε λέγω υμίν μη ομοσαι όλως». (Ματθ. ε' 34-37). Ο αδελφός Ιάκωβος εις την καθολικήν επιστολήν του παραγγέλει εις τους χριστιανούς: «Προ πάντων αδελφοί μου μη ομνύετε μήτε εις τον ουρανόν μήτε εις την γην μήτε άλλον τινά όρκον» (Ιακ. ε' 12). Την αυτήν απαγόρευσιν επαναλαμβάνουν και οι μεγάλοι Πατέρες της Εκκλησίας, ως ο Μ. Βασίλειος εις την πε' επιστολήν του «περί του δειν ορκούν», ο Γρηγόριος ο Θεολόγος εις «έπη ηθικά» (στιχ. 77,78, ΛΓ' στιχ. 169,170), ο Ιωάννης Χρυσόστομος εις «ομιλίας εις τους αδριάντας 4 και 16» και την ΙΖ' εις το κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον, και ο 94ος κανών του της Πενθέκτης Οικουμενικής Συνόδου, επιβάλλοντες μάλιστα επιτίμια εις τους δίδοντας έστω και αληθείς όρκους (βλ. Πηδάλιον Ορθοδόξου Εκκλησίας σελ 301 εκδ. Αστéρος). Εν προκειμένω η κατηγορουμένη κατηγορείται ότι την 7.12.1978 κληθείσα ενώπιον του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου Θεσ/νίκης να καταθέση ως μάρτυς ηρνήθη μετ' επιμονής τον όρκον της μαρτυρίας της. Ως όμως εκ της καταθέσεως του εξετασθέντος μάρτυρος Μ.Α., των αναγνωσθέντων εγγράφων και της απολογίας της κατηγορουμένης απεδείχθη, η κατηγορουμένη επικαλουμένη ότι είναι χριστιανή ορθόδοξος και ότι οι θρησκευτικές της πεποιθήσεις απαγορεύουν την δόσιν του εν άρθρω 218 § 1 ΚΠοινΔ θρησκευτικού όρκου επί του Ιερού Ευαγγελίου ηρνήθη την δόσιν του εν τη διατάξει ταύτη τύπου του θρησκευτικού όρκου. Κατόπιν της δηλώσεώς της ταύτης έδει το δικαστήριον να καλέσει την μάρτυρα και ήδη κατηγορουμένην να δώση τον εν άρθρω 220 § 2 ΚΠοινΔ τύπον όρκου να προβή δηλαδή εις δήλωσιν επικαλουμένην την τιμήν και συνείδησίν της ότι θα είπη την αλήθειαν, ως, ειρήσθω, εις την πρακτικήν ενίων δικαστηρίων συμβαίνει (βλ. μεταξύ άλλων και την υπό της κατηγορουμένης προσκομισθείσαν και αναγνωσθείσαν υπ' αριθ. 288/1978 απόφασιν του Τριμελούς Εφετείου Θεσ/νίκης και το προμνησθέν σχόλιον. Τοιούτον τι όμως ως προκύπτει εκ των πρακτικών της ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσ/νίκης δίκης (βλ.υπ' αριθ. 22997/7.12.1978 απόφασιν μετά πρακτικών), δεν έπραξε το δικαστήριον και συνεπώς δεν απεδείχθη ότι αύτη ηρνήθη να δώση και τον εν άρθρω 220 § 2 ΚΠοινΔ όρκον της μαρτυρίας της. Κατ' ακολουθίαν αύτη δεν ετέλεσε το εν άρθρω 225 § 3 ΠΚ ποινικόν αδίκημα της μετ' επιμονής αρνήσεως δόσεως του όρκου της μαρτυρίας της, δι' ό κατηγορείται, και ως εκ τούτου δέον να αθωωθή.

Παρατηρήσεις

Χωρίς την έμπνευση του Πρυτάνεως της Παντείου Καθηγητή Κωνσταντίνου Δεσποτόπουλου να καθήσει στο εδώλιο του κατηγορουμένου επιβεβαιώνοντας στην πράξη τις θεωρητικές του πεποιθήσεις, το ηθικονομικό πρόβλημα του όρκου, ιδιαίτερα του δικονομικού, θα παρέμενε στις περιορισμένες διαστάσεις των απλών πιστών ανθρώπων του λαού που θρησκευτικά ευαισθητοποιημένοι στο θέμα αυτό αρνούνται να ορκισθούν. Αυτοί επωμίζονται μία παράλογη δικαστική περιπέτεια που μέχρι τελευταία άρχιζε από παραδειγματική συνήθως καταδίκη τους για να απολήξει σε αθώωσή τους κατά κανόνα με βάση τη συγγνωστή νομική πλάνη.]

I. Εν τούτοις είναι ανεπίδεκτες αντιρρήσεων οι ακόλουθες επισημάνσεις:

Πρώτο: Ο όρκος βεβαίωσης, υπόσχεσης ή αληθείας ανάγεται στις πρώτες εκδηλώσεις του ομαδικού βίου του ανθρώπου, στο «μαγικό» στάδιο της ιστορίας του. **Δεύτερον:** Η αρχαία

ελληνική γραμματεία τον αποτίμησε σαν προσβολή της προσωπικότητας και είναι χαρακτηριστική η περίπτωση που μνημονεύει ο Μ. Βασίλειος στην ομιλία του «Προς τους νέους, όπως αν εξ ελληνικών ωφελούντο λόγων' (10-14) του Κλεινίου, μαθητή του Πυθαγόρα. Αυτός «εξόν δι' όρκου τριών ταλάντων ζημίαν αποφυγείν, ο δε απέτισε μάλλον ή ώμοσε, και ταύτα ευορκείν μέλλων».

Τρίτον: Η Χριστιανική άποψη και ιδιαίτερα η Ορθόδοξη διδασκαλία στηριγμένη στη σαφέστατη ευαγγελική επιταγή (Ματθαίου ε', 34). «Εγώ δε λέγω υμίν μη ομόσαι όλως» και «έστω ο λόγος υμών ναι ναι , ού ού» αξιώνει (βλ. ιδιαίτερα Ιωάννου Χρυσοστόμου ομιλία ΙΖ' στο κατά Ματθαίον Ευαγγέλιον. Μακρά βιβλιογραφική ενημέρωση εξάλλου βλ. στη μελέτη του Ε. Μαντζουνέα, Το πρόβλημα του όρκου, σελ. 7 επ.) από τους χριστιανούς να μη ορκίζονται, θεωρώντας την ορκοδοσία βαρύτατο αμάρτημα. Η αδρανοποίηση ως προς το σημείο αυτό της επίσημης Εκκλησίας - περισσότερο ως γνωστόν επίσημης και λιγότερο Εκκλησίας - δεν δημιουργεί αντίθετον κανόνα.

Πρόσφατα εν τούτοις, μετά την έκταση που έδωσε ο τύπος στην υπόθεση Δεσποτοπούλου η νομοκανονική επιτροπή της Ιεράς Συνόδου εισηγείται την κατάργηση του όρκου, ανάλογη απόφαση έλαβε η Θεολογική Σχολή του Α/Π.Θ. (βλ. ψήφισμα της σχολής στις εφημερίδες της 22.7.79) και σχετικό άρθρο δημοσίευσε στη «Μακεδονία» (17.6.79) το μέλος της καθηγ. Γ. Μαντζαρίδης. **Τέταρτο:** Η εκδοχή ότι ο όρκος θέτει σε λειτουργία τη θρησκευτική συνείδηση του ανθρώπου και αυξάνει την ηθική του ευαισθησία δεν ανταποκρίνεται στην πραγματικότητα, αφού ο μεν πιστός ορκιζόμενος αμαρτάνει ο δε θρησκευτικά αδιάφορος δεν επηρεάζεται.

Πέμπτο: Εν πάση περιπτώσει η άσκηση ψυχολογικού εκβιασμού για την εκμείωση της αληθείας, αλλά και ο εξαναγκασμός σε ενέργεια εναντίον των ηθικών πεποιθήσεων του πολίτη αντιβαίνει στο Σύνταγμα, (Εκτεταμένη βιβλιογραφική ενημέρωση βλ. σε Δεσποτοπούλου, Ηθικά Β' σ. 106 επ., Αθήναι 1962).

II. Θα διακινδυνεύαμε την εξής παρατήρηση:

Η υπόθεση επανήλθε ύστερα από έφεση που άσκησε ο εισαγγελέας εναντίον της επικυρωμένης από τη σχολιαζόμενη ΜονΠλημΘες 23161/78 (δέστε σκεπτικό της πρωτόδικης με σύμφωνα τεκμηριωμένα σχόλια του Γ.Π.Αρβανίτη στα ΠοινΧρον ΚΘ' 179, όπου και παραπέρα παραπομπές).

Είναι ανεξήγητη η εμμονή της εισαγγελικής αρχής να διώξει το «έγκλημα» της άρνησης ορκοδοσίας. Δεν υπάρχουν εγκλήματα:

Δεν μπορεί να προδιαγράψει κανείς την πιθανή άποψη του ακυρωτικού. Προς άρση πάντως πάσης αμφισβήτησεως πάνω σ' αυτό το πρόβλημα η νομοθετική του ρύθμιση είναι ενδεδειγμένη. Ο υπογράφων κατέθεσε ήδη σχετική πρόταση νόμου που εκκρεμεί στη Βουλή. Η Πολιτεία έχει μιάν αφορμή οριστικής τομής του θέματος.

Σ . Μ. Παπαθεμελής.

**Εφετείο Αθηνών Αριθμ.
3796/1979 (αποφ)**

Δικασταί: Γ. Σφυρής, Προεδρεύων, Ν. Καβαλλιέρος και Μ. Μενεγάκης, Εφέται

«Υποχρέωσις ορκίσεως των μαρτύρων και ποινική ευθύνη αυτών εν αρνήσει δόσεως του όρκου.- Υπάρχει σύγκρουσις καθηκόντων αποκλείουσα τον καταλογισμόν επί εκτελέσεως ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος συγκρουομένου προς εν νόμιμον καθήκον.- Ο κατηγορούμενος αρνηθείς τον όρκον κατά συνεπή εφαρμογήν των υποστηριχθεισών υπ' αυτού δημοσία επιστημονικών και ηθικών πεποιθήσεων, ευρέθη εις σύγκρουσιν καθηκόντων

καθιστώσαν ανθρωπίνως μη φευκτήν την υπαιτιότητα αυτού, αποκλειομένου ούτω του καταλογισμού της πράξεως».

Επειδή, κατά το άρθρον 218 παρ. 1 Κ.Ποιν.Δ έκαστος μάρτυς οφείλει προ της επ' ακροατηρίου εξετάσεώς του επί ποινή ακυρότητος της διαδικασίας να ομώση δημοσία, θέτων την δεξιάν του επί του Ιερού Ευαγγελίου, τον εξής όρκον: «Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού να είπω ευσυνειδήτως όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν χωρίς να προσθέσω, ούτε να αποκρύψω τι». Κατά την διάταξιν 220 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. εν περιπτώσει, καθ' ην ο μάρτυς πρεσβεύει θρησκευίαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον, ως και όταν ο ανακρίνων ή το δικαστήριον, επί τη σχετική δηλώσει του μάρτυρος πεισθή ότι ούτος ουδεμίαν πρεσβεύει θρησκευίαν, ο όρκος δίδεται ως ακολούθως: «Δηλώ, επικαλούμενος την τιμήν μου και την συνειδήσίν μου, ότι θα είπω όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν, χωρίς να προσθέσω, ούτε να αποκρύψω τι.» Κατά το άρθρον 229 Κ.Ποιν.Δ υπόκειται εις ποινήν προστίμου εκατόν μέχρι 1000 δρχ. μεταλλικών και τα τέλη ο εμφανισθείς εις την ανάκρισιν μάρτυς, αλλά αρνούμενος ανευ νομίμου λόγου τον όρκον της μαρτυρίας του, επιφυλαττομένης και της κατά τον Ποινικόν Κώδικα βαρυτέρας ποινής. Κατά το άρθρον 225 παρ.8 εδ. Β Π.Κ. «με φυλάκισιν μέχρι ενός έτους ή με χρηματικήν ποινήν τιμωρείται όστις εμφανιζόμενος ως μάρτυς ενώπιον αρχής τινός αρνείται μετ' επιμονής τον όρκον της μαρτυρίας του». Περαιτέρω, η εν συγκρούσει ενός εννόμου καθήκοντος και ενός ηθικοκοινωνικού καθήκοντος, μη προστατεύοντος το εν τη συγκεκριμένη περιπτώσει πολυτιμότερον αγαθόν, εγκλήρωσις του ηθικοκοινωνικού καθήκοντος, δεν αποκλείει το άδικον της πράξεως, αλλά ενδεχομένως τον καταλογισμόν, λόγω της ψυχικής πιέσεως, υφ' ην τελεί ο δράστης, ευρισκόμενος εν ηθική αμηχανία περί του πρακτέου. Τούτο δύναται να συμβή ίδια εις τας περιπτώσεις καθ' ας ο δράστης τελεί άδικον πράξιν προς εκπλήρωσιν επιταγών της Ηθικής και δη είτε διότι ο δράστης ευρέθη ενώπιον ηθικού διλήμματος, είτε διότι τελεί την πράξιν προς εκπλήρωσιν απλής και σαφούς ηθικής επιταγής (Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον εκδ.9^η, παρ. 73 σελ. 287 και παρ. 80 σελ.305, Μπουροπούλου Ερμ. Ποιν. Κώδικος υπ' αρθρ.25 IV, 2 και 26 παρ. 1 αριθ. 4, Γ.Α Μαγκάκη η Σύγκρουσις Καθηκόντων εν τω Ποινικώ Δικαίω, παρ. 15 σελ.147 επομ. και παρ. 16 σελίς 158 επομ., Ανδρουλάκη Ποινικόν Δίκαιον σελίς 534 επομ.). Εν προκειμένω, εκ των εν τοις πρακτικούς αναγνωσθέντων εγγράφων, της απολογίας του κατηγορουμένου και της εν γένει περί την απόδειξιν διαδικασίας απεδείχθησαν τα ακόλουθα περιστατικά: Ο κατηγορούμενος τυγχάνει Δικηγόρος και Καθηγητής της Φιλοσοφίας του Δικαίου εις την Πάντειον Ανωτάτην Σχολήν Πολιτικών Επιστημών. Κατά το έτος 1962 εδημοσίευσεν ούτος εις την Νομικήν Επιθεώρησιν «Νέον Δίκαιον» επιστημονικήν μελέτην περί όρκου εις την οποίαν εκτός των άλλων, υποστηρίζει ότι «η αξίωσις εκάστοτε δόσεως Όρκου παρά του εξεταζομένου ίδια ως μάρτυρος αποτελεί ούτω μείωσιν αυτού και οξείαν προσβολήν της αξιοπρεπειάς του» και ότι «η δόσις του όρκου δι' αυτού τούτου του Ευαγγελίου, ενέχουσα επίσημον κακοποίησιν ρητής εντολής αυτού, υπερβαίνει παν όριον ανεβλαβείας και απρεπειάς καθ' όλου».Τας αυτάς απόψεις περί όρκου ανέπτυξε ούτος κατά το έτος 1962 εις διάλεξιν αυτού δοθείσαν υπό την αιγίδα του δικηγορικού Συλλόγου Αθηνών. Την ανωτέρω μελέτην του περιέλαβεν εις το εκδοθέν υπ' αυτού βιβλίον Ηθικά Β' 1962. Την 11 Απριλίου 1978 ο κατηγορούμενος εκλήθη παρά του 2^{ου} Ανακριτού Αθηνών ίνα εξετασθή ως μάρτυς εις ποινικήν τινά υπόθεσιν. Ούτος, όστις ενώπιον του Ανακριτού εδήλωσεν ότι είναι Χριστιανός Ορθόδοξος το Θρήσκευμα, ηρνήθη να ορκισθή τον εν τω ειρημένω άρθρω 218 Κ.Ποιν.Δ θρησκευτικόν όρκον, καίτοι εκλήθη προς τούτο υπό του Ανακριτού, εδήλωσεν δε εις τον τελευταίον ότι προσφέρεται να δώση τον εις το ρηθέν άρθρον 220 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. αναφερόμενον όρκον. Η άρνησις του κατηγορουμένου όπως δώση τον Θρησκευτικόν τύπον του όρκου οφείλεται εις το ότι εθεώρει χρέος του όπως, εν όψει και της ιδιότητός του ως Ακαδημαϊκού Διδασκάλου, η συμπεριφορά του είναι συνεπής προς τας επιστημονικάς και ηθικάς πεποιθήσεις του, ας υπεστήριξεν εις την ειρημένην μελέτην του και ανέπτυξεν εις την

διάλεξιν και εις το ότι επίστευε ότι η δόσις του θρησκευτικού όρκου είναι ασυμβίβαστος προς την προσωπικήν αξιοπρέπειάν του, προστατευομένην δια των άρθρων 2 παρ. 1 και 7 παρ. 2 του Συντάγματος και προς την πεποιθήσιν του, ότι η χριστιανική θρησκεία δεν επιτρέπει τον όρκον, ούτω δε δεν ηδύνατο ούτος να υπερνικήσας προς την πράξιν ωθούντα αυτόν κίνητρα. Επί τη βάση τούτων, η εκτεθείσα συμπεριφορά του κατηγορουμένου ευρίσκεται εις άμεσον σχέσιν προς το ανθρωπίνως μη φευκτόν της υπαιτιότητας, της αδίκου πράξεώς του (ήτοι της αρνήσεως του θρησκευτικού όρκου της μαρτυρίας), τελεσθείσης εν συγκρούσει καθηκόντων. Ειδικότερον, υφίστατο σύγκρουσις μεταξύ του καθήκοντος του κατηγορουμένου όπως δώση το εν άρθρω 218 παρ. 1 Κ.Ποιν.Δ όρκον και του ηθικοκοινωνικού καθήκοντος αυτού, απορρέοντος εκ των ρηθισών περί όρκου επιστημονικών και ηθικών πεποιθήσεών του ανακοινωθείσών ενώπιον τρίτων δια της μελέτης της διαλέξεως και του βιβλίου του και εξ ων εθεώρει εαυτόν ηθικώς δεσμευμένον και έχοντα το χρέος όπως η συμπεριφορά του είναι συνεπής προς τας εν λόγω πεποιθήσεις του, συνεπεία δε τούτων ούτος περιήλθεν όντως εις αδυναμίαν συμμορφώσεως αυτού προς την επιταγήν του προαναφερθέντος άρθρου 218 παρ. 1 Κ.Ποιν. Δ. επίστευεν δε ούτως ότι υφίσταται νόμιμος λόγος όπως αρνηθή την δόσιν του εν άρθρω 218 παρ. Κ.Ποιν.Δ. θρησκευτικού όρκου και ότι ηδύνατο να δώση την άρθρω 220 παρ. 2 Κ.Ποιν.Δ. διαβεβαίωσιν, ην και προσεφέρθη να δώση ενώπιον του Ανακριτού, Κατ' ακολουθίαν τούτων, υφισταμένου λόγου αποκλείοντος το καταλογιστόν της εις τον κατηγορούμενον αποδιδομένης πράξεως της αρνήσεως του όρκου της μαρτυρίας (άρθρ. 225 παρ. 2 εδ. Β' Π.Κ.), δέον όπως κηρυχθή ούτος αθώος της πράξεως ταύτης.

ΠΑΗΜΜ/ΚΕΙΟΝ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Αριθμ. 23161/1978 (Μονομελής)

Δικαστής: Βασίλειος Νικόπουλος, Πλημμ/κης

«Αρνησις ορκίσεως μάρτυρος.-Και ο οπαδός της χριστιανικής θρησκείας, επικαλούμενος την υπό των Ιερών Κανόνων απαγόρευσιν του όρκου, δικαιούται να αρνηθή νομίμως την δόσιν αυτού, οπότε δέον να δώση τον όρκον υπό τον τύπον της κατ' άρθρ. 220 § 2 ΚΠΔ διαβεβαίωσεως.- Κηρύσσεται αθώα η κατηγορουμένη».

Επειδή κατά μεν την διάταξιν του άρθρου 218 παρ. 1 Κ.Π.Δ. έκαστος μάρτυς οφείλει προ της επ' ακροατηρίω εξετάσεώς του επί ποινή ακυρότητος της διαδικασίας να ομώση δημοσία θέτων την δεξιάν επί του Ιερού Ευαγγελίου τον εξής όρκον: « Ορκίζομαι ενώπιον του θεού να είπω ευσυνειδήτως την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τι», κατά δε την διάταξιν του άρθρου 220 παρ. 2 ιδίου Κώδικος «εν περιπτώσει καθ'ην ο μάρτυς πρεσβεύει θρησκείαν μη επιτρέπουσαν τον όρκον.... Ο όρκος δίδεται ως ακολούθως, «δηλώ επικαλούμενος την τιμήν μου και την συνείδησίν μου ότι θα είπω όλην την αλήθειαν και μόνην την αλήθειαν χωρίς να προσθέσω ούτε να αποκρύψω τι». Τέλος κατά την διάταξιν του άρθρ. 225 παρ. 3 Π.Κ. «με φυλάκισιν μέχρι ενός έτους ή με χρηματικήν ποινήν τιμωρείται όστις εμφανιζόμενος ως μάρτυς ενώπιον αρχής τινός αρνείται μετ' επιμονής τον όρκον της μαρτυρίας του». Κατά την αληθή έννοιαν των συνδεδασμένων τούτων διατάξεων πρώτον προβλέπεται τύπος θρησκευτικού όρκου δια τους χριστιανούς παντός δόγματος, εκ του λόγου ότι η χριστιανική θρησκεία δεν προβλέπει η ίδια τύπον όρκου, δεύτερον παρέχεται το δικαίωμα εις τον οπαδόν θρησκείας μη επιτρεπούσης τον όρκον, να απαλλαγή της δόσεως θρησκευτικού όρκου και να δώση τον όρκον υπό τύπον διαβεβαίωσεως εις την τιμήν και την συνείδησίν του, και τρίτον προβλέπεται ίδιον ποινικόν αδίκημα κατ' εκείνου ο οποίος αρνείται μετ' επιμονής να δώση τον όρκον της μαρτυρίας του.

Ειδικότερον δια της πρώτης των διατάξεων τούτων δεν επιλύεται υπό του νομοθέτου το θρησκευτικόν ζήτημα του επιτρεπτού ή μη του όρκου υπό της χριστιανικής θρησκείας, αλλά διαγράφεται απλώς τύπος όρκου δια τους εκ των οπαδών της θρησκείας ταύτης επιθυμούντας να δώσουν θρησκευτικόν όρκον, αδιαφορώντος ούτω δια την θρησκευτικήν απαγόρευσιν. Εντεύθεν παρέπεται ότι και ο οπαδός της χριστιανικής θρησκείας δικαιούται επικαλούμενος τας αντιθέτους προς τον όρκον θρησκευτικής του πεποιθήσεις, να αρνηθή νομίμως κατ' άρθρ. 220 παρ. 2 Κ.Π.Δ. την δόσιν θρησκευτικού όρκου, οπότε δέον να δώση τον όρκον υπό τον τύπον της εν τη τελευταία ταύτη διατάξει διαβεβαιώσεως. Μόνον δε εν επιμόνω αρνήσει και της δόσεως της τοιαύτης διαβεβαιώσεως διαπράττει ούτος αδίκημα του άρθρ.225 πρ. 3 Π.Κ. της αρνήσεως δηλονότι του όρκου της μαρτυρίας του (βλ. την άποψιν ταύτην εν ΝοΒ 20, 437). Αντίθετος άποψις συμφώνως προς την οποίαν οι ανήκοντες εις την χριστιανικήν θρησκείαν μάρτυρες υποχρεούνται εν άσση περιπτώσει να δώσουν τον εν άρθρω 218 Κ.Π.Δ. θρησκευτικόν όρκον, μη δικαιούμενοι να αρνηθούν την δόσιν τούτου, επικαλούμενοι τας θρησκευτικές των πεποιθήσεις και να δώσουν αντ' αυτού την εν άρθρω 220 παρ. 2 Κ.Π.Δ. διαβεβαίωσιν, ως δικαιούται να πράξη οιοσδήποτε άλλος μάρτυς, είναι προφανώς αντίθετος προς το ισχύον Σύνταγμα και ειδικότερον πρώτον μεν προς το άρθρον 3 αυτού, συμφώνως προς το οποίον οι Ιεροί αποστολικοί και Συνοδικοί κανόνες της Ανατολικής Ορθοδόξου του χριστού Εκκλησίας, μεταξύ των οποίων και οι απαγορεύοντες τον όρκον (Μτ. ε' 34-37 Ιακ. ε', 12 πρβλ. και Μ. Βασιλείου επιστολή πε' «περί του μη δειν ορκούν», Γρηγ. Θεολόγου «έπη ηθικά» 1 β' στοιχ. 77,78, ΛΓ' στιχ. 169, 170, Ιωάν, Χρυσοστόμου «ομιλία εις τους ανδριάντας, 4 και 16», αποκτούν ηυξημένην τυπικήν ισχύν έναντι των νόμων, δεύτερον δε προς το άρθρον 13 αυτού δια του οποίου προστατεύεται η ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, τον προς την οποίαν σεβασμόν ιδιαιτέρως εξήρην ο νομοθέτης του Κ.Π.Δ., ειδικώς επί του θέματος της αρνήσεως υπό του μάρτυρος του θρησκευτικού όρκου (βλ. Αιτιολ. Εκθ. Άρθρ. 213 Σχεδ. Ζαχαρ. 476). Τέλος σημειωτέον ότι η γενομένη δεκτή ως άνω γνώμη ουδόλως προσκρούει εις την διάταξιν του άρθρ. 13 παρ. 4 του Συντάγματος, καθ' ην ουδείς δύναται, ένεκα των θρησκευτικών του πεποιθήσεων να αρνηθή την συμμόρφωσιν του προς τους νόμους, διότι δια της αποδοχής ταύτης, ο Χριστιανός μάρτυς δεν αρνείται την συμμόρφωσίν του προς τον νόμον (άρθρ. 218 παρ. 1 Κ.Π.Δ.) αλλ' αντιθέτως, ποιούμενος χρήσιν του εν άρθρ. 220 παρ. 2 Κ.Π.Δ. δικαιώματος, αιτείται και ως προς αυτόν εφαρμογήν της παρ. 2 του άρθρ. τούτου, συνάδοντος απολύτως προς το Σύνταγμα. Εν προκειμένω η κατηγορουμένη κατηγορείται ότι την 7ην Δεκεμβρίου 1978 κληθείσα ενώπιον του Δικαστηρίου τούτου να καταθέση ως μάρτυς ηρνήθη μετ' επιμονής τον όρκον της μαρτυρίας της. Όμως εκ της καταθέσεως του εξετασθέντος μάρτυρος, των προσκομιζομένων εγγράφων και της εν γένει αποδεικτικής διαδικασίας, απεδείχθη ότι αύτη, επικαλουμένη τας θρησκευτικές της πεποιθήσεις, ηρ'νθη την δόσιν του εν άρθρ. 218 παρ. 1 Κ.Π.Δ. θρησκευτικού όρκου, διότι η θρησκεία την οποίαν πρεσβεύει, ήτοι η Ορθόδοξος Χριστιανική τοιαύτη, απαγορεύει απολύτως τον όρκον, ουδόλως δε απεδείχθη περαιτέρω ότι ηρνήθη αύτη να δώση αντί αυτού την εν άρθρ. 220 παρ. 2 Κ.Π.Δ. διαβεβαίωσιν, εν αρνήσει της οποίας θα είχομεν τετελεσμένον το διωκόμενον αδίκημα. Όθεν τοις λόγοις τούτοις δέον όπως κηρυχθή αθώα αύτη κατά το διατακτικόν.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

1. Το θέμα του όρκου έχει απασχολήσει και απασχολεί τους θρησκευόντας, τον νομοθέτην, τα δικαστήρια και τους προβληματιζομένους επιστήμονας. Η ως άνω απόφασις ορθώς έθεσε και έλυσεν από απόψεως τεθειμένου δικαίου το ενώπιόν της αχθέν ζήτημα, ως είχομεν και παλαιότερον υποδηρίξει (ΝοΒ 20, 437). Την διάχυτον αντίθετον γνώμην, την οποίαν εφήρμοσε και η παραπέμψασα την αθωωθείσαν κατηγορουμένην κρίσις, αποδίδομεν εις έλλειψιν βαθείας θεωρήσεως και αναλύσεως του ζητήματος, ίδια από της απόψεως του συναγματικώς κατοχυρωμένου απαραβιάστου της θρησκευτικής συνειδήσεως (άρθρ. 13 παρ. 1 Σ/1975). Καθ' ημάς η τυχόν νομοθετική καθιέρωσις θρησκευτικού τύπου όρκου ως υποχρεωτικού παραβιάζει την θρησκευτικήν συνείδησιν, την πιστεύουσαν ότι η όρκισις είναι

αντίθετος προς την θείαν εντολήν, ούτω δε η σχετική διάταξις, αν υπήρχε με τοιούτον περιεχόμενον, θα ήτο ανίσχυρος ως αντισυνταγματική, θα ίσχυε δε μόνον ως απλώς επιτρεπτική, δηλαδή ως ορίζουσα ότι επιτρέπεται εξ ίσου με άλλον νόμιμον τύπον και ο θρησκευτικός τύπος του όρκου δια τους μη έχοντας αντίρρησιν συνειδήσεως εις την δόσιν αυτού. (Βλ. σχεδιάσμα μελετήματος υπό τον τίτλον « Το προαιρετικόν των θρησκευογενών δικαίων εν Ελλάδι», δημοσιευθησόμενον εις ΕλλΔικ.). Εν Ελλάδι όμως ο νόμος καθιερούς ως εξ ίσου επιτρεπτόν τον τε θρησκευτικόν τύπον όρκου και μίαν άχρωμιν θρησκευτικώς πανηγυρικήν δήλωσιν, την οποίαν εξισώνει προς όρκον, ούτω δε θέμα υποχρεωτικής επιβολής του θρησκευτικού τύπου όρκου δεν τίθεται υπό του νόμου και δεν δύναται να τεθή ουδέ υπό του δικαστού. Αμφότεροι οι τύποι καθιερώνται εις εκπλήρωσιν συνταγματικής επιταγής (ήδη άρθρ. 13 παρ. 5 Σ/1975) και ικανοποιούν εξ ίσου τον νομοθέτην, το δε δικαίωμα επιλογής μεταξύ αυτών έχει ο πολίτης και όχι ο δικαστής. Επομένως η θεσπίζουσα τον θρησκευτικόν τύπου όρκου διάταξις είναι σαφώς επιτρεπτική, αφού αντ' αυτού δύναται να γίνη άλλη ισοδύναμος κατά νόμον δήλωσις, οσάκις η θρησκευτική συνείδησις του πολίτου δεν του επιτρέπει να δώση όρκον και δι' αυτό δεν προσκρούει εις το Σύνταγμα. Δια της ερμηνείας αυτής διασώζεται και η θρησκευτική ελευθερία και το κύρος του νόμου, αποφευγομένου, κατ' ορθήν ερμηνευτικήν μέθοδον, του χαρακτηρισμού νόμου τινός ως αντισυνταγματικού, εφ' όσος είναι εφικτόν να του προσδοθή ερμηνευτικώς περιεχόμενον σύμφωνον προς το σύνταγμα.

2. Ημείς κατά την διεύθυνσιν των συνεδριάσεων επιτρέπομεν εις πάντα χριστιανόν και εις πάντα πολίτην μη θέλοντα να ομόση θρησκευτικόν όρκον δια λόγους θρησκευτικής συνειδήσεως, να δηλώση επί τω λόγω της τιμής του ότι θα είπη την αλήθειαν κατά τον εν άρθρω 220 παρ. 2 ΚΠΔ τύπον. Η λύσις αυτή ουδέν πρόβλημα δημιουργεί. Σημειούται απλώς εις τα πρακτικά ότι ο τάδε μάρτυς, χριστιανός ορθόδοξος, δηλώσας ότι η θρησκεία του δεν του επιτρέπει τον όρκον, εδήλωσε κατά το άρθρο 220 παρ. 2 ΚΠΔ ότι θα είπη την αλήθειαν και η διαδικασία προχωρεί ομαλώς. Εις την ενέργειαν ταύτην του διευθύνοντος την συνεδρίασιν ουδείς μέχρι τούδε αντέδρασεν, ουδέ υπάρχει λόγος ν' αντιδράση, εν πάση δε περιπτώσει το μόνον το οποίον δύναται να πράξη ο τυχόν έχων αντίρρησιν είναι να προσφύγη εις το δικαστήριον, οπότε τούτο θ' αποφανθή περί του πρακτέου. Εάν ουδείς αντείπη, η διαδικασία είναι απολύτως έγκυρος και απρόσβλητος δι' αναίρέσεως, διότι η δήλωσις αυτή ισχύει κατά νόμον ως όρκος, εν πάση περιπτώσει η εκ της μη ορκίσεως και η εκ της παρατύπου ορκίσεως του μάρτυρος ακυρότης είναι σχετική και καλύπτεται εάν δεν προταθή μέχρι πέρατος της διαδικασίας (άρθρ. 173 παρ. 1, 218 παρ. 1, 510 παρ. 1 στοιχ. Β' ΚΠΔ), ως δέχονται πάντες οι συγγραφείς και η νομολογία (Βλ. αντί πολλών Σύνοψ. Π.Χρ. λέξις Μάρτυρες αρ.8 σελ. 387 κ.λ.π.).

3. Η αντίθετος τακτική, του ν' απαγγέλλεται δηλαδή κατηγορία επί ορκίσεως του μάρτυρος, δεν ευρίσκει καθ' ημάς και κατά την σχολιαζομένην απόφασιν στήριγμα εις τον νόμον, εφ' όσον ο μάρτυς αρνείται να ορκισθή επί του Ιερού Ευαγγελίου δια λόγους θρησκευτικούς, δεν αρνείται δε να δηλώση, κατά τον εν άρθρω 22 παρ 2 ΚΠΔ τύπον και ότι θα είπη την αλήθειαν. Από εγκληματοπροληπτικής μάλιστα απόψεως η τακτική αυτή, είναι επιζημία, διότι δημιουργεί εγκληματίας εκεί όπου δεν υπάρχουν και θύματα θρησκευτικών διωγμών εις εποχήν χαρακτηριζομένην δια την ανεξιθρησκείαν της και τον απόλυτον σεβασμόν προς την θρησκευτικήν συνείδησιν, τουλάχιστον εις τον δυτικόν κόσμον και πολιτισμόν. Ίσως δε οι αρνούμενοι δια λόγους θρησκευτικούς να ορκισθούν επί του ιερού ευαγγελίου είναι πλέον ευαίσθητοι έναντι της αληθείας πολλών άλλων ορκιζομένων ελαφρά τη καρδία μαρτύρων και δεν πρέπει να εξοβελίζονται εκ της αποδεικτικής διαδικασίας και να αχρηστεύεται η δυναμένη να συντελέση εις την ανακάλυψιν της περί της δικαζομένης υποθέσεως αληθείας μαρτυρία των με την ουχί ορθήν σκέψιν ότι ως θέλουν να την δώσουν θα ήτο ανώμοτος και δεν θα ηδύνατο να ληφθή υπ' όψιν.

Εάν θέλωμεν να παύση η πατρίς μας να περιλαμβάνεται εις τον κατάλογον των χωρών αι οποία παραβιάζουν τα' ανθρώπινα δικαιώματα, θα πρέπει ημείς τουλάχιστον οι δικασταί ν' αναπτύξωμεν περισσότεραν ευαισθησίαν απέναντι αυτών και ίδια έναντι της κατά το Σύνταγμα απαραβιάστου θρησκευτικής συνειδήσεως. Σημειωτέον ότι η ευαισθησία της πολιτείας ως τιαύτης έναντι της θρησκευτικής συνειδήσεως έφθασε μέχρι του σημείου να ψηφίση νόμον αντικείμενον εις τα άρθρα 4 παρ. 6 και 13 παρ. 4 του Σ/τος, ίνα διαφυλάξη αλώβητον την ισχύν του άρθρου 13 παρ. 1 αυτού, δηλαδή εθέσπισεν απαλλαγήν από της υποχρεώσεως να φέρουν όπλα δι' εκείνους των οποίων η θρησκευτική των συνείδησις δεν ανέχεται τούτο (ν.731/1977) Θεωρούμεν δε κατόπιν τούτου δυσεξηγήτην το σπάνιον ευτυχώς φαινόμενον να πλήττη η δικαστική εξουσία την θρησκευτικήν συνείδησιν δια να εφαρμοσθή νόμος τις περί όρκου, μη ορίζων μάλιστα, κατ'ορθήν ερμηνείαν όσα η εκ πρώτης όψεως αβασάνιστος θεώρησις τον φέρει λέγοντα, ενώ κατά κανόνα η εν λόγω λειτουργία είναι λίαν ευαίσθητος εις την προάσπισιν των ατομικών ελευθεριών. Εάν αναζητηθή η ψυχολογική αιτία δια την τοιαύτην καταπίεσιν των ολίγων και ευαίσθητων υπάρξεων, αι οποία αρνούνται να ορκισθούν, ίσως δεν θα ευρεθή άλλη από την ενδόμυχον βεβαιότητα του δικάζοντος ότι ως ορθόδοξος και μορφωμένος γνωρίζει τας ορθοδόξους χριστιανικάς διδασκαλίας καλύτερον του συνήθως απλού και ολιγογραμμάτου μάρτυρος όστις αρνείται να ορκισθή και ότι εν τούτω έχει και τον νόμον σύμφωνον, αφού ούτος ορίζει θρησκευτικόν όρκον δι' όλους τους χριστιανούς. Και επί τη υποθέσει όμως ότι ταύτα είναι αληθή το ζητούμενον δεν είναι ποία των δύο πεποιθήσεων είναι ορθότερα (αφού μάλιστα περί τοιούτου θέματος πίστεως είναι πάντη αναρμόδιος να κρίνη ο δικαστής), αλλά ποίον το περιεχόμενον της θρησκευτικής συνειδήσεως του μάρτυρος. Τούτο κατ' ουδένα άλλον τρόπον δύναται να διαγνώση ο δικαστής ειμή μόνον εκ της δηλώσεως του ιδίου του ενδιαφερομένου. Εάν ο δικάζων ευλόγως πιστεύει ότι ο μάρτυς σφάλει δώσας τούτον περιεχόμενον εις την θρησκευτικήν του συνείδησιν, δεν δύναται, χρώμενος της ιδιότητός του και της εκ ταύτης επιβολής, να επιχειρήση να διεισδύση εις αυτήν και να μεταβάλη το περιεχόμενόν της, διότι τούτο αποτελεί είδος προσηλυτισμού, το οποίον ήδη εν ουδεμία περιπτώσει και κατ' ουδεμιάς συνειδήσεως επιτρέπεται και δη υπό κρατικών οργάνων (άρθρ.13 παρ. 2 εδ. γ' Σ/1975).

4.Πρέπει να προστεθή ότι κατά το άρθρον 28 παρ. 1 του Συντάγματος αι κυρωθείσαι δια νόμου διεθνείς συμβάσεις υπερισχύουν του εσωτερικού δικαίου, κατά δε το άρθρον 9 της δια του Ν.Δ. 53/1974 επανακυρωθείσης (μετά την καταγγελίαν της δια του ν. 2329/1953 κυρώσεως) διεθνούς συμβάσεως της Ρώμης της 4.11.1950 δια την προάσπισιν των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών «η ελευθερία εκδηλώσεως της θρησκείας ή των πεποιθήσεων δεν επιτρέπεται να αποτελέση, αντικείμενον ετέρων περιορισμών πέραν των προβλεπομένων υπό του νόμου και αποτελούντων αναγκαία μέτρα εν δημοκρατική κοινωνία διά την δημοσίαν ασφάλειαν, την προάσπισιν της δημοσίας τάξεως, υγείας και ηθικής ή την προάσπισιν των δικαιωμάτων και ελευθεριών άλλων». Δια της διατάξεως ταύτης επιτρέπονται οι εν αυτή περιορισμοί εις τας θρησκευτικάς εκδηλώσεις, αλλά δεν επιτρέπεται να επιβληθή και υποχρεωτική διενέργεια θρησκευτικής τινός εκδηλώσεως. Συνάγεται εκ τούτου ότι η επιβολή υποχρεώσεως προς διενέργειαν θρησκευτικής εκδηλώσεως απαγορεύεται απολύτως. Το συμπέρασμα είναι σύμφωνον και προς την αντίληψιν της συγχρόνου δυτικής και ανατολικής κοινωνίας, καθ' ην ο θρησκευτικός βίος περιορίζεται εις τον χώρον του ιδιωτικού ενδιαφέροντος, δεν επιβάλλεται δε εις ουδένα. Ως εκ τούτου διάταξις νόμου επιβάλλουσα θρησκευτικήν τινά εκδήλωσιν υποχρεωτικώς είναι ανίσχυρος, ως αντιβαίνουσα προς την ως άνω δια νόμου κυρωθείσαν διεθνή σύμβασιν. Οπωσδήποτε ελέγχθη ήδη ότι δεν είναι τοιαύτη η έννοια του ελληνικού νόμου περί όρκου, εάν δε κατά την θέσπισίν του ήτο τοιαύτη ή κατά την θέλησιν του συγκεκριμένου νομοθέτου (η οποία δεν δεσμεύει τον εφαρμοστήν) ήτο τοιαύτη, σήμεραν θα πρέπει να προσαρμοσθή δι' ερμηνείας προς το αναμορφωθέν καθόλου σύστημα του δικαίου μας δια να εναρμονίζεται προς τας βασικάς αρχάς αυτού. Και επί τη εκδοχή όμως ότι είναι

επιτρεπτή η επιβολή και διενεργείας του θρησκευτικής εκδηλώσεως, η επιβολή αυτή θα τελή υπό τον εν άρθρω 9 παρ. 2 της ως άνω διεθνούς συμβάσεως περιορισμόν, του να είναι δηλαδή αναγκαία εν δημοκρατική κοινωνία δια την προάσπισίν τινος των εν αυτή αγαθών. Ο θρησκευτικός τύπος όρκου όμως δεν δύναται να υπαχθή εις την κατηγορίαν του αναγκαίου μέσου προς τινα των άνω σκοπών, διότι αυτός ο νόμος επιτρέπει την μη θρησκευτικήν δήλωσιν του μάρτυρος ότι θα είπη την αλήθειαν, ήτοι αυτός ο νόμος παραδέχεται ότι εξ ίσου επαρκής είναι η εν λόγω δήλωσις δια τον ρηθέντα σκοπόν. 5.Εξ άλλου, ως ορθώς έχει επισημάνει ο Κ. Βουγιούκας εις μελέτην του υπό τον τίτλον «η όρκισις των μοναχών ως μαρτύρων εις την ποινικήν δίκην» (Αρμεν. ΙΔ'/1960 σελ. 135 και εν ανατύπω), ο νόμος, ως εφηρμόζετο τότε υπό των δικαστηρίων (απαιτούντων όρκισιν των μοναχών επί του ιερού ευαγγελίου, βλ. και ΓνΕις.Π. 36/1962 Π.Χρ. ΙΒ'/618), επέτρεπεν εις τους αιρετικούς και τους οπαδούς διαφόρων χριστιανικών ομολογιών να μη ορκίζωνται θρησκευτικόν όρκον, επικαλούμενοι τας θρησκευτικάς των πεποιθήσεις, δεν επέτρεπε δε τούτο εις μόνους τους ορθοδόξους χριστιανούς και δη ούτε εις τους εξ αυτών μοναχούς. Τοιαύτη διάκρισις όμως παραβιάζει την αρχήν της ισότητος (άρθρον 4 παρ. 1 Σ/1975) και πλήττει την ευαισθησίαν του λαού εις τα πλέον ευπαθή σημεία της, δημιουργούσα ούτω αντιδράσεις κατά του κοινωνικού και πολιτειακού οικοδομήματος, τας οποίας οι έχοντες τας ευθύνας δια τας τύχας του έθνους και του λαού πρέπει να αποφεύγουν. Η αντίρρησις ότι πρέπει να διασωθή το κύρος του νόμου παραβλέπει ότι τούτο δεν διασώζεται από την αποκρουομένην υπεραυστηράν ερμηνείαν, γνωστού όντως άλλωστε ότι αυτή οδηγεί εις αντίθετον αποτέλεσμα, αλλά από την ερμηνείαν την οποίαν έκαμεν η σχολιαζομένη απόφασις. Διότι δι' αυτής ο νόμος εμφανίζεται ως άξιος σεβασμού υφ' όλων των πολιτών και ως μη αναγκάζων τινας να είπουν «πειθαρχείν δει Θεώ μάλλον ή ανθρώποις».

6.Εις του δικαστάς οι οποίοι δεν θα επείθοντο εις τα ανωτέρω και θα απήτουν κατά γράμμα εφαρμογήν της περί όρκου διατάξεως υπό των πολιτών, θα ηδύνατο να παρατηρήση τις εξ αυτών ότι δεν θα έχουν το δικαίωμα ν' απαιτήσουν τούτο παρ. άλλων πρέπει πρώτον οι ίδιοι να το τηρούν. Ως προς τον όρκον δε ο νόμος απαιτεί πανηγυρικήν απαγγελίαν υπό του μάρτυρος αυτολεξεί και πλήρως του κειμένου το οποίον ορίζει. Είναι όμως τοις πάσι γνωστόν ότι η πανηγυρικότης αυτή δεν τηρείται εις τας δικαστικάς αιθούσας, με την σιωπηράν αιτιολογίαν ότι η τήρησις του απαιτεί πολύν χρόνον και επιμηκύνει τας συνεδριάσεις. Αλλ' αν το μικρόν κέρδος ολίγου χρόνου είναι επαρκής λόγος δια να έχη αδιαμαρτυρήτως κατά κανόνα περιορισθή η όλη κατά νόμον πανηγυρικότης εις την θέσιν της χειρός επί του ιερού ευαγγελίου και εις την απαγγελίαν υπό του μάρτυρος ή και υπό μόνου του διευθύνοντος την συνεδρίασιν ωρισμένων μόνον λέξεων εκ του κειμένου του όρκου, τότε θα πρέπει να είναι εξ ίσου επαρκής λόγος η συνταγματική επιταγή του απαραβιάστου της θρησκευτικής συνειδήσεως δια να μη τύπτωμεν την συνείδησιν των απλουστέρων εκ των συνανθρώπων μας, έστω ασθενούσαν, εξαναγκάζοντες αυτούς υπό την απειλήν ποινικών κυρώσεων, ως άλλοι διώκται των πρώτων αιώνων, να προβαίνουν εις πράξεις τας οποίας δεν επιτρέπει η πίστις των.

7. Και ολίγας λέξεις δια τους υποστηρίζοντας ότι και η εν άρθρω 220 παρ. 2 ΚΠΔ δήλωσις είναι όρκος απαγορευμένος θρησκευτικώς (βλ. Απ. Βλάχον ΝοΒ 20, 1117). Θρησκευτικώς όρκος είναι η επίκλησις του Θεού εις επιβεβαίωσιν μαρτυρία ή εκπλήρωσιν υποσχέσεως. Ενίοτε αντί του θείου γίνεται επίκλησις κτισμάτων, επεχόντων ούτω θέσιν θείου και εμφανόντων ειδωλολατρείαν. Η εντολή του Κ.η.Ι.Χραστου είναι να μη ομώση τις όλως (Ματθ. ε' 34) ούτε δι' επικλήσεως του Θεού, ούτε εν τω ουρανώ ή τη κτίσει γενικώτεριν, αλλά να είναι ο λόγος του πιστού το μεν ναι πραγματικόν ναι, το δε όχι πραγματικόν όχι. Ανεξαρτήτως του αν η εν λόγω εντολή απαγορεύει την επίκλησιν του θεού και όταν τούτο δεν το πράττει ο πιστός εξ εαυτού, αλλά καλούμενος υπό της αρχής, το οποίον ως ζήτημα θεολογικόν δεν ανήκει εις τον χώρον του σχολιασμού δικαστικής αποφάσεως, φανερόν είναι ότι η δήλωσις τινος ότι είναι χριστιανός και ότι ως τοιούτος δεν χρειάζεται ούτε του επιτρέπει

η θρησκευτική του συνείδησις να ορκισθή, αλλ' ότι ως έντιμος και πιστός άνθρωπος, έχων και σεβόμενος την συνείδησίν του θα είπη την αλήθειαν, δεν είναι από θρησκευτικής απόψεως όρκος, αλλά η εξήγησις του διατί δεν θα δοθή όρκος. Αυτήν ακριβώς την δήλωσιν απαιτεί και εις αυτήν αρκείται ο νόμος, ο οποίος την διατυπώνει δια ωρισμένων λέξεων προς διαφύλαξιν της πανηγυρικότητος και κατά συνταγματικών χρέος. Σημειωτέον ότι εις την ΑΓ.Γραφήν υπάρχουν παραδείγματα παρεμφερών δηλώσεων, ως το του Απ. Παύλου «αλήθειαν λέγω εν Χριστώ, ου ψεύδομαι, συμμαρτυρούσης μοι της συνειδήσεώς μου» (Ρωμ. θ 1). Γεώργιος Π. Αρβανίτης Εφέτης

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 1107
Ετος: 2008

Περίληψη

Νέες αποδείξεις στο εφετείο - Ως «νέα» αποδεικτικά μέσα θεωρούνται είτε αυτά που δεν υποβλήθηκαν καθόλου πρωτόδικα, είτε αυτά που υποβλήθηκαν μεν πρωτόδικα, αλλά अपαράδεκτα, όπως λ.χ. εκπρόθεσμα ή χωρίς επίκληση ή χωρίς νόμιμη σήμανση κ.λ.π., είναι δε αδιάφορο αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάνθηκε ρητά για το απαράδεκτο των εν λόγω αποδεικτικών μέσων ή το αντιπαρήλθε σιωπηρά. Η διάταξη περιλαμβάνει όλα τα αποδεικτικά μέσα που επιτρέπονται από το νόμο, δηλαδή τόσο τα αποδεικτικά, που απόκινται στην πρωτοβουλία των διαδίκων ή παρέχουν άμεση ή έμμεση απόδειξη (τεκμήριο), όσο και εκείνα, η απόδειξη των οποίων μπορεί να διαταχθεί ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των διαδίκων (λ.χ. αυτοψία, πραγματογνωμοσύνη) (βλ. και ΑΠ 27/2008).

Κείμενο Απόφασης

■ Αριθμός 1107/2008 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Γεώργιο Φώσκολο, Αντιπρόεδρο, Ελισάβετ Μουγάκου - Μπρίλλη, Μίμη Γραμματικούδη, Λεωνίδα Ζερβομπεάκο και Χαράλαμπο Παπαηλιού, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 2 Απριλίου 2008, με την παρουσία και της γραμματέως Φωτεινής Σαμέλη, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

Του αναιρεσιόντος: Νομικού Προσώπου με την επωνυμία Δήμος Αμφισσας, που εδρεύει στην Άμφισσα και εκπροσωπείται νόμιμα από τον Δήμαρχο 'Αμφισσας ....., και εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Νικόλαο Καστανά.

Των αναιρεσιβλήτων: 1. ...., 2. .... και 3....., που εκπροσωπείται ως ανήλικη από τους ασκούντες τη γονική μέριμνα και έχοντες την επιμέλεια του προσώπου της, γονείς της α) .....και β) ..... . Εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Θεόδωρο Μπριάννη, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 21-3-1997 αγωγή του ήδη αναιρεσιόντος, που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Άμφισσας. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 95/1997 προδικαστική 3/2004 οριστική του ίδιου Δικαστηρίου και 150/2006 του Εφετείου Λαμίας. Την ανáιρεση της τελευταίας απόφασης ζητεί ο αναιρεσιών με την από 4-4-2007 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αίτησης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Η εισηγήτρια Αρεοπαγίτης Ελισάβετ Μουγάκου - Μπρίλλη ανέγνωσε

την από 13-3-2008 έκθεσή της, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσιόντος ζήτησε την παραδοχή της αίτησης και την καταδίκη των αντιδίκων του στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 529 παρ. 1 εδάφιο α' ΚΠολΔ, όπως ίσχυε πριν από την αντικατάστασή της με εκείνη του άρθρου 16 παρ. 5 του ν. 2915/2001 (ισχύουσα από την 1-1-2002, κατά τη διάταξη του άρθρου 15 του ν. 2943/2001), εφόσον η προκείμενη υπόθεση ήταν εκκρεμής κατά την έναρξη ισχύος του νόμου αυτού (άρθρο 22 του ν. 2915/2001), στην κατ' έφεση δίκη επιτρέπεται να επικληθούν και να προσαχθούν νέα αποδεικτικά μέσα. Ως νέα αποδεικτικά μέσα, κατά την έννοια της αμέσως πιο πάνω διάταξης, θεωρούνται είτε αυτά που δεν υποβλήθηκαν καθόλου πρωτόδικα, είτε αυτά που υποβλήθηκαν μεν πρωτόδικα, αλλά απαράδεκτα, όπως λ.χ. εκπρόθεσμα ή χωρίς επίκληση ή χωρίς νόμιμη σήμανση κ.λ.π., είναι δε αδιάφορο αν το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάνθηκε ρητά για το απαράδεκτο των εν λόγω αποδεικτικών μέσων ή αντιπαρήλθε σιωπηρά το τελευταίο. Η διάταξη, εξάλλου, του άρθρου 529 παρ. 1 εδάφιο α' ΚΠολΔ είναι γενική και, έτσι, περιλαμβάνει χωρίς διακρίσεις όλα τα αποδεικτικά μέσα που επιτρέπονται από το νόμο, δηλαδή τόσο τα αποδεικτικά, που απόκινεται στην πρωτοβουλία των διαδίκων (όπως έγγραφα, **όρκος**) ή παρέχουν άμεση ή έμμεση απόδειξη (τεκμήριο), όσο και εκείνα, η απόδειξη των οποίων μπορεί να διαταχθεί ανεξάρτητα από τη συμπεριφορά των διαδίκων (λ.χ. αυτοψία, πραγματογνωμοσύνη). Τα έγγραφα, ειδικότερα, κατ' εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 237 παρ. 1 και 3 ΚΠολΔ, όπως, επίσης, ίσχυαν πριν από την αντικατάστασή τους με εκείνη του άρθρου 17 παρ. 3 του ν. 2915/2001, εφαρμόζονται δε και στη διαδικασία της δευτεροβάθμιας δίκης (άρθρο 524 παρ. 1 ΚΠολΔ), είναι παραδεκτά στην κατ' έφεση δίκη αν η νόμιμη επίκληση και προσκομιδή τους γίνει με τις ενώπιον του εφετείου προτάσεις των διαδίκων. Ο πρώτος, επομένως, κατά το πρώτο μέρος του, λόγος της αναίρεσης, με τον οποίο προσάπτεται στην προσβαλλόμενη απόφαση η από τον αριθμό 11 περίπτ. α' του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια, γιατί το Εφετείο έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε με τις λοιπές αποδείξεις και τα σ' αυτόν, ειδικότερα, μνημονευόμενα έγγραφα, δηλαδή το με αριθμό .... έγγραφο του Νοσοκομείου Αμφισσας προς τον Εισαγγελέα Αμφισσας, καθώς και τη με αριθμό ..... βεβαίωση του Σισμανόγλειου Νοσοκομείου, αντίστοιχα, τα οποία οι αναιρεσιβλήτοι επικαλέστηκαν και προσκόμισαν ενώπιόν του, για πρώτη φορά, με τις προτάσεις τους της συζήτησης μετά την οποία εκδόθηκε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, απαράδεκτως, αφού η μη προσκομιδή τους στο πρωτοβάθμιο Δικαστήριο έγινε από πρόθεση στρεψοδικίας, αλλιώς από βαριά αμέλειά τους - αναιρεσιβλήτων -, είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, εφόσον το Εφετείο, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, δεν απόκρουσε τα εν λόγω αποδεικτικά έγγραφα ως απαράδεκτα, κατ' εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 529 παρ. 2 ΚΠολΔ, αλλά, αντίθετα, κρίνοντας παραδεκτή την ενώπιόν του, για πρώτη φορά, προσκομιδή τους, τα έλαβε υπόψη και τα συνεκτίμησε με τις λοιπές αποδείξεις, μνημονεύοντας μάλιστα ειδικά αυτά. Ο λόγος αναίρεσης από τον αριθμό 11 περίπτ. γ' του άρθρου 559 ΚΠολΔ, κατά τον οποίο επιτρέπεται αναίρεση αν το δικαστήριο δεν έλαβε υπόψη αποδεικτικά μέσα που οι διάδικοι επικαλέστηκαν και προσκόμισαν, ελέγχεται ουσιαστικά αβάσιμος, αν αποδεικνύεται από την προσβαλλόμενη απόφαση, ότι το δικαστήριο της ουσίας έλαβε υπόψη όλα τα αποδεικτικά μέσα που επικαλέστηκαν και προσκόμισαν οι διάδικοι προς απόδειξη των ισχυρισμών τους. Προς τούτο αρκεί η γενική αναφορά του είδους του αποδεικτικού μέσου (μάρτυρες, έγγραφα κ.λ.π.), που έλαβε υπόψη του το δικαστήριο, χωρίς την ανάγκη ειδικής μνείας και αξιολόγησης εκάστου και χωρίς διάκριση από ποιά αποδεικτικά μέσα προκύπτει άμεση και από ποιά έμμεση απόδειξη. Στην προκείμενη περίπτωση, με το δεύτερο, κατά το πρώτο μέρος του, λόγο της αναίρεσης, αποδίδεται στην προσβαλλόμενη απόφαση η από τον αριθμό 11 περίπτ. γ' του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια, ότι το Εφετείο δεν έλαβε υπόψη και δεν συνεκτίμησε με τις λοιπές αποδείξεις και τα, ειδικότερα, σ' αυτόν μνημονευόμενα έγγραφα, που ο αναιρεσιών επικαλέστηκε και προσκόμισε ενώπιόν του με τις προτάσεις του της συζήτησης μετά την οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση, προς απόδειξη του αγωγικού ισχυρισμού του, ότι ο διαθέτης ....., κατά το χρόνο σύνταξης της επίμαχης ιδιόγραφης διαθήκης του, εστερείτο της χρήσης του λογικού του λόγω της πνευματικής νόσου από την οποία έπασχε. Ο αναιρετικός αυτός λόγος είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, αφού, από την υπάρχουσα στην προσβαλλόμενη απόφαση βεβαίωση, κατά την οποία τα περιστατικά που έγιναν δεκτά από το Εφετείο ως αποδεικνυόμενα αναφορικά με τους ισχυρισμούς των διαδίκων, αποδείχθηκαν, μεταξύ άλλων και "από όλα τα επικαλούμενα και προσκομιζόμενα από τα διάδικα μέρη έγγραφα, εκτιμώμενα και για τη συναγωγή δικαστικών τεκμηρίων, μεταξύ άλλων και..." σε συνδυασμό και με το γεγονός ότι στο αιτιολογικό της απόφασης δεν υπάρχει κανένα απολύτως στοιχείο από το οποίο να μπορεί να δημιουργηθεί αμφιβολία για το

αν το Εφετείο έλαβε υπόψη του και τα παραπάνω έγγραφα, δεν καταλείπεται καμιά αμφιβολία, ότι το Δικαστήριο εκείνο, προκειμένου να καταλήξει στο αποδεικτικό του πόρισμα ως προς τους κρίσιμους ισχυρισμούς των διαδίκων, έλαβε υπόψη και συνεκτίμησε και τα έγγραφα αυτά, χωρίς να είναι υποχρεωμένο να κάνει ειδική μνεία ή χωριστή αξιολόγηση του καθενός. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 559 αριθ. 12 ΚΠολΔ, αναίρεση επιτρέπεται και αν το δικαστήριο παραβίασε τους ορισμούς του νόμου σχετικά με τη δύναμη των αποδεικτικών μέσων. Ο λόγος αυτός της αναίρεσης δημιουργείται όταν το δικαστήριο της ουσίας, κατά την εκτίμηση των αποδείξεων, αποδίδει σε ορισμένα αποδεικτικά μέσα μεγαλύτερη ή μικρότερη αποδεικτική δύναμη από εκείνη που δεσμευτικά γι' αυτό (δικαστήριο) καθορίζει ο νόμος, όχι όμως και όταν το δικαστήριο της ουσίας, εκτιμώντας ελεύθερα, όπως έχει δικαίωμα από το νόμο (άρθρο 340 ΚΠολΔ), αποδίδει σε ορισμένα αποδεικτικά μέσα, τα οποία κατά νόμο έχουν την ίδια αποδεικτική δύναμη με άλλα, μεγαλύτερη ή μικρότερη βαρύτητα ή αξιοπιστία από τα τελευταία. Εξάλλου, τα έγγραφα έχουν αυξημένη αποδεικτική δύναμη, μόνο όταν παράγουν πλήρη απόδειξη και όχι όταν εκτιμώνται ως δικαστικά τεκμήρια, ενώ η αξιοπιστία των μαρτύρων και η εκτίμηση των όσων αυτοί καταθέτουν ανήκει στην κυριαρχικά ανέλεγκτη εξουσία του δικαστηρίου της ουσίας, το οποίο, εκτιμώντας τις αποδείξεις, μπορεί να προσδώσει στις μαρτυρικές αποδείξεις μεγαλύτερη ή μικρότερη βαρύτητα από άλλα ίδιας αποδεικτικής δύναμης, αποδεικτικά μέσα. Ο τρίτος, επομένως, κατά το πρώτο μέρος του, λόγος της αναίρεσης, με τον οποίο κατ' ορθή εκτίμησή του, ως εκ του περιεχομένου του, ψέγεται η προσβαλλόμενη απόφαση για πλημμέλεια από τον αριθμό 12 (και όχι 11, όπως ρητά αναφέρεται σ' αυτόν) του άρθρου 559 ΚΠολΔ, γιατί το Εφετείο προσέδωσε αποδεικτική βαρύτητα στις καταθέσεις των μαρτύρων ανταπόδειξης, τις οποίες θεώρησε αξιόπιστες, σε αντίθεση με τις καταθέσεις των μαρτύρων απόδειξης, στις οποίες δεν προσέδωσε καμιά αποδεικτική βαρύτητα, γιατί τις θεώρησε αναξιόπιστες, είναι απορριπτέος ως απαράδεκτος. Ως "ζητήματα" των οποίων η μη αιτιολόγηση ή η αιτιολόγηση κατά τρόπο ανεπαρκή ή αντιφατικό στερεί την απόφαση από τη νόμιμη βάση της, κατά την έννοια του άρθρου 559 αριθ. 19 ΚΠολΔ, νοούνται μόνο οι αυτοτελείς ισχυρισμοί που έχουν αυθύπαρκτη ύπαρξη, δηλαδή, εκείνοι που τείνουν στη θεμελίωση ή την κατάλυση δικαιώματος που ασκήθηκε είτε ως επιθετικό είτε ως αμυντικό μέσο, όχι όμως και οι ελλείψεις ως προς την εκτίμηση των αποδείξεων ή την αιτιολόγηση του αποδεικτικού πορίσματος, αν αυτό διατυπώνεται σαφώς (Ολ. ΑΠ 861/1984), ούτε, επίσης, η εκτίμηση των αποδείξεων, όπως λ.χ. η αξιοπιστία των μαρτύρων και η εκτίμηση των όσων καταθέτουν αυτοί, σχετικά με τους αποδεικτικούς ισχυρισμούς των διαδίκων. Οι συναφείς, επομένως, πρώτος, δεύτερος και τρίτος, αντίστοιχα, κατά το δεύτερο μέρος τους, λόγοι της αναίρεσης, με τους οποίους προβάλλεται η από τον αριθμό 19 του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια, γιατί το Εφετείο στέρησε την απόφασή του από τη νόμιμη βάση της, με το να λάβει ή να μη λάβει υπόψη τα σ' αυτούς αναφερόμενους αποδεικτικά έγγραφα και να μην αξιολογήσει προσηκόντως τις καταθέσεις των μαρτύρων απόδειξης, είναι απορριπτέος ως απαράδεκτος.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 4-4-2007 αίτηση του Δήμου Άμφισσας για αναίρεση της 150/2006 απόφασης του Εφετείου Λαμίας.

Καταδικάζει τον αναιρεσιόντα στην πληρωμή των δικαστικών εξόδων των αναιρεσιβλήτων, τα οποία ορίζει σε εξακόσια τριάντα (630) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 13 Μαΐου 2008.

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του, στις 29 Μαΐου 2008.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

■

Πρόεδρος: Γεώργιος Φώσκολος

Εισηγητές: Ελισάβετ Μουγάκου - Μπρίλλη

Λήμματα: Νέες αποδείξεις στο εφετείο

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Έτος: 2008 Τόμος: 56 Σελ.: 2682

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: **ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ**
Τόπος: **ΑΘΗΝΑ**
Αριθ. Απόφασης: **1290**
Έτος: **2008**

Περίληψη

Εφαρμοστέος νόμος από το εφετείο - Λόγοι αναίρεσης κατά παραπεμπτικής απόφασης - Αποδεικτικά μέσα - Όρκος -. Αν δόθηκε επακτός όρκος από το διάδικο, πριν από την κατάργηση των σχετικών διατάξεων ΚΠολΔ 420 παρ. 1 α και 421 παρ. 3, αυτός παράγει πλήρη απόδειξη και δεν λαμβάνονται υπόψη άλλα αποδεικτικά μέσα. Απορριπτέα, ως απαράδεκτη, αναίρεση όταν δεν αναφέρεται στο αναιρετήριο κανένας λόγος αναίρεσεως που να πλήττει την περί παραπομπής κρίση Εφετείου Αθηνών λόγω αναρμοδιότητας σε άλλο εφετείο (ΕφΠειρ). Η εφετειακή κρίση ότι ο δοθείς όρκος αποτελεί πλήρη απόδειξη, αποκλεισμένης της ανταποδείξεως και ως εκ τούτου μετά την δόση αυτού, περί ενστάσεως καταχρηστικής ασκήσεως του αγωγικού δικαιώματος, χωρίς να λάβει υπόψη τις προσκομισθείσες εκατέρωθεν ένορκες βεβαιώσεις, δεν υπέπεσε στην από τον αριθμό 11 του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 1290/2008 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α2' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Γεώργιο Καλαμίδα, Αντιπρόεδρο, Ρένα Ασημακοπούλου, Ιωάννη Ιωαννίδη, Αθανάσιο Κουτρομάνο και Δημήτρα Παπαντωνοπούλου, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 11 Φεβρουαρίου 2008, με την παρουσία και της γραμματέως Αικατερίνης Σιταρά, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

Του αναιρεσειόντος: Συνεταιρισμού με την επωνυμία "....." Συν.Π.Ε. που εδρεύει στον ..... και εκπροσωπείται νόμιμα, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από την πληρεξούσια δικηγόρο του Σταματία Στρατηγού.

Του αναιρεσιβλήτου: ..... ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Δημήτριο Λουράντο, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 του Κ.Πολ.Δ..

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 18-5-1968 αγωγή του ήδη αναιρεσιβλήτου, που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιώς. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 75/1970 προδικαστική 272/1973 οριστική του ίδιου Δικαστηρίου, επί της οποίας ασκήθηκε έφεση στο Εφετείο Αθηνών που εξέδωσε την 6001/2005 απόφαση του με την οποία παρέπεμψε την υπόθεση στο Εφετείο Πειραιά, λόγω αρμοδιότητας και 374/2006 του Εφετείου Πειραιώς. Την αναίρεση των αποφάσεων ζητά ο

αναίρεσέων με την από 13-11-2006 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αίτησης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω. Η εισηγήτρια Αρεοπαγίτης Δήμητρα Παπαντωνοπούλου ανέγνωσε την από 2-2-2008 έκθεσή της, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης. Η πληρεξούσια του ανααιρεσιόντος ζήτησε την παραδοχή της αίτησης και την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Από τις διατάξεις των άρθρων 552 και 553 ΚΠολΔ, προκύπτει ότι, αν η υπόθεση εξετασθεί και στους δύο βαθμούς δικαιοδοσίας και γίνει τυπικά δεκτή η έφεση, σε αναίρεση υπόκειται μόνο η εφετειακή απόφαση. Και τούτο γιατί, αν η έφεση γίνει δεκτή, η πρωτόδικη απόφαση εξαφανίζεται, ενώ αν απορριφθεί η έφεση, η πρωτόδικη απόφαση (και κατά μείζονα λόγο η προηγούμενη αυτής προδικαστική) επικυρώνεται και ενσωματώνεται στην εφετειακή. Στην προκειμένη περίπτωση η ένδικη αναίρεση στρέφεται τόσο κατά των υπ` αριθμ. 272/1973 και 75/1970 οριστικής και προδικαστικής αντίστοιχα αποφάσεων του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, όσο και κατά της υπ` αριθμ. 374/2006 αποφάσεως του Εφετείου Πειραιώς, με την οποία έγινε τυπικά δεκτή η έφεση που άσκησε ο ανααιρεσιών κατά των ως άνω αποφάσεων του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου και το Εφετείο, μετά την τυπική παραδοχή της εφέσεως, υπεισήλθε στην ουσιαστική έρευνα της υποθέσεως και απέρριψε κατ' ουσίαν την έφεση. Επομένως, η αναίρεση, κατά το μέρος που στρέφεται κατά των προαναφερομένων αποφάσεων του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, είναι απορριπτέα ως απαράδεκτη (άρθρ. 577§1 ΚΠολ.Δ). Απορριπτέα επίσης, ως απαράδεκτη, κρίνεται η αναίρεση κατά το μέρος που στρέφεται κατά της υπ` αριθμ. 6001/2005 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών, με την οποία παραπέμφθηκε η υπόθεση λόγω αναρμοδιότητας του αρχικά επιληφθέντος Εφετείου Αθηνών στο αρμόδιο Εφετείο Πειραιώς, το οποίο και εξέδωσε τελικά την ανααιρεσιβαλλόμενη απόφαση, προεχόντως, διότι δεν αναφέρεται στο ανααιρετήριο κανένας λόγος αναίρεσεως που να πλήττει την περί παραπομπής κρίση του ανωτέρω Εφετείου Αθηνών.

Από τις διατάξεις των άρθρων 118 αριθ. 4, 562 παρ.2, 566 παρ. 1 και 577 παρ. 3 ΚΠολΔικ προκύπτει ότι, αν η αγωγή κρίθηκε κατ' ουσίαν βάσιμη ή αβάσιμη για να είναι ορισμένος και άρα παραδεκτός ο λόγος αναίρεσεως, με τον οποίο προσάπτεται στο δικαστήριο της ουσίας ευθεία παραβίαση κανόνα ουσιαστικού δικαίου (άρθρο 559 αρ. 1 ΚΠολΔικ), πρέπει να καθορίζεται στο ανααιρετήριο η συγκεκριμένη διάταξη του ουσιαστικού δικαίου που παραβιάσθηκε και το, κατά την εκδοχή του ανααιρεσιόντος, ερμηνευτικό ή υπαγωγικό σφάλμα, επί πλέον δε να αναφέρονται με πληρότητα και σαφήνεια τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο, ως θεμελιωτικά της κρίσεώς του για το βάσιμο ή μη της αγωγής ή των ενστάσεων που προβλήθηκαν, διότι μέσω των πραγματικών αυτών παραδοχών πραγματώνεται εκάστοτε η συγκεκριμένη ερμηνεία και εφαρμογή του κανόνα του ουσιαστικού δικαίου και μόνο ενόψει αυτών μπορεί να ελεγχθεί, αν η νομική πλημμέλεια που αποδίδεται στην απόφαση οδήγησε σε εσφαλμένο διατακτικό, από το οποίο εξαρτάται τελικά, κατ' άρθρο 578 ΚΠολΔικ, η ευδοκίμηση της αναίρεσεως (Ολ.ΑΠ 32/1996, 27/1998). Στην προκειμένη περίπτωση με τους πρώτο και τέταρτο, κατά ένα μέρος, λόγους της αναίρεσεως, προβάλλεται η από το άρθρο 559 αριθ. 1 ΚΠολΔικ αιτίαση, ότι το Εφετείο παραβίασε ευθέως τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις περί παραγραφής και καταχρηστικής ασκήσεως δικαιώματος και τις όμοιες των άρθρων 200, 288 ΑΚ, με το να απορρίψει τις σχετικές περί αυτών ενστάσεις που πρόβαλε ο ανααιρεσιών οικοδομικός συνεταιρισμός με τις προτάσεις του στο Εφετείο. Οι λόγοι αυτοί είναι απορριπτέοι ως απαράδεκτοι, προεχόντως μεν, λόγω της αοριστίας τους, εφόσον στο ανααιρετήριο αναφέρονται μόνον οι νομικές απόψεις του ανααιρεσιόντος περί των ανωτέρω διατάξεων και η καταληκτική κρίση του Εφετείου, χωρίς καμία αναφορά ούτε του ερμηνευτικού ή υπαγωγικού σφάλματος του δικαστηρίου, ούτε των ουσιαστικών παραδοχών της αποφάσεως, δηλαδή των πραγματικών περιστατικών που δέχθηκε το δικαστήριο της ουσίας ως θεμελιωτικών για το βάσιμο της αγωγής του ανααιρεσιβλήτου και την απόρριψη των άνω ενστάσεων, σε κάθε περίπτωση δε, διότι δεν επικαλείται ο ανααιρεσιών, ηττηθείς στον πρώτο βαθμό και εκκαλών, ότι είχε προβάλει νομίμως τις ενστάσεις αυτές στον πρώτο βαθμό, και τις επανέφερε στο Εφετείο με σχετικούς λόγους εφέσεως, ώστε να μπορούν κατ' άρθρο 562 παρ. 2 ΚΠολΔ, να θεμελιώσουν λόγους αναίρεσεως.

ΕΠΕΙΔΗ, ο από τον αριθμό 19 του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ λόγος αναίρεσης για έλλειψη νόμιμης βάσης, ιδρύεται αν η απόφαση δεν έχει καθόλου αιτιολογίες ή έχει αιτιολογίες αντιφατικές ή

ανεπαρκείς σε ζήτημα που ασκεί ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Ως αιτιολογίες όμως νοούνται στη διάταξη αυτή μόνον οι επί των αποδεικνυομένων ή μη πραγματικών γεγονότων ουσιαστικές παραδοχές, η έλλειψη, αντίφαση ή ανεπάρκεια των οποίων καθιστά ανέφικτο τον αναρρητικό έλεγχο της ορθής ή μη εφαρμογής του ουσιαστικού νόμου. Με τον τέταρτο λόγο αναιρέσεως, προβάλλεται η από τον αριθμό 19 του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ πλημμέλεια, γιατί το Εφετείο 1) έδωσε ασαφείς αιτιολογίες α) "για την ένσταση παραγραφής του δικαιώματος του προσδιορισμού (της υποθέσεως προφανώς) μετά 25 και πλέον χρόνια της εφέσεως", β) για το θέμα μη νόμιμου προσδιορισμού της υποθέσεως ελλείπει επικυρωμένου αντιγράφου της εφέσεως και 2) η προσβαλλόμενη απόφαση δεν έχει αιτιολογίες για το θέμα της προσκόμισης στο Εφετείο από τον αναιρεσίβλητο απλού σχεδίου της αγωγής, χωρίς πράξη καταθέσεως του αρμοδίου Γραμματέα με υπογραφή αυτού και σφραγίδα του δικαστηρίου, λόγω απώλειας του πρωτοτύπου. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτός ως απαράδεκτος, γιατί οι επικαλούμενες πλημμέλειες δεν αφορούν την διάγνωση της υποθέσεως βάσει των αποδείξεων, ούτε αναφέρονται στην ελάχιστο προτάση του δικανικού συλλογισμού. Κατά το άρθρο 559 αριθ. 8 εδ. β' ΚΠολΔ, ανίρεση επιτρέπεται όταν το δικαστήριο παρά το νόμο δεν έλαβε υπόψη πράγματα που προτάθηκαν και έχουν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Ως πράγματα κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, νοούνται οι αυτοτελείς ισχυρισμοί των διαδίκων που συγκροτούν την ιστορική βάση και επομένως στηρίζουν το αίτημα αγωγής, ανταγωγής, ενστάσεως ή αντενστάσεως και όχι ισχυρισμοί που αποτελούν άρνηση της αγωγής ή επιχειρήματα, νομικά ή πραγματικά, τα οποία αντλούνται από το νόμο ή από την εκτίμηση των αποδείξεων. Δεν στοιχειοθετείται, όμως, ο λόγος αυτός ανίρεσης, αν το δικαστήριο έλαβε υπόψη τον ισχυρισμό που προτάθηκε και τον απέρριψε για οποιοδήποτε λόγο, τυπικό ή ουσιαστικό, έστω και αν η απόρριψή του δεν είναι ρητή, αλλά συνάγεται χωρίς αμφιβολία από το περιεχόμενο της απόφασης. (Ολ. ΑΠ 11/1996, 12/1991).

Εξάλλου, η μη λήψη υπόψη πραγματικού ισχυρισμού ιδρύει το λόγο αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθ. 8 Κ.Πολ.Δικ., μόνο αν ο ισχυρισμός αυτός έχει ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης. Τέτοια όμως επίδραση δεν έχει ο απαράδεκτος προτεινόμενος ή ο μη νόμιμος ισχυρισμός και συνεπώς η μη απάντηση σ' αυτόν δεν ιδρύει τον ως άνω λόγο αναιρέσεως. Με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως, αποδίδεται στην προσβαλλόμενη απόφαση η από το άρθρο 559 αριθμ. 8 πλημμέλεια, διότι το Εφετείο δεν έλαβε υπόψη τον ισχυρισμό που πρόβαλε ο αναιρεσείων με τις προτάσεις του στο Εφετείο, ότι η συζήτηση της υποθέσεως έγινε με βάση όχι επικυρωμένο φωτοτυπικό αντίγραφο ή απλό επικυρωμένο εκ του πρωτοτύπου αντίγραφο της ασκηθείσης από τον αναιρεσίβλητο αγωγής αλλά με βάση απλό σχέδιο αυτής, που δεν έφερε συμπληρωμένη πράξη κατάθεσης του αρμοδίου γραμματέα, ούτε υπογραφές, σφραγίδα και ένσημα. Ο λόγος αυτός, είναι απορριπτός ως απαράδεκτος, προεχόντως, διότι ο ισχυρισμός αυτός δεν αποτελεί πράγμα κατά την έννοια της ανωτέρω διατάξεως. Απορριπτέοι ως απαράδεκτοι, είναι επίσης οι πρώτος και τέταρτος λόγοι αναιρέσεως, κατά το μέρος τους με το οποίο αποδίδεται στην προσβαλλόμενη απόφαση η από την ανωτέρω διάταξη πλημμέλεια, διότι το Εφετείο δεν έλαβε υπόψη την προταθείσα από τον αναιρεσείοντα με τις προτάσεις του στο Εφετείο, ένσταση καταχρηστικής ασκήσεως του δικαιώματος του αναιρεσιβλήτου. Και τούτο διότι, τα περιστατικά που επικαλέσθηκε ο αναιρεσείων Συνεταιρισμός προς θεμελίωση της ως άνω ενστάσεως (και επικαλείται και με το αναιρετήριο), ήτοι α) πιθανή μελλοντική άσκηση αγωγών και από άλλα διαγραφέντα μέλη σε περίπτωση ευδοκίμησης της ένδικης αγωγής του αναιρεσιβλήτου, θα έχει ως αποτέλεσμα σοβαρό κίνδυνο για τον αναιρεσείοντα συνεταιρισμό ο οποίος δεν έχει πλέον οικόπεδα για διανομή, και β) υφίσταται τεράστια διαφορά μεταξύ της αξίας των ακινήτων κατά τη δεκαετία των ετών 1950-1960 και της σημερινής, έτσι ώστε καθίσταται καταχρηστική η αξίωση του αναιρεσιβλήτου να απαιτεί οικόπεδο μετά αδράνεια πολλών ετών, πρόβαλε το πρώτον με τις προτάσεις του στο Εφετείο, χωρίς να επικαλεσθεί ότι συνέτρεχε νόμιμος λόγος προβολής της κατά την μεταγενέστερη συζήτηση (άρθρο 269 ΚΠολΔ).

Συνεπώς, η παράλειψη του Εφετείου να απαντήσει στον ισχυρισμό αυτό που δεν ασκούσε ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης, ως απαράδεκτος κατ'άρθρο 527 παρ. 1 ΚΠολΔ προβληθέντα από τον εκκαλούντα, ήδη αναιρεσείοντα, δεν ιδρύει τον από τον αριθμό 8 του άρθρου 559 ΚΠολΔ λόγο αναιρέσεως. Αλλά και υπό την εκδοχή ότι η ανωτέρω πλημμέλεια αφορά την υπό του αναιρεσείοντος προβληθείσα πράγματι κατά νόμιμο τρόπο ένσταση καταχρηστικής ασκήσεως του ενδίκου δικαιώματος του αναιρεσιβλήτου, δηλαδή με τις προτάσεις του κατά την πρώτη συζήτηση της υποθέσεως ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, επαναφερθείσα με λόγο εφέσεως στο εφετείο, για τη θεμελίωση της οποίας επικαλέσθηκε περιστατικά, διαφορετικά των ανωτέρω επικληθέντων το πρώτον στο Εφετείο, για τα οποία και τάχθηκε σε βάρος του υποχρέωση αποδείξεως με την προδικαστική απόφαση του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου, οι λόγοι αυτοί είναι απορριπτέοι ως

αβάσιμοι, αφού το Εφετείο όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, έλαβε υπόψη την ένσταση αυτή και την απέρριψε κατ' ουσία.

Κατά τη διάταξη του άρθρου 533 παρ. 2 Κ.Πολ.Δ. το δευτεροβάθμιο δικαστήριο, εφαρμόζει το νόμο που ίσχυε όταν δημοσιεύθηκε η πρωτόδικη απόφαση. Εξάλλου, από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 420 παρ. 1 εδαφ. α' και 421 παρ. 3 ΚΠολΔ, όπως αυτές ίσχυαν πριν από την κατάργησή τους με το άρθρο 14 του ν. 2915/2001 και οι οποίες εξακολουθούσαν να εφαρμόζονται και στην παρούσα υπόθεση, εκκρεμή κατά το χρόνο έναρξης της ισχύος του ως άνω νόμου (1-1-2002), σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 22 αυτού, συνάγεται ότι εάν ο **όρκος** επήχθη χωρίς την επίκληση άλλων αποδεικτικών μέσων, το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να επιβάλλει τον όρκο, χωρίς να προβεί σε εκτίμηση άλλων αποδεικτικών στοιχείων, στην περίπτωση δε που δόθηκε ο **όρκος**, αποτελεί πλήρη απόδειξη και αποκλείεται η ανταπόδειξη. Στην προκειμένη περίπτωση με τον τρίτο λόγο της αναιρέσεως προβάλλεται η αιτίαση ότι το Εφετείο παρά το νόμο δεν έλαβε υπόψη την προσκομισθείσα από τον αναιρεσιόντα υπ' αριθμ. 637/13-12-2006 ένορκη βεβαίωση. Ανεξαρτήτως της αοριστίας του σχετικού λόγου εφόσον ο αναιρεσιών δεν επικαλείται για την απόδειξη ποιού ουσιώδους ισχυρισμού προσκόμισε και επικαλέσθηκε την άνω ένορκη βεβαίωση, όπως προκύπτει από την παραδεκτή από τον Άρειο Πάγο επισκόπηση των διαδικαστικών εγγράφων, το πρωτοβάθμιο δικαστήριο Πολυμελές Πρωτοδικείο Πειραιά, κρίνοντας ότι δεν υπήρχαν άλλες αποδείξεις προς απόδειξη του ουσιώδους ισχυρισμού του τότε εναγομένου και ήδη αναιρεσιόντος περί καταχρηστικής ασκήσεως του ενδίκου δικαιώματος του τότε ενάγοντος και ήδη αναιρεσιβλήτου, τον οποίο (ισχυρισμό), όπως προαναφέρθηκε, είχε υποχρεωθεί ο πρώτος να αποδείξει με κάθε αποδεικτικό μέσο, πλην μαρτύρων, επέβαλε στον αναιρεσιβλήτο τον επαχθένα από τον αναιρεσιόντα όρκο, τον οποίο έδωσε ο αναιρεσιβλήτος ενώπιον του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου την 1-11-1975 με περιεχόμενο όμοιο με εκείνο με το οποίο επήχθη ο **όρκος**. Επομένως το Εφετείο, που με την προσβαλλόμενη απόφαση έκρινε ότι ο δοθείς **όρκος** αποτελεί πλήρη απόδειξη, αποκλειομένης της ανταποδείξεως και ως εκ τούτου μετά την δόση αυτού, δεν μπορούσαν να ληφθούν υπόψη νέα αποδεικτικά στοιχεία, προς απόδειξη της ως άνω προβληθείσης από τον αναιρεσιόντα ενστάσεως καταχρηστικής ασκήσεως του αγωγικού δικαιώματος, χωρίς να λάβει υπόψη τις προσκομισθείσες εκατέρωθεν ένορκες βεβαιώσεις μεταξύ των οποίων και την επικαλούμενη από τον αναιρεσιόντα, δεν υπέπεσε στην από τον αριθμό 11 του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια και ο αντίθετος λόγος αναιρέσεως είναι απορριπτός ως αβάσιμος. Ο ίδιος λόγος κατά το μέρος του με το οποίο αποδίδεται στην προσβαλλόμενη απόφαση η από τον αριθμό 12 του άρθρου 559 ΚΠολΔ πλημμέλεια, είναι απορριπτός ως απαράδεκτος, προεχόντως λόγω της αοριστίας του, διότι δεν αναφέρονται στο αναιρετήριο τα συγκεκριμένα περιστατικά από τα οποία να προκύπτει η επικαλούμενη παραβίαση.

Μετά ταύτα πρέπει να απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναιρέσεως και να καταδικασθεί ο αναιρεσιών, ως ηττηθείς στα δικαστικά έξοδα του αναιρεσιβλήτου (άρθρα 176, 183 ΚΠολΔ), ο οποίος κατέθεσε έγγραφες προτάσεις, κατά τα οριζόμενα στο διατακτικό.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 13-11-2006 αίτηση του συνεταιρισμού με την επωνυμία "....." Συν.Π.Ε για ανάρτηση των υπ' αριθμ. 75/1970, 272/1973 αποφάσεων του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Πειραιά, 374/2006 αποφάσεως του Εφετείου Πειραιά και 6001/2005 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Και,

Καταδικάζει τον αναιρεσιόντα στα δικαστικά έξοδα του αναιρεσιβλήτου τα οποία ορίζει σε χίλια οκτακόσια (1800) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 20 Μαΐου 2008. Και

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 12 Ιουνίου 2008.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

■

Πρόεδρος: Γεώργιος Καλαμίδα

Εισηγητές: Δήμητρα Παπαντωνοπούλου

Λήμματα: Εφαρμοστέος νόμος από το εφετείο ,Λόγοι αναίρεσης κατά
παραπεμπτικής απόφασης ,Αποδεικτικά μέσα ,Όρκος

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Ετος: 2009 **Τόμος:** 57 **Σελ.:** 136

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 1924
Έτος: 2008

Περίληψη

Βάρος αποδείξεως επί "καταβολής" - Μέσα αποδείξεως απόσβεσης της απαιτήσεως επί ανακοπής κατά την εκτέλεση -. Εναγόμενος ο οφειλέτης προς πληρωμή ορισμένου χρέους και ισχυριζόμενος απόσβεση τούτου με καταβολή, αρκεί να αποδείξει την καταβολή αυτή, χωρίς να είναι αναγκαίο ν' αποδείξει και ότι η καταβολή αυτή αφορά το επίδικο χρέος. Μόνον αν ο δανειστής - ενάγων αντιλέγει, με αντένσταση ότι η προβαλλόμενη καταβολή αφορά όχι το επίδικο αλλά άλλο χρέος του οφειλέτη προς αυτόν, οπότε υποχρεούται ο μεν δανειστής ν' αποδείξει, μετά την άρνηση του οφειλέτη, την ύπαρξη του άλλου χρέους, ο δε οφειλέτης με επαντένσταση, ότι η καταβολή έγινε προς εξόφληση του επίδικου χρέους με μονομερή από αυτόν καθορισμό του εξοφλητέου από τα περισσότερα χρέη. Οι εν λόγω ισχυρισμοί πρέπει να αποδεικνύονται "αμέσως", δηλ. μόνο με έγγραφα ή δικαστική ομολογία. Άμεση απόδειξη καλύπτουν τα ιδιωτικά έγγραφα που φέρουν την υπογραφή του εκδότη τους και αποτελούν πλήρη απόδειξη ότι η δήλωση που περιέχουν προέρχεται από αυτόν, επιτρεπομένης ανταποδείξεως (ΚΠολΔ 443 - 445). Δυνατόν τα μέρη να έχουν συνάψει και οικονομική σύμβαση, οπότε το δικαστήριο λαμβάνει υπόψη και τα δι' αυτής ορισθέντα αποδεικτικά μέσα.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 1924/2008 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α1' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Γεώργιο Καλαμίδα, Αντιπρόεδρο Αρείου Πάγου, Διονύσιο Γιαννακόπουλο, Ιωάννη - Σπυριδώνα Τέντε, Βασίλειο Φούκα και Νικόλαο Λεοντή, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 3 Νοεμβρίου 2008, με την παρουσία και της Γραμματέως Χριστίνας Σταυροπούλου, για να δικάσει μεταξύ:

Της αναιρεσεύουσας: ....., η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Αντώνιο Μπιλίση.

Του αναιρεσιβλήτου: ....., ο οποίος παρέστη με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Βασίλειο Θεοτοκάτο.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 13 Νοεμβρίου 2005 ανακοπή της ήδη αναιρεσεύουσας που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 15916/2006 οριστική του ιδίου Δικαστηρίου και 2502/2006 του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητεί η αναιρεσεύουσα με την από 11 Φεβρουαρίου 2007 αίτησή της.

Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Νικόλαος Λεοντής, ανέγνωσε την από 4 Φεβρουαρίου 2008 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την παραδοχή του

πέμπτου λόγου της αναίρεσης της προσβαλλόμενης αποφάσεως και την απόρριψη των λοιπών.

Ο πληρεξούσιος της αναιρεσείουσας ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως, ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της, καθένας δε την καταδίκη του αντιδίκου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Με την κρινόμενη 72/2-3-2007 αίτηση αναίρεσεως προσβάλλεται η 2502/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, κατάληξη της ακόλουθης διαδικαστικής διαδρομής, κατ' επιταγή, κατά το άρθρο 561 παρ. 21 ΚΠολΔ, εκτίμηση των διαδικαστικών εγγράφων. Ειδικότερα, με την 46396/17-11-2005 ανακοπή εδιώκετο από την ανακόπτουσα και ήδη αναιρεσείουσα η ακύρωση της αναγκαστικής εκτελέσεως, που επέστρεψε σε βάρος της ο καθού και ήδη αναιρεσιβλήτος με εκτελεστό τίτλο το 2751/1995 συμβόλαιο της συμφου Κιλκίς Ασημένιας Γεωργούση. Επί της εν λόγω ανακοπής εκδόθηκε η 15916/2006 απορριπτική αυτής απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και σε δεύτερο βαθμό, ύστερα από την 1979/16-5-2006 έφεση της ανακόπτουσας, η 2502/2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με απορριπτική επ' αυτής κατ' ουσίαν κρίση. Κατά της αποφάσεως αυτής εναντιώνεται η ηττηθείσα εκκαλούσα με την ένδικη αίτηση αναίρεσεως και με την έννοια αυτή ερευνάται στη συνέχεια. Ειδικότερα: Κατά την έννοια του άρθρου 559 αρ. 19 ΚΠολΔ, ανεπαρκής ή αντιφατική αιτιολογία, που έχει ως συνέπεια την αναίρεση για έλλειψη νόμιμης βάσεως, υπάρχει όταν από το αιτιολογικό της αποφάσεως δεν προκύπτουν κατά τρόπο επαρκή και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία σύμφωνα με το νόμο απαιτούνται για τη θεμελίωση του κανόνα δικαίου, που εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Εξάλλου, από τον συνδυασμό των άρθρων 416 και 422 ΑΚ προκύπτει ότι, εναγόμενος ο οφειλέτης προς πληρωμή ορισμένου χρέους και ισχυριζόμενος απόσβεση τούτου με καταβολή, αρκεί να αποδείξει την καταβολή αυτή, χωρίς να είναι αναγκαίο ν' αποδείξει και ότι η καταβολή αυτή αφορά το επίδικο χρέος. Μόνον αν ο δανειστής - ενάγων αντιλέγει, με αντένσταση ότι η προσβαλλόμενη καταβολή αφορά όχι το επίδικο αλλά άλλο χρέος του οφειλέτη προς αυτόν, οπότε υποχρεούται ο μεν δανειστής ν' αποδείξει, μετά την άρνηση του οφειλέτη, την ύπαρξη του άλλου χρέους, ο δε οφειλέτης με επανένσταση, ότι η καταβολή έγινε προς εξόφληση του επίδικου χρέους με μονομερή από αυτόν καθορισμό του εξοφλητέου από τα περισσότερα χρέη, με βάση το άρθρο 422 ΑΚ.

Περαιτέρω, κατά την διάταξη του άρθρου 933 παρ. 4 ΚΠολΔ, οι ισχυρισμοί που αφορούν την απόσβεση της απαιτήσεως πρέπει να αποδεικνύονται αμέσως, διαφορετικά απορρίπτονται και αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτοι. Από την διάταξη αυτή, που αποσκοπεί με το απαράδεκτο, το οποίο προβλέπει, στην αποφυγή παρεκκλίσεως της διαδικασίας της εκτελέσεως και στον περιορισμό των περί την εκτέλεση δικών, ώστε να μην αποδυναμώνονται οι εκτελεστοί τίτλοι με την καθυστέρηση εκτελέσεώς τους, και στη μη παρεμπόδιση του δικαιώματος ανταποδείξεως του καθού η ανακοπή, προκύπτει ότι άμεση απόδειξη δεν σημαίνει απλώς προαπόδειξη, αλλά απόδειξη των αποσβεστικών της επικαλούμενης απαιτήσεως ισχυρισμών, μόνο με έγγραφα ή δικαστική ομολογία. Κατά την έννοια του άρθρου 933 παρ. 4 ΚΠολΔ άμεση απόδειξη καλύπτουν τα ιδιωτικά έγγραφα, τα οποία φέρουν την υπογραφή του εκδότη τους και αποτελούν πλήρη απόδειξη ότι η δήλωση που περιέχουν προέρχεται από τον εκδότη του εγγράφου, επιταγόμενης ανταποδείξεως (ΚΠολΔ 443 - 445). Τέλος, στα πλαίσια της ελευθερίας των συμβάσεων, την οποία καθιερώνει η διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ, οι συμβαλλόμενοι έχουν την δυνατότητα με εξώδικες δικονομικές συμβάσεις να καθορίζουν ότι ορισμένο κρίσιμο για τις σχέσεις τους γεγονός αποδεικνύεται αποκλειστικά και μόνο με ορισμένο μέσο, είτε αυτό προβλέπεται ως αποδεικτικό μέσο από την διάταξη του άρθρου 339 ΚΠολΔ ή τις υπόλοιπες διατάξεις του Κώδικα αυτού ή άλλου νόμου, είτε όχι. Οι συμφωνίες αυτές είναι έγκυρες αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν προσκρούουν στη δημόσια τάξη. Κατά τις ενδιαφέρουσες τον ερευνώμενο λόγο αναίρεσεως ανέλεγκτες ουσιαστικές παραδοχές της προσβαλλόμενης δι' αυτής αποφάσεως "Από όλα τα έγγραφα που οι διάδικοι επικαλούνται και προσκομίζουν δεν αποδείχθηκε καταβολή και απόσβεση της επίδικης απαίτησης. Συγκεκριμένα, από το, υπ' αριθμ. 2751/1995 συμβόλαιο πώλησης, εκτελεστό τίτλο της αναγκαστικής εκτέλεσης, προκύπτει ότι οι διάδικοι συμφώνησαν ότι η εξόφληση του τμήματος που ήταν καταβλητέο μέχρι την 30-12-1997 θα αποδεικνύεται αποκλειστικά και μόνον από εξοφλητική απόδειξη του εργολάβου (εφεσίβλητου) ή με γραμμάτιο του Ταμείου Παρακαταθήκης και Δανείων, αποκλείστηκε δε κάθε άλλο μέσο απόδειξης ακόμη και ο **όρκος**, επιπλέον δε αναγνωρίστηκε στην ανακόπτουσα το δικαίωμα αυτοσύμβασης της υπογραφής εξοφλητικής πράξης . με την προϋπόθεση ότι θα προσκόμιζε στην συμβολαιογράφο τα σχετικά έγγραφα, τέτοια έγγραφα ούτε επικαλείται αλλά ούτε και προσκομίζει η

εκκαλούσα. Εξάλλου, από την κίνηση των τραπεζικών βιβλιαρίων και των αποδείξεων είσπραξης που εκδόθηκαν από τις πληρώτριες τράπεζες, καθώς και από τις αποδείξεις είσπραξης που προσκομίζει η εκκαλούσα, επικαλούμενη τμηματικές καταβολές δεν αποδείχθηκε ότι προέβη σε αυτές προς εξόφληση της επίδικης απαίτησης. Επιπλέον, τα έγγραφα αυτοί δεν είχαν εκδοθεί από τον εφεσίβλητο - καθού η ανακοπή και συνεπώς δεν αποτελούν "έγγραφα" κατά την έννοια του δικαίου της αναγκαστικής εκτέλεσης. Επομένως είναι αβάσιμος κατ' ουσίαν ο λόγος αυτός της έφεσης και πρέπει ν' απορριφθεί". Η προσβαλλόμενη απόφαση κατά την διατύπωση της αιτιολογίας της ότι δεν αποδείχθηκε ότι η εκκαλούσα και ήδη αναιρεσείουσα προέβη στις επικαλούμενες καταβολές για την εξόφληση της επίδικης απαίτησεως, παραλείπει παντελώς να προσδιορίσει τις καταβολές που δέχεται ότι πραγματοποιήθηκαν και επιπρόσθετα την απαίτηση σε απόσβεση της οποίας έγιναν και ειδικότερα αν αφορούν άλλο χρέος της αναιρεσείουσας προς τον αναιρεσίβλητο, κατά παραδοχή σχετικής περί τούτου αντενστάσεως του τελευταίου ή κατ' αποδοχή του αρνητικού του περί αποσβέσεως της απαίτησεως λόγου της ανακοπής ισχυρισμού του ότι από τον κοινό αυτού και της αναιρεσείουσας τραπεζικό λογαριασμό, στον οποίο είχε κατατεθεί το τραπεζικό δάνειο ποσού 9.705.000 δρχ., που είχε λάβει η τελευταία, πραγματοποίησε ισόποσης αξίας αναλήψεις για την εξόφληση κατ' αυτής απαίτησεων των υπαλλήλων της καθηγητών κομμωτικής. Ο ισχυρισμός αυτός του αναιρεσίβλητου, που διετύπωσε ως εφεσίβλητος με τις προτάσεις του, κατ' επιτρεπτή επισκόπησή τους (ΚΠολΔ 561 παρ. 2), αποτελεί σύνθετη αυτού ομολογία, με ωφέλιμο για εκείνον πραγματικό γεγονός μη αυτοτελές, εκτιμωμένη εντεύθεν ελεύθερα (ΚΠολΔ 350 παρ. 2), η οποία εμπίπτει στο αντικείμενο της επιτρεπτής συνομολογηθείσης δικονομικής συμβάσεως περί των επιτρεπομένων αποδεικτικών προς βεβαίωση της αποσβέσεως της απαίτησεως του αναιρεσίβλητου κατά της αναιρεσείουσας, για την ικανοποίηση της οποίας επισπεύδεται η προσβαλλόμενη με την αναγκαστική εκτέλεση. Τα πραγματικά αυτά περιστατικά είναι αναγκαία για την κρίση της περί μη συνδρομής των νομίμων όρων και προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 416 ΑΚ, ανεπάρκεια τη οποία καθιστά ανέφικτο τον αναιρετικό έλεγχο περί της ορθής ή μη εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 416 ΑΚ, το οποίο με τον τρόπο αυτό εκ πλαγίου παραβίασε, κατά τον βάσιμο περί τούτου πέμπτο λόγο αναίρέσεως. Η παραδοχή του λόγου αυτού αναίρέσεως, με αναιρετική εμπέλεια στο σύνολο της προσβαλλόμενης δι' αυτής αποφάσεως, καθιστά αλυσιτελή την εξέταση των διατυπωμένων λοιπών λόγων αναίρέσεως. Συνακόλουθα αυτών πρέπει να γίνει δεκτή η ένδικη αίτηση αναίρέσεως και αναιρεθεί η προσβαλλόμενη δι' αυτής 2502/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης και παραπεμφθεί η υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση ενώπιον του αυτού Εφετείου, συντιθέμενου από άλλους δικαστές εκτός από εκείνους που εξέδωσαν την αναιρούμενη απόφαση (ΚΠολΔ 580 παρ. 3). Τέλος, πρέπει να καταδικασθεί ο αναιρεσίβλητος στα δικαστικά έξοδα της αναιρεσείουσας, που κατέθεσε προτάσεις, τα οποία ορίζει στο ποσό των 2.000,00 ευρώ (ΚΠολΔ 183).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Αναιρεί την 2502/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης.

Παραπέμπει την υπόθεση στο αυτό Εφετείο Θεσσαλονίκης συντιθέμενο από άλλους δικαστές, για περαιτέρω εκδίκασή της. Και

Καταδικάζει τον αναιρεσίβλητο στα δικαστικά έξοδα της αναιρεσείουσας, τα οποία ορίζει στο ποσό των δύο χιλιάδων (2.000,00) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 1 Δεκεμβρίου 2008. Και

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 15 Δεκεμβρίου 2008.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

■

Πρόεδρος: Γεώργιος Καλαμίδας

Εισηγητές: Νικόλαος Λεοντής

Λήμματα: Βάρος αποδείξεως επί "καταβολής", Μέσα αποδείξεως απόσβεσης της

απαιτήσεως επί ανακοπής κατά την εκτέλεση

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Έτος: 2009 **Τόμος:** 57

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 1927
Ετος: 2008

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 1927/2008

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α1' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Γεώργιο Καλαμίδα, Αντιπρόεδρο Αρείου Πάγου, Διονύσιο Γιαννακόπουλο, Ιωάννη - Σπυρίδωνα Τέντε, Βασίλειο Φούκα και Νικόλαο Λεοντή, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 3 Νοεμβρίου 2008, με την παρουσία και της Γραμματέως Χριστίνας Σταυροπούλου, για να δικάσει μεταξύ:

Της αναιρεσείουσας: ....., η οποία εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Αντώνιο Μπιλίση.

Του αναιρεσιβλήτου: ....., ο οποίος παρέστη με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Βασίλειο Θεοτοκάτο.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 13 Νοεμβρίου 2005 ανακοπή της ήδη αναιρεσείουσας που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 15746/2006 οριστική του ιδίου Δικαστηρίου και 2503/2006 του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητεί η αναιρεσείουσα με την από 11 Φεβρουαρίου 2007 αίτησή της. Κατά τη συζήτηση της υπόθεσης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Νικόλαος Λεοντής, ανέγνωσε την από 4 Φεβρουαρίου 2008 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την παραδοχή του πέμπτου λόγου, την αναίρεση της προσβαλλόμενης αποφάσεως και την απόρριψη των λοιπών.

Ο πληρεξούσιος της αναιρεσείουσας ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως, ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της, καθένας δε την καταδίκη του αντιδίκου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Με την κρινόμενη 73/2-3-2007 αίτηση αναιρέσεως προσβάλλεται η 2503/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, κατάληξη της ακόλουθης διαδικαστικής διαδρομής, κατ' επιταγή, κατά το άρθρο 561 παρ. 21 ΚΠολΔ, εκτίμηση των διαδικαστικών εγγράφων. Ειδικότερα, με την 46395/17-11-2005 ανακοπή εδιώκετο από την ανακόπτουσα και ήδη αναιρεσείουσα η ακύρωση της αναγκαστικής εκτελέσεως, που επέσπευδε σε βάρος της ο καθού και ήδη αναιρεσιβλήτος με εκτελεστό τίτλο το 2751/1995 συμβόλαιο της συμφου Κιλκίς Ασημένιας Γεωργούση. Επί της εν λόγω ανακοπής εκδόθηκε η 15746/2006 απορριπτική αυτής απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης και σε δεύτερο βαθμό, ύστερα από την 1980/16-5-2006 έφεση της ανακόπτουσας, η 2503/2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης, με απορριπτική επ' αυτής κατ' ουσίαν κρίση. Κατά της αποφάσεως αυτής εναντιώνεται η ηττηθείσα εκκαλούσα με την ένδικη αίτηση αναιρέσεως και με την

έννοια αυτή ερευνάται στη συνέχεια. Ειδικότερα: Κατά την έννοια του άρθρου 559 αρ. 19 ΚΠολΔ, ανεπαρκής ή αντιφατική αιτιολογία, που έχει ως συνέπεια την αναίρεση για έλλειψη νόμιμης βάσεως, υπάρχει όταν από το αιτιολογικό της αποφάσεως δεν προκύπτουν κατά τρόπο επαρκή και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία σύμφωνα με το νόμο απαιτούνται για τη θεμελίωση του κανόνα δικαίου, που εφαρμόστηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση. Εξάλλου, από τον συνδυασμό των άρθρων 416 και 422 ΑΚ προκύπτει ότι, εναγόμενος ο οφειλέτης προς πληρωμή ορισμένου χρέους και ισχυριζόμενος απόσβεση τούτου με καταβολή, αρκεί να αποδείξει την καταβολή αυτή, χωρίς να είναι αναγκαίο ν' αποδείξει και ότι η καταβολή αυτή αφορά το επίδικο χρέος. Μόνον αν ο δανειστής - ενάγων αντιλέγει, με αντένσταση ότι η προβαλλόμενη καταβολή αφορά όχι το επίδικο αλλά άλλο χρέος του οφειλέτη προς αυτόν, οπότε υποχρεούται ο μεν δανειστής ν' αποδείξει, μετά την άρνηση του οφειλέτη, την ύπαρξη του άλλου χρέους, ο δε οφειλέτης με επαντένσταση, ότι η καταβολή έγινε προς εξόφληση του επίδικου χρέους με μονομερή από αυτόν καθορισμό του εξοφλητέου από τα περισσότερα χρέη, με βάση το άρθρο 422 ΑΚ. Περαιτέρω, κατά την διάταξη του άρθρου 933 παρ. 4 ΚΠολΔ, οι ισχυρισμοί που αφορούν την απόσβεση της απαιτήσεως πρέπει να αποδεικνύονται αμέσως, διαφορετικά απορρίπτονται και αυτεπαγγέλτως ως απαράδεκτοι. Από την διάταξη αυτή, που αποσκοπεί με το απαράδεκτο, το οποίο προβλέπει, στην αποφυγή παρεκκύσεως της διαδικασίας της εκτέλεσεως και στον περιορισμό των περί την εκτέλεση δικών, ώστε να μην αποδυναμώνονται οι εκτελεστοί τίτλοι με την καθυστέρηση εκτελέσεώς τους, και στη μη παρεμπόδιση του δικαιώματος ανταποδείξεως του καθού η ανακοπή, προκύπτει ότι άμεση απόδειξη δεν σημαίνει απλώς προαπόδειξη, αλλά απόδειξη των αποσβεστικών της επικαλούμενης απαιτήσεως ισχυρισμών, μόνο με έγγραφα ή δικαστική ομολογία κατά την έννοια του άρθρου 933 παρ. 4 ΚΠολΔ άμεση απόδειξη καλύπτουν τα ιδιωτικά έγγραφα, τα οποία φέρουν την υπογραφή του εκδότη τους και αποτελούν πλήρη απόδειξη ότι η δήλωση που περιέχουν προέρχεται από τον εκδότη του εγγράφου, επιτρεπόμενης ανταποδείξεως (ΚΠολΔ 443 - 445). Τέλος, στα πλαίσια της ελευθερίας των συμβάσεων, την οποία καθιερώνει η διάταξη του άρθρου 361 ΑΚ, οι συμβαλλόμενοι έχουν την δυνατότητα με εξώδικες δικονομικές συμβάσεις να καθορίζουν ότι ορισμένο κρίσιμο για τις σχέσεις τους γεγονός αποδεικνύεται αποκλειστικά και μόνο με ορισμένο μέσο, είτε αυτό προβλέπεται ως αποδεικτικό μέσο από την διάταξη του άρθρου 339 ΚΠολΔ ή τις υπόλοιπες διατάξεις του Κώδικα αυτού ή άλλου νόμου, είτε όχι. Οι συμφωνίες αυτές είναι έγκυρες αν στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν προσκρούουν στη δημόσια τάξη. Κατά τις ενδιαφέρουσες τον ερευνώμενο λόγο αναιρέσεως ανέλεγκτες ουσιαστικές παραδοχές της προβαλλόμενης δι' αυτής αποφάσεως "Από όλα τα έγγραφα που οι διάδικοι επικαλούνται και προσκομίζουν δεν αποδείχθηκε καταβολή και απόσβεση της επίδικης απαιτήσης. Συγκεκριμένα, από το, υπ' αριθμ. 2751/1995 συμβόλαιο πώλησης, εκτελεστό τίτλο της αναγκαστικής εκτέλεσης, προκύπτει ότι οι διάδικοι συμφώνησαν ότι η εξόφληση του τμήματος που ήταν καταβλητέο μέχρι την 30-12-1997 θα αποδεικνύεται αποκλειστικά και μόνον από εξοφλητική απόδειξη του εργολάβου (εφεσίβλητου) ή με γραμμάτιο του Ταμείου Παρακαταθήκης και Δανείων, αποκλείστηκε δε κάθε άλλο μέσο απόδειξης ακόμη και ο **όρκος**, επιπλέον δε αναγνωρίστηκε στην ανακόπτουσα το δικαίωμα αυτοσύμβασης της υπογραφής εξοφλητικής πράξης . με την προϋπόθεση ότι θα προσκομίζε στην συμβολαιογράφο τα σχετικά έγγραφα, τέτοια έγγραφα ούτε επικαλείται αλλά ούτε και προσκομίζει η εκκαλούσα. Εξάλλου, από την κίνηση των τραπεζικών βιβλιαρίων και των αποδείξεων είσπραξης που εκδόθηκαν από τις πληρώτριες τράπεζες, καθώς και από τις αποδείξεις είσπραξης που προσκομίζει η εκκαλούσα, επικαλούμενη τμηματικές καταβολές δεν αποδείχθηκε ότι προέβη σε αυτές προς εξόφληση της επίδικης απαιτήσης. Επιπλέον, τα έγγραφα αυτοί δεν είχαν εκδοθεί από τον εφεσίβλητο - καθού η ανακοπή και συνεπώς δεν αποτελούν "έγγραφα" κατά την έννοια του δικαίου της αναγκαστικής εκτέλεσης. Επομένως είναι αβάσιμος κατ' ουσίαν ο λόγος αυτός της έφεσης και πρέπει ν' απορριφθεί". Η προβαλλόμενη απόφαση κατά την διατύπωση της αιτιολογίας της ότι δεν αποδείχθηκε ότι η εκκαλούσα και ήδη αναιρεσείουσα προέβη στις επικαλούμενες καταβολές για την εξόφληση της επίδικης απαιτήσεως, παραλείπει παντελώς να προσδιορίσει τις καταβολές που δέχεται ότι πραγματοποιήθηκαν και επιπρόσθετα την απαίτηση σε απόσβεση της οποίας έγιναν και ειδικότερα αν αφορούν άλλο χρέος της αναιρεσείουσας προς τον αναιρεσίβλητο, κατά παραδοχή σχετικής περί τούτου αντενστάσεως του τελευταίου ή κατ' αποδοχή του αρνητικού του περί αποσβέσεως της απαιτήσεως λόγου της ανακοπής ισχυρισμού του ότι από τον κοινό αυτού και της αναιρεσείουσας τραπεζικό λογαριασμό, στον οποίο είχε κατατεθεί το τραπεζικό δάνειο ποσού 9.705.000 δρχ., που είχε λάβει η τελευταία, πραγματοποίησε ισόποσης αξίας αναλήψεις για την εξόφληση κατ' αυτής απαιτήσεων των υπαλλήλων της καθηγητών κομμωτικής. Ο ισχυρισμός αυτός του αναιρεσίβλητου, που διετύπωσε ως εφεσίβλητος με τις προτάσεις του, κατ' επιτρεπτή επισκόπησή τους (ΚΠολΔ 561 παρ. 2), αποτελεί σύνθετη αυτού ομολογία, με ωφέλιμο για εκείνον πραγματικό γεγονός μη αυτοτελές, εκτιμωμένη εντεύθεν ελεύθερα (ΚΠολΔ 350 παρ. 2), η οποία εμπίπτει στο αντικείμενο της επιτρεπτής συνομολογηθείσης δικονομικής συμβάσεως περί των

επιτρεπομένων αποδεικτικών προς βεβαίωση της αποσβέσεως της απαιτήσεως του αναιρεσίβλητου κατά της αναιρεσεύουσας, για την ικανοποίηση της οποίας επισπεύδεται η προσβαλλομένη με την ανακοπή αναγκαστική εκτέλεση. Τα πραγματικά αυτά περιστατικά είναι αναγκαία για την κρίση της περί μη συνδρομής των νομίμων όρων και προϋποθέσεων εφαρμογής του άρθρου 416 ΑΚ, ανεπάρκεια τη οποία καθιστά ανέφικτο τον αναιρετικό έλεγχο περί της ορθής ή μη εφαρμογής του εν λόγω άρθρου 416 ΑΚ, το οποίο με τον τρόπο αυτό εκ πλαγίου παραβίασε κατά τον βάσιμο περί τούτου πέμπτο λόγο αναιρέσεως. Η παραδοχή του λόγου αυτού αναιρέσεως, με αναιρετική εμπέλεια στο σύνολο της προσβαλλόμενης, δι' αυτής αποφάσεως, καθιστά αλυσιτελή την εξέταση των διατυπωμένων λοιπών λόγων αναιρέσεως. Συνακόλουθα αυτών πρέπει να γίνει δεκτή η ένδικη αίτηση αναιρέσεως και αναιρεθεί η προσβαλλόμενη δι' αυτής 2503/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης και παραπεμφθεί η υπόθεση προς περαιτέρω εκδίκαση ενώπιον του αυτού Εφετείου, συντιθέμενου από άλλους δικαστές εκτός από εκείνους που εξέδωσαν την αναιρούμενη απόφαση (ΚΠολΔ 580 παρ. 3). Τέλος, πρέπει να καταδικασθεί ο αναιρεσίβλητος στα δικαστικά έξοδα της αναιρεσεύουσας, που κατέθεσε προτάσεις, τα οποία ορίζει στο ποσό των 2.000,00 ευρώ (ΚΠολΔ 183).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Αναιρεί την 2503/18-9-2006 απόφαση του Εφετείου Θεσσαλονίκης.

Παραπέμπει την υπόθεση στο αυτό Εφετείο Θεσσαλονίκης, συντιθέμενο από άλλους δικαστές, για περαιτέρω εκδίκασή της. Και

Καταδικάζει τον αναιρεσίβλητο στα δικαστικά έξοδα της αναιρεσεύουσας, τα οποία ορίζει στο ποσό των δύο χιλιάδων (2.000,00) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 1 Δεκεμβρίου 2008. Και

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 15 Δεκεμβρίου 2008.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

■

Πρόεδρος: Γεώργιος Καλαμίδας

Εισηγητής: Νικόλαος Λεοντής

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 2235
Ετος: 2008

Κείμενο Απόφασης

■ Αριθμός 2235/2008 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

ΣΤ' ΠΟΙΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές: Εμμανουήλ Καλούδη, Προεδρεύοντα Αρεοπαγίτη ως αρχαιότερο μέλος της συνθέσεως, Αιμιλία Λίτινα, Ανδρέα Τσόλια, Ιωάννη Παπουτσή και Ανδρέα Δουλγεράκη-Εισηγητή, Αρεοπαγίτες.

Συνήλθε σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 16 Σεπτεμβρίου 2008, με την παρουσία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Φωτίου Μακρή (γιατί κωλύεται ο Εισαγγελέας) και της Γραμματέως Πελαγίας Λόζιου, για να δικάσει την αίτηση του αναιρεσειόντος-κατηγορουμένου Χ, που παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Θρασύβουλο Κονταξή, για αναίρεση της 768/2007 αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου Λαρίσης, με πολιτικούς ενάγοντες τους 1) Ψ1 και 2) Ψ2, που δεν παρέστησαν στο ακροατήριο.

Το Τριμελές Εφετείο Λαρίσης, με την ως άνω απόφασή του διέταξε όσα λεπτομερώς αναφέρονται σ' αυτή, και ο αναιρεσειών-κατηγορούμενος, ζητεί την αναίρεση αυτής, για τους λόγους που αναφέρονται στην από 26 Ιουλίου 2007 αίτησή του αναιρέσεως, ως και στο από 23 Ιουλίου 2008 δικόγραφο των προσθέτων λόγων, που καταχωρίστηκαν στο οικείο πινάκιο με τον αριθμό 1452/2007.

Αφού άκουσε Τον πληρεξούσιο δικηγόρο του αναιρεσειόντος, που ζήτησε όσα αναφέρονται στα σχετικά πρακτικά και τον Αντεισαγγελέα, που πρότεινε να απορριφθεί η προκειμένη αίτηση αναίρεσης.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Ι.- Κατά το άρθρο 59 του ΚΠοινΔ., όπως αυτό αντικαταστάθηκε με το άρθρο 6 του Ν. 3346/2005 (ΦΕΚ Α 140/17-6-2005), όταν η απόφαση σε ποινική δίκη εξαρτάται από άλλη υπόθεση για την οποία έχει ασκηθεί ποινική δίωξη, η πρώτη αναβάλλεται ωστόσο εκδοθεί αμετάκλητη απόφαση στη δεύτερη δίκη, κατά δε την παράγραφο 2 αυτού "Στις περιπτώσεις των άρθρων 224, 229, 362, 363 του ΠΚ, αν για το γεγονός, για το οποίο δόθηκε **όρκος** ή έγινε η καταμήνυση ή ισχυρίσθηκε ή διέδωσε ο υπαίτιος ασκήθηκε ποινική δίωξη, ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών μετά την προκαταρκτική εξέταση (άρθρα 31, 43 παρ. 1 εδ. β'), αναβάλλει με πράξη την κάθε περαιτέρω ενέργεια ως το τέλος της ποινικής δίωξης, κατόπιν σύμφωνης γνώμης του Εισαγγελέα Εφετών. Από τη νέα αυτή διάταξη με την οποία επιχειρήθηκε να εξαλειφθεί το φαινόμενο του ανοίγματος σειράς δικών με αφορμή την αρχική δίκη και των αλληπάλληλων αναβολών μέχρι την έκδοση αμετάκλητης απόφασης επί της κύριας δίκης με την εντεύθεν ταλαιπωρία των διαδίκων αλλά και την επιβάρυνση των Ποινικών Δικαστηρίων (βλ. Αιτιολογική έκθεση, άρθρο 6), προκύπτει, ότι για να αναβληθεί η ποινική δίκη λόγω ύπαρξης προδικαστικού ζητήματος, σύμφωνα με το άρθρο 59 ΚΠοινΔ, με την έννοια ότι το δικαστήριο, υποχρεωμένο να συμμορφωθεί με την επιταγή του άρθρου 59, δεν έχει τη δυνατότητα να μην την εφαρμόσει, υποπίπτοντας διαφορετικά στο λόγο αναίρεσης από το άρθρο 510 παρ. 1 στοιχ. Α' της απόλυτης ακυρότητας της διαδικασίας, πρέπει, στις

περιπτώσεις των άρθρων 224, 229, 362, 363 του ΠΚ, να έχει ασκηθεί ποινική δίωξη για το γεγονός για το οποίο δόθηκε ο **λόγος** ή έγινε η καταμήνυση ή ισχυρίστηκε ή διέδωσε ο υπαίτιος.

Στην προκειμένη περίπτωση, όπως προκύπτει από την επιτρεπτή επισκόπηση των ταυταρίθμων με την προσβαλλόμενη απόφαση πρακτικών συνεδρίασης του Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων Λάρισας και τα έγγραφα τα οποία έλαβε υπόψη του το δικαστήριο εκείνο για να μορφώσει τη γνώμη του, τα οποία επιτρεπώς επισκοποούνται για τη διάγνωση του σχετικού λόγου αναιρέσεως, για το γεγονός για το οποίο έγινε η καταμήνυση και το οποίο ισχυρίστηκε και διέδωσε ο κατηγορούμενος, συν ιστάμενο στο ότι οι υπάλληλοι της Κτηματικής Υπηρεσίας Λάρισας Ψ1 και Ψ2, κατά το χρονικό διάστημα από 18-1-2000 έως 5-1-2001, κατά παράβαση των καθηκόντων τους προέβησαν σε παράνομη οριοθέτηση ιδιωτικής εκτάσεως στη θέση ..... της περιφέρειας του Νομού ....., με σκοπό να ωφελήσουν παρανόμως την Κοινότητα ....., κατόπιν της από 27-4-2001 εγκλήσεως του κατηγορουμένου αναιρεσιόντος, ενώπιον του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Λάρισας, ασκήθηκε ποινική δίωξη κατά του πρώτου παθόντος Ψ1 και εκδόθηκε το με αριθμό 243/2004 αμετάκλητο απαλλακτικό βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Λάρισας, ενώ κατά της δεύτερης παθούσας Ψ2 δεν ασκήθηκε ποινική δίωξη, γιατί η σχετική έγκληση, μετά από τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, απορρίφθηκε από τον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Λάρισας με την 2/2007 διάταξη του, ως αστήρικτη στο νόμο. Συνεπώς το δικαστήριο που δίκασε την κατηγορία εναντίον του κατηγορουμένου-αναιρεσιόντος για ψευδή καταμήνυση και συκοφαντική δυσφήμιση, δίχως να αναστείλει τη διαδικασία μέχρι πέρατος της δίκης, δεν παραβίασε τις διατάξεις που προαναφέρθηκαν και γι' αυτό πρέπει να απορριφθεί ο! σχετικός πρώτος λόγος αναιρέσεως, για απόλυτη ακυρότητα από την παραβίαση των παραπάνω διατάξεων (άρθρο 510 παρ.1 στοίχ.Α' ΚΠΔ).

Κατά τη διάταξη του άρθρου 229 παρ. 1 του ΠΚ, όποιος εν γνώσει, καταμηνύει άλλον ψευδώς ή αναφέρει γι' αυτόν ενώπιον της αρχής ότι τέλεσε αξιόποινη πράξη ή πειθαρχική παράβαση με σκοπό να προκαλέσει την καταδίωξη του γι' αυτήν τιμωρείται με φυλάκιση. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι για τη θεμελίωση του εγκλήματος της ψευδούς καταμηνύσεως απαιτείται, εκτός από τα λοιπά στοιχεία που συγκροτούν την αντικειμενική του υπόσταση και άμεσος δόλος, ο οποίος περιλαμβάνει αναγκαιώς τη γνώση ότι η γενόμενη καταμήνυση είναι ψευδής. Περαιτέρω από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 362 και 363 του ΠΚ, κατά την πρώτη των οποίων, "όποιος με οποιονδήποτε τρόπο ενώπιον τρίτου, ισχυρίζεται ή διαδίδει για κάποιον άλλον, γεγονός που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη του, τιμωρείται με φυλάκιση μέχρι δύο ετών ή με χρηματική ποινή" και κατά τη δεύτερη, "αν στην περίπτωση του άρθρου 362, το γεγονός είναι ψευδές και ο υπαίτιος γνώριζε ότι αυτό είναι ψευδές, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών", προκύπτει ότι, το έγκλημα της συκοφαντικής δυσφήμισης προϋποθέτει, είτε ισχυρισμό ενώπιον τρίτου ψευδούς γεγονότος, που μπορεί να βλάψει την τιμή ή την υπόληψη άλλου, είτε διάδοση σε τρίτον τέτοιου γεγονότος, το οποίο ανακοινώθηκε προηγουμένως στον υπαίτιο από άλλον. Ως γεγονός δε, κατά την έννοια των πιο πάνω διατάξεων, θεωρείται, κάθε συγκεκριμένο περιστατικό του εξωτερικού κόσμου, που ανάγεται στο παρελθόν ή το παρόν, υποπίπτει στις αισθήσεις και είναι δεκτικό απόδειξης, καθώς και κάθε συγκεκριμένη σχέση ή συμπεριφορά, αναφερόμενη στο παρελθόν ή το παρόν, που υποπίπτει στις αισθήσεις και αντίκειται στην ηθική και την ευπρέπεια. Για την υποκειμενική θεμελίωση του εγκλήματος, απαιτείται άμεσος δόλος συνιστάμενος, στην ηθελημένη ενέργεια του ισχυρισμού ή της διάδοσης ενώπιον τρίτου, του ψευδούς γεγονότος, εν γνώσει του δράστη ότι αυτό είναι ψευδές και δύναται να βλάψει την τιμή και την υπόληψη του άλλου. Δεν αρκεί δηλαδή ο απλός ή ο ενδεχόμενος δόλος, αλλά απαιτείται άμεσος δόλος. Εξάλλου η καταδικαστική απόφαση έχει την απαιτούμενη κατά το άρθρο 93 παρ. 3 του Συντάγματος και 139 του Κ.Π.Δ., ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, η έλλειψη της οποίας ιδρύει τον εκ του άρθρου 510 παρ. 1 περ. Δ' του Κ.Π.Δ. λόγο αναιρέσεως, όταν σ' αυτή περιέχονται με σαφήνεια, πληρότητα και χωρίς αντιφάσεις, τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από την διαδικασία στο ακροατήριο, σχετικά με τα αντικειμενικά και υποκειμενικά στοιχεία του εγκλήματος, οι αποδείξεις επί των οποίων θεμελιώνονται τα περιστατικά αυτά, καθώς και. οι σκέψεις με τις οποίες το δικαστήριο υπήγαγε τα αποδειχθέντα περιστατικά, στην ουσιαστική ποινική διάταξη που εφαρμόσθηκε. Ιδιαίτερη αιτιολόγηση για την ύπαρξη του δόλου, δεν είναι αναγκαία. Όταν όμως για το αξιόποινο της πράξεως απαιτούνται, εκτός από τα περιστατικά που απαρτίζουν κατά νόμο την έννοια αυτής και ορισμένα πρόσθετα στοιχεία, όπως η γνώση ορισμένων περιστατικών, άμεσος δηλαδή δόλος ή σκοπός επελεύσεως ορισμένου πρόσθετου αποτελέσματος, η αιτιολογία πρέπει να εκτείνεται και στη γνώση αυτή και στον πρόσθετο σκοπό, με παράθεση των περιστατικών που δικαιολογούν τόσο τη γνώση, όσο και το σκοπό. Στην προκειμένη περίπτωση το Τριμελές Εφετείο Λάρισας, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη 768/2007 απόφαση του, με

συνδυασμό σκεπτικού και διατακτικού, που παραδεκτώς συμπληρώνουν την αιτιολογία της, κατά την ανέλεγκτη περί τα πράγματα κρίση του, δέχθηκε ότι, από τα αποδεικτικά μέσα που λεπτομερώς κατ' είδος αναφέρει, αποδείχθηκαν τα ακόλουθα πραγματικά περιστατικά: Ότι οι εγκαλούντες που είναι υπάλληλοι της Κτηματικής Υπηρεσίας Ν. Λάρισας προέβησαν σε ορισμένες υπηρεσιακές ενέργειες που αφορούσαν την οριοθέτηση του αιγιαλού και των υφισταμένων στην περιοχή ιδιωτικών κτήσεων καθώς και της Κοινότητας της ..... . Ο κατηγορούμενος που θεώρησε τον εαυτό του θιγόμενο από τις ενέργειες των εγκαλούντων, εκτός άλλων εγγράφων, κατέθεσε την από 27-1-2001 έγκληση του κατά των νυν εγκαλούντων, στην οποία μεταξύ άλλων ισχυρίστηκε ότι οι εγκαλούντες με τις ενέργειες τους παρέβησαν το υπηρεσιακό τους καθήκον...ενήργησαν από πρόθεση, εξυπηρετώντας τα συμφέροντα της Κοινότητας ....., για να προσπορίσουν παράνομο όφελος στην άνω Κοινότητα. Όπως αποδείχτηκε όμως τα ως άνω περιστατικά ήταν ψευδή και μπορούσαν και πράγματι έβλαψαν την τιμή και την υπόληψη των εγκαλούντων και ο κατηγορούμενος τελούσε εν γνώσει της αναλήθειας αυτών. Πράγματι δε αποδείχτηκε ότι οι εγκαλούντες ενήργησαν μέσα στα πλαίσια των αρμοδιοτήτων τους, όπως τους υποδείχθηκε από το αρμόδιο Υπουργείο Οικονομικών και δεν ευνόησαν με τις ενέργειες τους την άνω Κοινότητα, η οποία διεκδικεί εκτάσεις από τον κατηγορούμενο και οι σχετικές αγωγές μεταξύ τους εκκρεμούν. Ανεξάρτητα από το αν ο κατηγορούμενος ισχυρίζεται ότι όλες οι ενέργειες των εγκαλούντων δεν ήταν σύννομες, γεγονός που δεν είναι αληθινό, οι παραπάνω φράσεις του ξεπερνούσαν τα επιτρεπτά όρια που μπορούσε να προβάλλει, αφού και ο ίδιος στην απολογία του χαρακτηρίζει κάποιες λέξεις υπερβολικές, το δικαστήριο κρίνει ότι με τις παραπάνω εκφράσεις θίχτηκε πράγματι η υπόληψη και η τιμή των εγκαλούντων και αυτοί υποβλήθηκαν σε ψυχική ταλαιπωρία, αφού κατ' αυτών διενεργήθηκαν ΕΔΕ που κατέληξαν σε ευνοϊκό γι' αυτούς αποτέλεσμα και δεν ήταν συνγνωστές αφού ήταν ψευδείς. Με τις παραδοχές και σκέψεις αυτές το Εφετείο κήρυξε ένοχο τον κατηγορούμενο - αναιρεσιόντα για ψευδή καταμήνυση και συκοφαντική δυσφήμιση. Με αυτά, όμως, που δέχθηκε το Εφετείο, που δίκασε, δεν διέλαβε στο σκεπτικό της προσβαλλόμενης απόφασης, αλλ' ούτε και στο διατακτικό της, που παραδεκτώς το συμπληρώνει, ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία, με αναφορά σε συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά, που δικαιολογούν και ακολούθως θεμελιώνουν την από τον αναιρεσιόντα -κατηγορούμενο γνώση της αναλήθειας των ψευδών περιστατικών που προαναφέρθηκαν, καίτοι η γνώση αυτή δεν είναι καθόλου αυτονόητη από όσα στο σκεπτικό και το διατακτικό της απόφασης εκτίθενται, αφού μόνη η αναφορά σ' αυτή ότι ο κατηγορούμενος "τελούσε εν γνώσει της αναλήθειας αυτών" δεν αρκεί για την αιτιολογία της απόφασης, δοθέντος ότι η φράση αυτή περιέχεται στο νόμο και πρέπει το δικαστήριο να προσδιορίζει τα συγκεκριμένα πραγματικά περιστατικά τα οποία δικαιολογούν τη γνώση του καταδικασθέντος. Είναι συνεπώς βάσιμος ο σχετικός λόγος της αιτήσεως αναίρεσης και των πρόσθετων λόγων αυτής, από το άρθρο 510 παρ. 1 περ. Δ' ΚΠΔ και πρέπει κατά παραδοχή του λόγου αυτού, να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη απόφαση, και να παραπεμφθεί η υπόθεση για νέα συζήτηση στο ίδιο Δικαστήριο, συγκροτούμενο από δικαστές άλλους από εκείνους που δίκασαν προηγουμένως (άρθρο 519 ΚΠΔ).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Αναιρεί την υπ' αριθμ. 768/2007 απόφαση του Τριμελούς Εφετείου (Πλημμελημάτων) Λάρισας.

Παραπέμπει την υπόθεση για νέα συζήτηση στο ίδιο Δικαστήριο, συγκροτούμενο από δικαστές άλλους από εκείνους που δίκασαν προηγουμένως.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 7 Οκτωβρίου 2008.

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 21 Οκτωβρίου 2008.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

■

Πρόεδρος: Εμμανουήλ Καλούδης

Εισηγητές: Ανδρέα Δουλγεράκης

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: **ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ**

Τόπος: **ΑΘΗΝΑ**

Αριθ. Απόφασης: **147**

Ετος: **2007**

Περίληψη

Αυτοκινητικό ατύχημα - Θάνατος οδηγού ανασφάλιστης μοτοσυκλέτας - Επικουρικό Κεφάλαιο - Αγωγή αποζημίωσης συγγενών θανόντος -. Ευθύνη Επικουρικού Κεφαλαίου για ζημίες από ανασφάλιστα αυτοκίνητα. Αν το Επικουρικό Κεφάλαιο, εναγόμενο με αγωγή αποζημίωσης τρίτου, ζημιωθέντος από ανασφάλιστο όχημα που ενεπλάκη σε τροχαίο ατύχημα, ανταποδείξει ότι είχε καταρτισθεί σχετική σύμβαση ασφαλίσεως, τότε για να γεννηθεί υποχρέωση του προς αποζημίωση παθόντος, πρέπει ο παθών να αποδείξει ότι η σύμβαση αυτή έληξε, λύθηκε, ακυρώθηκε ή ανεστάλη νομοτύπως, επιπλέον δε ότι έγινε σχετική γνωστοποίηση με τον άνω τρόπο από τον ασφαλιστή προς τον ασφαλισμένο ή τον αντισυμβαλλόμενο, καθώς και ότι το ατύχημα συνέβη μετά την παρέλευση (16) ημερών από την εν λόγω γνωστοποίηση.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 147/2007

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Δ΄ Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Αθανάσιο Κρητικό, Αντιπρόεδρο, Αχιλλέα Νταφούλη, Ελένη Μαραμαθά, Πλαστήρα Αναστασάκη και Δημήτριο Πατινίδη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 6 Οκτωβρίου 2006, με την παρουσία και της Γραμματέως Μάρθας Ψαραύτη, για να δικάσει μεταξύ:

Των αναιρεσειουσών: 1. ..., 2. ... και 3. ..., οι οποίες εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Βασίλειο Χαραλαμπόπουλο, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 ΚΠολΔ.

Των αναιρεσιβλήτων: 1. Ν.Π.Ι.Δ., με την επωνυμία "ΕΠΙΚΟΥΡΙΚΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΑΣΦΑΛΙΣΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΑΠΟ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΙΚΑ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ", που εδρεύει στην Αθήνα και εκπροσωπείται νόμιμα, το οποίο εκπροσωπήθηκε από την πληρεξούσια δικηγόρο του Αργυρώ Γρατσία -Πλατή, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 ΚΠολΔ., 2. ..., ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Δημήτριο Κούσαη, χωρίς να καταθέσει προτάσεις και 3. ..., ο οποίος δεν παραστάθηκε.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με τις από 10 Μαρτίου 1998 και 3 Νοεμβρίου 1998 αγωγές των ήδη αναιρεσειόντων και 1ου αναιρεσιβλήτου, αντίστοιχα, που κατατέθηκαν στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών και συνεκδικάσθηκαν. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 2392/2001 οριστική του ίδιου Δικαστηρίου

και 1413/2003 οριστική του Εφετείου Αθηνών. Την αναίρεση της τελευταίας απόφασης ζητούν οι αναιρεσείουσες με την από 15 Ιουλίου 2003 αίτησή τους και τους από 4 Φεβρουαρίου 2005 πρόσθετους λόγους αυτής.

Κατά τη συζήτηση της αίτησης αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όλοι πλην του 3ου αναιρεσιβλήτου, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Δημήτριος Πατινίδης, ανέγνωσε την από 26 Ιανουαρίου 2006 έκθεση του κωλυομένου να μετάρχει στη σύνθεση του Δικαστηρίου τούτου, Αρεοπαγίτη Δημητρίου Δαλιάνη, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης και των πρόσθετων λόγων αυτής. Ο πληρεξούσιος του 2ου εκ των αναιρεσιβλήτων ζήτησε την απόρριψη της αίτησης και των προσθέτων λόγων και την καταδίκη του αντίδικου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

I. Με την αίτηση αναίρεσως και το πρόσθετο αναιρετήριο, όπως ρητώς αναφέρεται στο πρώτο δικόγραφο και όπως προκύπτει από τους αναιρετικούς λόγους που διατυπώνονται σε αμφότερα τα δικόγραφα αυτά, η 1413/2003 απόφαση του Εφετείου Αθηνών πλήττεται μόνο κατά το μέρος που με αυτή απορρίφθηκε η από 10-3-1998 αγωγή των αναιρεσειουσών κατά του πρώτου των αναιρεσιβλήτων Επικουρικού Κεφαλαίου (τρίτου των εναγομένων), ενώ δεν διατυπώνεται κατ' αυτής καμία αιτίαση ως προς τα κεφάλαια που αφορούν στον δεύτερο και τον τρίτο των αναιρεσιβλήτων (πρώτο και δεύτερο των εναγομένων), που δεν παρέστησαν. Δεδομένου άλλωστε ότι πρόκειται για απλή ομοδικία, δεν ήταν υποχρεωτική η απεύθυνση της αναίρεσως και κατά των δύο τελευταίων αναιρεσιβλήτων. Επομένως, κατά το μέρος που απευθύνονται κατ' αυτών, η αίτηση αναίρεσως και το πρόσθετο αναιρετήριο είναι απαράδεκτα, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 556, 558 και 577 Κ.Πολ.Δ.

II. Η παράλειψη του δικαστηρίου της ουσίας να λάβει υπόψη του αποδεικτικά μέσα που οι διάδικοι νομίμως προσκόμισαν και επικαλέσθηκαν ιδρύει τον αναιρετικό λόγο του αριθμού 11 περ. γ του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ. υπό την προϋπόθεση ότι αυτά ήταν χρήσιμα προς άμεση ή έμμεση απόδειξη πραγματικών γεγονότων θεμελιωτικών ισχυρισμού ασκούντος ουσιώδη επιρροή στην έκβαση της δίκης, δηλαδή στο διατακτικό της προσβαλλόμενης αποφάσεως. Για την ουσιαστική βασιμότητα του λόγου αυτού πρέπει να αποδεικνύεται ότι η επίκληση του κρίσιμου αποδεικτικού μέσου έχει γίνει είτε με τις προτάσεις της συζητήσεως, μετά την οποία εκδόθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση, είτε και με αναφορά σε συγκεκριμένο μέρος των προσκομιζόμενων προτάσεων προηγούμενης συζητήσεως, όπου γίνεται σαφής και ορισμένη επίκληση του αποδεικτικού μέσου (Ολ. ΑΠ 14/2005). Έτσι, στην κατ' έφεση δίκη δεν είναι νόμιμη η επίκληση αποδεικτικού μέσου, όταν στις προτάσεις ενώπιον του εφετείου περιέχεται γενική μόνον αναφορά σε όλα τα πρωτοδικώς με επίκληση προσκομισθέντα από τους διαδίκους αποδεικτικά μέσα, χωρίς να γίνεται παραπομπή σε συγκεκριμένα μέρη των επαυποβαλλόμενων πρωτοδικων προτάσεων, στις οποίες περιέχεται σαφής και ορισμένη επίκληση του αποδεικτικού μέσου. Εξάλλου, από τις διατάξεις των άρθρων 74 και 75 παρ. 1 Κ.Πολ.Δ. προκύπτει ότι επί απλής ομοδικίας, η οποία υπάρχει και όταν συνεπάγονται πλείονες υπόχρεοι προς αποζημίωση από αυτοκινητικό ατύχημα και στην οποία οι πράξεις και οι παραλείψεις κάθε ομοδίκου δεν βλάπτουν, ούτε ωφελούν τους άλλους, η ομολογία του ενός δεν επηρεάζει τη θέση των λοιπών. Ως εκ τούτου, η παράλειψη του δικαστηρίου της ουσίας να λάβει υπόψη του ομολογία ενός των ομοδίκων σε βάρος των λοιπών δεν ιδρύει τον αναιρετικό αυτόν λόγο (ΑΠ 71/2005).

Εν προκειμένω, με τον πρώτο λόγο του αναιρετηρίου υπό την επίκληση του άρθρου 559 αρ. 11 Κ.Πολ.Δ., προσάπτεται στο εφετείο η πλημμέλεια ότι δεν έλαβε υπόψη τα κατωτέρω αναφερόμενα αποδεικτικά μέσα, τα οποία οι αναιρεσείουσες επικαλέσθηκαν και προσκόμισαν νομίμως προς απόδειξη του αγωγικού ισχυρισμού τους, ότι η ζημιόγonos μοτοσυκλέτα ήταν ανασφάλιστη, ήτοι: α) την από 27-9-1997 έκθεση αυτοψίας τροχαίου ατυχήματος, στην οποία αναφέρεται ότι ο οδηγός της μοτοσυκλέτας (δεύτερος των αναιρεσιβλήτων) παρεβίασε το άρθρο 17 του ν. 2170/1993, δηλαδή ότι οδηγούσε ανασφάλιστο όχημα, β) την περιλαμβανόμενη στην ποινική δικογραφία από 16-1-1998 έκθεση εξετάσεως του ίδιου, ο οποίος αναφέρει ότι η εν λόγω μοτοσυκλέτα ήταν ανασφάλιστη, γεγονός που αποτελεί εξώδικη ομολογία και γ) την περιεχόμενη στις πρωτόδικες προτάσεις δικαστική ομολογία του κυρίου της μοτοσυκλέτας (τρίτου των αναιρεσιβλήτων), ότι αυτή ήταν ανασφάλιστη. Όμως, στις κατατεθείσες στην έκκλητη δίκη προτάσεις των αναιρεσειουσών, όπως προκύπτει από την επισκόπησή τους, αναφέρεται μόνο η ως άνω δικαστική ομολογία, χωρίς να γίνεται καμία μνεία για τα άλλα δύο (υπό στοιχεία α και β) αποδεικτικά μέσα. Επομένως, ο

ερευνώμενος λόγος, ως προς τα δύο τελευταία αποδεικτικά μέσα, είναι αβάσιμος, ενώ ως προς την δικαστική ομολογία, είναι απαράδεκτος, διότι η ομολογία αυτή δεν επηρεάζει τη θέση του πρώτου των αναιρεσιβλήτων Επικουρικού Κεφαλαίου, το οποίο, κατά τα εκτιθέμενα στο αναιρετήριο, ήταν συνεναγόμενο (άρα τελούσε σε σχέση απλής ομοδικίας) με τον τρίτο των αναιρεσιβλήτων στη σχετική περί αποζημίωσης αγωγή των αναιρεσιουσών, με την οποία αυτές, προκειμένου να θεμελιώσουν ευθύνη του Επικουρικού Κεφαλαίου προς αποζημίωσή τους, ισχυρίζοντο ότι η ζημιογόνος μοτοσυκλέτα ήταν ανασφάλιστη.

III. Από τις διατάξεις των άρθρων 671 παρ. 1 εδ. Α' και 681 Α Κ.Πολ.Δ. προκύπτει ότι κατά την ειδική διαδικασία των διαφορών για ζημίες από αυτοκίνητο, καθώς και από τη σύμβαση ασφαλίσεώς του, το δικαστήριο εκτιμά ελευθέρως και όσα αποδεικτικά μέσα δεν πληρούν τους όρους του νόμου, όπως π.χ. ανεπίσημα, αχαρτοσήμαντα, ανεπικύρωτα, ανυπόγραφα και, γενικώς, άκυρα έγγραφα, στα οποία μπορεί να αποδώσει μείζονα ή ελάσσονα βαρύτητα σε σύγκριση με άλλα, εκτός εκείνων που έχουν κατά νόμο δεσμευτική αποδεικτική δύναμη, όπως είναι τα κατ' αποδεικτικό τύπο συντεταγμένα έγγραφα, ο **όρκος** και η ομολογία. Με τον δεύτερο λόγο της αιτήσεως αναιρέσεως, του οποίου επιχειρείται η στήριξη στο άρθρο 559 αρ. 12 Κ.Πολ.Δ., καταλογίζεται στο εφετείο η πλημμέλεια ότι, κατά τη διαμόρφωση της αποδεικτικής του κρίσεως περί υπάρξεως ασφαλιστικής καλύψεως της ζημιογόνου μοτοσυκλέτας, έλαβε υπόψη και προσέδωσε ιδιαίτερη βαρύτητα στο από 13-5-1998 δελτίο αναζητήσεως στοιχείων της Υ.Σ.Α.Ε., παράλο που το έγγραφο τούτο στερείται των απαραίτητων για το κύρος του στοιχείων, αφού "δεν έχει ταυτότητα εκδότη και δεν φέρει καμία υπογραφή". Η αιτίαση όμως αυτή δεν μπορεί να ιδρύσει τον αναιρετικό λόγο του αριθμού 12- αλλ' ούτε και του αριθμού 11 περ. α'- του άρθρου 559 Κ.Πολ.Δ., αφού, στο πλαίσιο της εν λόγω ειδικής διαδικασίας, το δικαστήριο, σύμφωνα με τα προεκτεθέντα, επιτρεπτός λαμβάνει υπόψη και ελευθέρως αξιολογεί ακόμη και άκυρα αποδεικτικά έγγραφα. Επομένως, ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος.

IV. Με τον τρίτο λόγο του αναιρετηρίου, οι αναιρεσιούσες, υπό την επίκληση του άρθρου 559 αρ. 13 Κ.Πολ.Δ., αποδίδουν στο εφετείο την αιτίαση ότι, κατ' εσφαλμένη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 10 παρ. 1, 11 του ν. 489/1976 και 338 Κ.Πολ.Δ. που ρυθμίζουν το βάρος της αποδείξεως, απέρριψε ως προς το Επικουρικό Κεφάλαιο την αγωγή τους, δεχθέν ότι δεν προβλήθηκε από αυτές, ούτε αποδείχθηκε ότι η ακύρωση της καλύπτουσας τη ζημιογόνο μοτοσυκλέτα ασφαλιστικής συμβάσεως γνωστοποιήθηκε από την ασφαλιστική εταιρία στον ασφαλισμένο, κατά τον οριζόμενο, στο άρθρο 11 του ν. 489/1976, τύπο. Όπως εκτίθεται όμως πιο κάτω, κατά την εξέταση του πέμπτου λόγου της αιτήσεως αναιρέσεως και του μοναδικού λόγου του πρόσθετου αναιρετηρίου, το βάρος της επικλήσεως και αποδείξεως της άνω γνωστοποίησης ανήκε στις αναιρεσιούσες, οι οποίες με την αγωγή τους, επικαλούμενες έλλειψη ασφαλίσεως της μοτοσυκλέτας, ζητούσαν να καταδικασθεί το αναιρεσίβλητο Επικουρικό Κεφάλαιο να τους καταβάλει αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση για την περιουσιακή ζημία και την ψυχική οδύνη, αντιστοίχως, που υπέστησαν από τη θανάτωση του ... (συγγενούς τους) κατά την ανατροπή της ανασφάλιστης μοτοσυκλέτας, στην οποία αυτός επέβαινε και η οποία ανετράπη εξαιτίας της αμελούς κατά την οδήγηση συμπεριφοράς του οδηγούντος αυτή ... Επομένως, ο λόγος αυτός, ανεξαρτήτως αν ως αποδεικτικό βάρος στο άρθρο 559 αρ. 13 Κ.Πολ.Δ. νοείται το υποκειμενικό ή το αντικειμενικό βάρος της αποδείξεως και συνακόλουθα αν στην προκειμένη ειδική διαδικασία χωρεί ή όχι αναίρεση για εσφαλμένη κατανομή του βάρους αποδείξεως, είναι αβάσιμος.

V. Με τον τέταρτο λόγο της αιτήσεως αναιρέσεως αποδίδεται στο εφετείο η εκ του άρθρου 559 αρ. 8 Κ.Πολ.Δ. απορρέουσα πλημμέλεια της μη λήψεως υπόψη του αγωγικού ισχυρισμού ότι η ζημιογόνος μοτοσυκλέτα ήταν ανασφάλιστη. Όμως, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, ο ισχυρισμός αυτός, ληφθείς κατ' εξοχήν υπόψη και ερευνηθείς διεξοδικώς από το εφετείο, απορρίφθηκε ως κατ' ουσίαν αβάσιμος, ως στερούμενος δηλαδή αποδεικτικού ερείσματος. Ο λόγος συνεπώς αυτός είναι αβάσιμος.

VI. Από τον συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 2 παρ. 1, 10 παρ. 1, 11 παρ. 1, 19 παρ. 1 περ. β' του ν. 489/1976, όπως κωδικοποιήθηκαν με το π.δ. 237/1986, 2 και 3 του π.δ. 314/1993, που εκδόθηκε σε συμμόρφωση προς την 90/232 οδηγία της ΕΟΚ (ήδη ΕΕ), συνάγεται ότι την αποζημίωση στα πρόσωπα που ζημιώθηκαν από αυτοκινητικό ατύχημα υποχρεούται να καταβάλει το Επικουρικό Κεφάλαιο και όταν το ζημιογόνο όχημα είναι ανασφάλιστο, ήτοι όταν δεν έχει συναφθεί γι' αυτό ποτέ κατά το παρελθόν σύμβαση ασφαλίσεως ή όταν αυτή έληξε, λύθηκε, ακυρώθηκε ή ανεστάλη, είτε μονομερώς από ένα εκ των συμβαλλομένων, είτε με κοινή συμφωνία

αυτών, οπότε, για να θεωρηθεί ανασφάλιστο το αυτοκίνητο, πρέπει ο ασφαλιστής να έχει γνωστοποιήσει στον αντισυμβαλλόμενο ή στον ασφαλισμένο τη λήξη, λύση, ακύρωση ή αναστολή της ασφαλιστικής συμβάσεως, από τη γνωστοποίηση δε αυτή, που γίνεται με έγγραφη επιστολή του ασφαλιστή προς τον ασφαλισμένο ή τον αντισυμβαλλόμενο στην κατοικία ή στη διαμονή αυτών, πρέπει να έχει παρέλθει χρονικό διάστημα δέκα έξι (16) ημερών. Για τη θεμελίωση της σχετικής περί αποζημιώσεως αγωγής του ζημιωθέντος τρίτου κατά του Επικουρικού Κεφαλαίου αρκεί να εκτίθεται σ' αυτή, εκτός των λοιπών παραγωγικών της αξιώσεως πραγματικών γεγονότων, ότι το ζημιόγνο αυτοκίνητο ήταν ανασφάλιστο κατά τον χρόνο του ατυχήματος. Αν όμως το εναγόμενο Επικουρικό Κεφάλαιο αποδείξει ανταποδεικτικώς ότι είχε καταρτισθεί σχετική σύμβαση ασφαλίσεως, τότε για να γεννηθεί υποχρέωση του προ αποζημίωση παθόντος, πρέπει ο τελευταίος να ισχυρισθεί και να αποδείξει ότι η σύμβαση αυτή έληξε, λύθηκε, ακυρώθηκε ή ανεστάλη νομοτύπως, επιπλέον δε ότι έγινε σχετική γνωστοποίηση με τον άνω τρόπο από τον ασφαλιστή προς τον ασφαλισμένο ή τον αντισυμβαλλόμενο, καθώς και ότι το ατύχημα συνέβη μετά την παρέλευση (16) ημερών από την εν λόγω γνωστοποίηση. Οι διατάξεις των άρθρων 2 και 3 του π.δ. 314/1993 δεν παρέχουν στήριγμα σε διαφορετική εκδοχή, αφού αυτές, όπως προκύπτει από το περιεχόμενό τους, αναφέρονται σε διαφορά μεταξύ Επικουρικού Κεφαλαίου και ασφαλιστή σχετικώς με το ποιος από αυτούς πρέπει να αποζημιώσει τον παθόντα τρίτο και δεν καθιερώνουν εξαρχής δυνατότητα του τελευταίου να στραφεί κατά του Επικουρικού Κεφαλαίου και υποχρέωση τούτου, ακόμη και αν το αυτοκίνητο ήταν ασφαλισμένο, να αποζημιώσει τον τρίτο και ακολούθως να στραφεί κατά του ασφαλιστή και να ζητήσει την απόδοση όσων κατέβαλε στον τρίτο (Ολ. ΑΠ 3/2005).

Εν προκειμένω, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφασή του, το εφετείο, σχετικώς με το κρίσιμο ζήτημα της υπάρξεως ή όχι ασφαλιστικής καλύψεως της ... δίκυκλης μοτοσυκλέτας, από την αμελή οδήγηση της οποίας εκ μέρους του ... αυτή ανετράπη και τραυματίσθηκε θανασίμως ο επιβαίνων ..., δέχθηκε τα εξής: Η εν λόγω μοτοσυκλέτα είχε ασφαλισθεί από τον κατά τον χρόνο του ατυχήματος (27-9-1997) ιδιοκτήτη αυτής ... στην ασφαλιστική εταιρία "ΑΣΤΗΡ" για το χρονικό διάστημα από 27-5-1997 έως 25-9-1998, εντός του οποίου συνέβη και το ατύχημα. Και να μεν η σχετική σύμβαση ασφαλίσεως ακυρώθηκε στις 12-9-1997 με το ... "συμβόλαιο", πλην όμως οι αναιρεσειούσες (ενάγουσες) δεν επικαλούνται ούτε αποδεικνύουν ότι η ακύρωση αυτή γνωστοποιήθηκε, με τις διατυπώσεις του άρθρου 11 παρ. 2 του ν. 489/1976, από την άνω ασφαλιστική εταιρία στον ασφαλισμένο της ... Με βάση τις διαπιστώσεις αυτές το εφετείο έκρινε ότι, αφού η ακύρωση αυτή της ασφαλιστικής συμβάσεως δεν μπορεί να αντιταχθεί εγκύρως από την ασφαλιστική εταιρία κατά των αναιρεσειουσών, το Επικουρικό Κεφάλαιο δεν υποχρεούται να καταβάλει σ' αυτές την αξιούμενη με την αγωγή τους αποζημίωση και χρηματική ικανοποίηση για την περιουσιακή ζημία και την ψυχική οδύνη, αντιστοίχως, που υπέστησαν από τον, προκληθέντα κατά το ατύχημα, θάνατο του συγγενούς αυτών ... Ακολούθως το εφετείο δέχθηκε την από 16-1-2002 έφεση του Επικουρικού Κεφαλαίου και, αφού εξαφάνισε την αντιθέτως κρίνασα πρωτόδικη απόφαση, απέρριψε την από 10-3-1998 αγωγή των αναιρεσειουσών ως προς το αναιρεσίβλητο Επικουρικό Κεφάλαιο. Με την κρίση του αυτή το εφετείο δεν παρεβίασε, με εσφαλμένη ερμηνεία ή εφαρμογή, τις αναφερόμενες πιο πάνω διατάξεις του ουσιαστικού δικαίου. Επομένως, οι περί του αντιθέτου, εκ του άρθρου 559 αρ. 1 Κ.Πολ.Δ. απορρέοντες, πέμπτος λόγος της αιτήσεως αναιρέσεως και μοναδικός λόγος του πρόσθετου αναιρετηρίου είναι αβάσιμοι.

VII. Μετά ταύτα για τους λόγους που εκτέθηκαν, πρέπει να απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναιρέσεως και το πρόσθετο αναιρετήριο και να καταδικασθούν οι αναιρεσειούσες στη δικαστική δαπάνη του πρώτου αναιρεσίβλητου Επικουρικού Κεφαλαίου, το οποίο υπέβαλε προτάσεις (άρθρα 176, 183 ΚΠολΔ).

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 15-7-2003 αίτηση και το από 4-2-2005 πρόσθετο αναιρετήριο για αναίρεση της 1413/2003 αποφάσεως του Εφετείου Αθηνών. Και -

Καταδικάζει τις αναιρεσειούσες στη δικαστική δαπάνη του αναιρεσίβλητου Επικουρικού Κεφαλαίου, τα οποία ορίζει στο ποσό των χιλίων εκατό εβδομήντα (1.170) Ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα, στις 4 Ιανουαρίου 2007. Και Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε

δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 26 Ιανουαρίου 2007.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ■

Πρόεδρος: Αθανάσιος Κρητικός

Εισηγητές: Δημήτριος Πατινίδης

Λήμματα: Αυτοκινητικό ατύχημα ,Θάνατος οδηγού ανασφάλιστης μοτοσυκλέτας
,Επικουρικό Κεφάλαιο ,Αγωγή αποζημίωσης συγγενών θανόντος

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Έτος: 2007 **Σελ.:** 1392

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ

Τόπος: ΑΘΗΝΑ

Αριθ. Απόφασης: 146

Ετος: 2005

Όροι θησαυρού: ΟΡΚΟΣ (ΚΠΟΛΔ)
ΛΟΓΟΙ ΑΝΑΙΡΕΣΗΣ (ΑΝΑΙΡΕΣΗ)

Περίληψη

Επαγωγή όρκου -Αοριστία αναίρετικών λόγων -. Η μη επιβολή επαχθέντος όρκου κατά την διαδικασία των εργατικών διαφορών δεν ιδρύει λόγο αναίρεσεως. Προκειμένου να ασκηθεί αναίρεση για ανεπαρκείς αιτιολογίες θα πρέπει να προσδιορίζεται σε τι συνίσταται η ανεπάρκεια των αιτιολογιών και ποια ζητήματα, που ασκούν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης, αφορά, ενώ αν ασκηθεί για εσφαλμένη εφαρμογή νόμου θα πρέπει να προσδιορίζεται ο κανόνας δικαίου που παραβιάστηκε και να παρατίθενται στο αναιρετήριο τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το Δικαστήριο ως θεμελιωτικό της κρίσεώς του.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 146/2005 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

B1΄ Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές : Χαράλαμπος Γεωργακόπουλο, Αντιπρόεδρο, Θεόδωρο Αποστολόπουλο, Ιωάννη Δαβίλλα, Γεώργιο Αμελαδιώτη και Νίκη Γιαννακάκη, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, την 16 Νοεμβρίου 2004, με την παρουσία και της Γραμματέως Ακριβής Παπαπαναγιώτου, για να δικάσει μεταξύ : Των αναιρεσιόντων :1) Ε. χήρας Α. Τ., το γένος Α. Π., 2) Θ. Α. Τ., 3) Ε. Α. Τ., και 4) Β. Α. Τ., κατοίκων Αγίων Αποστόλων Τρικάλων, που εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Β. Βενέτη.

Των αναιρεσιβλήτων :1) Ν. Εταιρείας με την επωνυμία «DYONI NAVIGATION S.A.» ως πλοιοκτήτρια του υπό σημαία Ελληνική πλοία D. Ρ. που εδρεύει στον Παναμά και εκπροσωπείται νόμιμα, 2) Ν. Εταιρείας με την επωνυμία C. Ρ. C. Ν. s.A.που εδρεύει στον Πειραιά και εκπροσωπείται νόμιμα, ως αντιπροσώπου, 3) Ι. Σ., κατοίκου Πειραιώς, ως νομίμου εκπροσώπου της δευτέρας. Εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Πέτρο Μαστοράκη.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 14 Ιουλίου 1998 αγωγή των ήδη αναιρεσιόντων που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιώς. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις : 4808/2000 οριστική του ίδιου δικαστηρίου και 34/2002 του Εφετείου Πειραιώς. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητούν οι αναιρεσιόντες με την

από 29 Απριλίου 2002 αίτησή τους.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι

παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Γεώργιος Αμελαδιώτης

ανέγνωσε την από 21 Ιανουαρίου 2003 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε να απορριφθούν όλοι οι λόγοι της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως. Ο πληρεξούσιος των αναιρεσιδόντων ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως αναιρέσεως και

ο πληρεξούσιος των αναιρεσιβλήτων την απόρριψή, καθένας δε την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

I. Νόμιμα φέρεται, με την από 13.10.2003 κλήση των αναιρεσιδόντων, προς συζήτηση η υπό κρίση αίτηση αναιρέσεως μετά την έκδοση σ' αυτήν της υπ' αριθμ.

525/2003 αποφάσεως του Δικαστηρίου τούτου, με την οποία κηρύχθηκε απαράδεκτη η συζήτηση της. Με το δικόγραφο της κλήσεως αυτής παραιτήθηκε νομότυπα από το ένδικο μέσο της υπό κρίση αιτήσεως αναιρέσεως η τρίτη αναιρεσιδούσα Ε. Α. Τ. Ε.

το δικόγραφο αυτό υπογράφει ο δικηγόρος Πειραιώς Βασίλειος Βενέτης, προς τον οποίο η προρρηθείσα Ευαγγ. Τ. με το υπ' αριθμ. 10.500/25.7.2003 πληρεξούσιο της

συμβολαιογράφου Αθηνών Α. Γ. έδοκε την ειδική εντολή και πληρεξουσιότητα να παραιτηθεί από το ασκηθέν από 29.4.2002 ένδικο μέσο της αιτήσεως αναιρέσεως. Επομένως η κρινόμενη αίτηση αναιρέσεως θεωρείται ότι δεν ασκήθηκε από την τρίτη

αναιρεσιδούσα Ε. Τ. (άρθρο 295 παρ. 1 σε συνδυασμό με τ άρθρο 573 παρ. 1 ΚΠολΔ).

II. Κατά το άρθρο 671 παρ. 4 εδαφ α' του ΚΠολΔ, **όρκος** που έχει επαχθεί επιβάλλεται μόνο αν κατά την κρίση του δικαστηρίου είναι αναγκαία η επιβολή του

για να σχηματίσει την πεποίθησή του. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι στην ειδική διαδικασία εκδικάσεως των εργατικών διαφορών το δικαστήριο της ουσίας δεν έχει την υποχρέωση να επιβάλλει επαχθέντα όρκο, εάν κρίνει ότι δεν είναι αναγκαίος, ενόψει των λοιπών αποδείξεων, για το σχηματισμό της πεποίθησής τους. Η κρίση του αυτή, για την οποία δεν απαιτείται ειδική αιτιολογία, ανάγεται στην εκτίμηση πραγματικών γεγονότων και δεν υπόκειται στον έλεγχο του Αρείου Πάγου (άρθρο 561 παρ. 1 ΚΠολΔ). Και συνεπώς η μη επιβολή επαχθέντος όρκου κατά την προαναφερθείσα ειδική διαδικασία δεν ιδρύει λόγο αναιρέσεως. Στην προκειμένη περίπτωση οι αναιρεσιδόντες με τον πρώτο λόγο του αναιρετηρίου,

επικαλούμενοι κατ' επίφαση τον αριθμό 12 του άρθρου 550 ΚΠολΔ, αιτώνται ότι το

δικαστήριο παρά το νόμο δεν επέβαλε στους αναιρεσιβλήτους του επαχθέντα επικουρικός απ' αυτούς (αναιρεσιδόντες) όρκο. Ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος και πρέπει ν' απορριφθεί.

III. Από τις διατάξεις των άρθρων 118 παρ. 4, 566 παρ. 1, 577 παρ. 3 και 579 του ΚΠολΔ συνάγεται ότι, αν η αγωγή κρίθηκε κατ' ουσίαν βάσιμη ή αβάσιμη, για να είναι ορισμένος και άρα παραδεκτός ο λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο προσάπτεται στο δικαστήριο της ουσίας ευθεία παράβαση κανόνα ουσιαστικού δικαίου (άρθρ. 559 αρ. 1), δεν αρκεί να εκτίθεται στο αναιρετήριο το κατά την εκδοχή του αναιρεσιδόντος πραγματικό μέρος της υποθέσεως, η έννοια που αποδίδει

αυτός στην παραβιασθείσα διάταξη και το συμπέρασμα του δικαστηρίου, που φέρεται

ως προϊόν ερμηνευτικού ή υπαγωγικού σφάλματος, αλλά πρέπει επιπλέον να αναφέρονται με πληρότητα και σαφήνεια τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο ως θεμελιωτικά της κρίσεως του για το βάσιμο ή μη της αγωγής. Διότι μόνον ενόψει των ουσιαστικών αυτών παραδοχών μπορεί να ελεγχθεί αν η νομική πλημμέλεια, που αποδίδεται στην απόφαση, οδήγησε σε εσφαλμένο διατακτικό, από το οποίο εξαρτάται τελικά η ευδοκίμηση της αναιρέσεως (ΚΠολΔ 578). Περαιτέρω για να είναι ορισμένος ο λόγος αναιρέσεως, με τον οποίο αποδίδεται στο δικαστήριο της ουσίας ότι η

απόφαση του δεν έχει αιτιολογίες ή έχει αιτιολογίες

αντιφατικές ή ανεπαρκείς σε ζήτημα που ασκεί ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης, πρέπει να καθορίζεται στην πρώτη περίπτωση ότι η απόφαση δεν έχει καθόλου αιτιολογίες, στη δεύτερη σε τι συνίσταται η αντίφαση και από ποια αντιτιθέμενα μέρη προκύπτει και στην τρίτη σε τι συνίσταται η ανεπάρκεια ,δηλαδή ποιο το ελλείπον στοιχείο που ήταν αναγκαίο για την επάρκειά τους. Επίσης πρέπει να καθορίζονται τα πραγματικά περιστατικά που δέχθηκε το δικαστήριο και στα οποία αναφέρεται η έλλειψη ή αντίφαση ή ανεπάρκεια των αιτιολογιών. Η αοριστία, δε, του αναιρετικού λόγου δεν επιτρέπεται να συμπληρωθεί με παραπομπή στη προσβαλλόμενη απόφαση ή σε άλλο διαδικαστικό έγγραφο (Ολ. Α.Π. 27/1998, 32/1996). Στην προκειμένη περίπτωση με τους από τον αριθμό 19 του άρθρου 559 ΚΠολΔ δεύτερο και τέταρτο λόγους του αναιρετηρίου προβάλλεται η αιτίαση ότι η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει ανεπαρκείς αιτιολογίες και με τον από τον αριθμό 1 του ίδιου άρθρου τρίτο λόγο προβάλλεται

η αιτίαση ότι το Εφετείο εσφαλμένα εφάρμοσε κανόνες δικαίου. Οι λόγοι αυτοί είναι αόριστοι γιατί στους μεν 2ο και 4ο δεν προσδιορίζεται σε τι συνίσταται η

ανεπάρκεια των αιτιολογιών και ποια ζητήματα, που ασκούν ουσιώδη επίδραση στην έκβαση της δίκης, αφορά, στο δε τρίτο δεν προσδιορίζεται ο κανόνας δικαίου που παραβιάστηκε και δεν παρατίθενται στο αναιρετήριο τα πραγματικά περιστατικά που

δέχθηκε το Δικαστήριο ως θεμελιωτικό της κρίσεώς του για την απόρριψη της αγωγής των αναιρεσειόντων. Επομένως οι λόγοι αυτοί (2ος, 3ος και 4ος) ως απαράδεκτοι πρέπει ν' απορριφθούν. Μετά από αυτά πρέπει να απορριφθεί η αίτηση αναιρέσεως και να επιβληθεί η δικαστική δαπάνη σε βάρος των αναιρεσειόντων (άρθρα 176, 183 ΚΠολΔ).

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 29.4.2002 αίτηση των 1) Ε. χήρας Α. Τ., 2) Θ. Α. Τ. και 3) Β. Α. Τ. για ανάρτηση της υπ' αριθμ. 34/2002 αποφάσεως του Εφετείου Πειραιώς. Και

Καταδικάζει τους αναιρεσειόντες στα δικαστικά έξοδα των αναιρεσιβλήτων, τα οποία ορίζει σε επτακόσια εβδομήντα (770) ευρώ.

Κρίθηκε και αποφασίστηκε στην Αθήνα στις 20 Δεκεμβρίου 2004. Δημοσιεύθηκε στο ακροατήριο στις 26 Ιανουαρίου 2005.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ■

Πρόεδρος: Χαράλαμπος Γεωργακόπουλος

Εισηγητές: Γεώργιος Αμελαδιώτης

Λήμματα: Επαγωγή όρκου ,Αοριστία αναιρετικών λόγων

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ
ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

Έτος: 2005 **Τόμος:** 53 **Σελ.:** 1780

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: **ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ**
Τόπος: **ΑΘΗΝΑ**
Αριθ. Απόφασης: **779**
Ετος: **2005**

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 779/2005 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α΄ Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές : Δημήτριο Σουλτανιά, Αντιπρόεδρο Αρείου Πάγου, Ελευθέριο Τσακόπουλο, Κωνσταντίνο Βαρδαβάκη, Ιωάννη Βερέτσο, και Χρήστο Γεωργαντόπουλο, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του την 20η Δεκεμβρίου 2004, με την παρουσία και της Γραμματέως Ευθυμίας Μαντζάνα, για να δικάσει μεταξύ : Του αναιρεσειόντος: Βασιλείου Αναστ. Παπαμελετίου, κατοίκου Θεσσαλονίκης, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Αντώνιο Χρυσώτη, με δήλωση του άρθρου 242 παρ. 2 Κ. Πολ. Δ.

Του αναιρεσιβλήτου: Κωνσταντίνου Παναγ. Τασσόπουλου, κατοίκου Θεσσαλονίκης, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Ιωάννη Κοτζαμανίδη. Η ένδικη διαφορά έχει εισαχθεί με την από 16 Μαρτίου 1998 αγωγή του ήδη αναιρεσειόντος, που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Εκδόθηκε η 10332/1999 απόφαση του ίδιου δικαστηρίου, που κήρυξε εαυτο αναρμόδιο καθ' ύλην και παρέπεμψε την υπόθεση προς εκδίκαση στο αρμόδιο Μονομελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης. Στη συνέχεια εκδόθηκε η 26042/2000 οριστική απόφαση του ίδιου Δικαστηρίου, 2098/2001, 181/2002 μη οριστικές και 710/2003 οριστική του Εφετείου Θεσσαλονίκης. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσειών, με την από 19 Μαΐου 2003 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο Εισηγητής Αρεοπαγίτης Ελευθέριος Τσακόπουλος ανέγνωσε την από 5 Δεκεμβρίου 2004 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου ζήτησε την απόρριψη της αιτήσεως αναιρέσεως και την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

Σκέφθηκε Σύμφωνα με το Νόμο

Επειδή, κατά μεν το άρθρο 339 ΚΠολΔ, αποδεικτικά μέσα είναι η ομολογία, η αυτοψία, η πραγματογνωμοσύνη, τα έγγραφα, η εξέταση των διαδίκων, οι μάρτυρες, ο **όρκος** του διαδίκου και τα δικαστικά τεκμήρια, κατά δε το άρθρο 390 του ίδιου Κώδικα, γνωμοδοτήσεις προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης σε ζητήματα που αφορούν εκκρεμή δίκη, οι οποίες συντάχθηκαν ύστερα από αίτηση κάποιου διαδίκου και προσάγονται από αυτόν, εκτιμώνται ελεύθερα από το δικαστήριο. Από το συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων προκύπτει ότι οι γνωμοδοτήσεις που αναφέρονται στη δεύτερη από αυτές, εφόσον συντάχθηκαν κατά τις νόμιμες προϋποθέσεις, δεν συνιστούν ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, αλλ' έγγραφο που εκτιμάται ελευθέρως (Ολομ. Α.Π. 111/81, 205/81). Για την ταυτότητα δε του λόγου, στην ίδια ρύθμιση υπόκεινται και οι γνωμοδοτήσεις των τεχνικών συμβούλων των διαδίκων, όταν συντάσσονται εγγράφως κατά το άρθρο 392 (2 του ΚΠολΔ, δηλαδή και αυτές δεν αποτελούν ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, αλλ' έγγραφο που χρησιμεύει για τη συναγωγή τεκμηρίων. -Εν προκειμένω, με τους πρώτο και δεύτερο

λόγους αναιρέσεως προβάλλεται η αιτίαση ότι ο αναιρεσίβλητος, καίτοι διόρισε ως τεχνικό του σύμβουλο συγκεκριμένο φυσικό πρόσωπο για να παραστεί και διατυπώσει τη γνώμη του κατά την πραγματογνωμοσύνη που διέταξε το Εφετείο, στη μετ' απόδειξη συζήτηση προσκόμισε τη γνωμοδότηση άλλου (νομικού) προσώπου, την οποία παρά ταύτα το δικαστήριο έλαβε υπόψη, συνάγοντας από αυτή την αλήθεια των αποδεικτών. Έτσι όμως υπέπεσε στις πλημμέλειες του άρθρου 559 αριθμ. 11 και 10 του ΚΠολΔ, αφού το μεν έλαβε υπόψη αποδεικτικό μέσο που ο νόμος δεν επιτρέπει, το δε δέχθηκε ότι τα πράγματα για τα οποία διατάχθηκε η πραγματογνωμοσύνη είναι αληθινά χωρίς απόδειξη, αφού την περί τούτου απόδειξη συνήγαγε από ανεπίτρεπτο αποδεικτικό μέσο. Οι λόγοι αυτοί είναι αβάσιμοι, δοθέντος ότι οι κατά το άρθρο 392 (2 ΚΠολΔ γνωμοδοτήσεις των τεχνικών συμβούλων αποτελούν έγγραφα, όπως ακριβώς και οι κατά το άρθρο 390 ΚΠολΔ γνωμοδοτήσεις προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης, τις οποίες το δικαστήριο σε κάθε περίπτωση υποχρεούται να λάβει υπόψη για τη συναγωγή τεκμηρίων, ανεξάρτητα από τη μορφή με την οποία προσκομίζονται (δηλαδή τη μορφή της ΚΠολΔ 392 ή της ΚΠολΔ 390). Εξ άλλου, όπως προκύπτει από το σύνολο των αιτιολογιών της προσβαλλομένης, το Εφετείο έλαβε υπόψη και απέρριψε εκ του πράγματος όλους τους ισχυρισμούς του αναιρεσιδόντος σε σχέση με το παραδεκτό της εν λόγω γνωμοδότησεως, την οποία ελευθέρως εξετίμησε, ο δε περί του εναντίου τέταρτος λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθμ. 8 ΚΠολΔ είναι αβάσιμος.

Επειδή, κατά τη διάταξη του άρθρου 559 αριθμ. 1 εδάφ. β' του ΚΠολΔ, λόγος αναιρέσεως ιδρύεται και όταν το δικαστήριο της ουσίας χρησιμοποιεί εσφαλμένως η παραλείπει εσφαλμένως να χρησιμοποιήσει διδάγματα εκ της κοινής πείρας προκειμένου να ανεύρει, βάσει αυτών, την αληθή έννοια κανόνος δικαίου ή να υπαγάγει σε αυτόν τα πραγματικά γεγονότα της διαφοράς, όχι δε και όταν παραβίασε τα διδάγματα αυτά, στην προσπάθειά του να εξακριβώσει τη βασιμότητα των πραγματικών περιστατικών, που αποτέλεσαν το αντικείμενο της αποδείξεως. Εν προκειμένω, με τον τρίτο λόγο αναιρέσεως ψέγεται η προσβαλλομένη ότι κατά παραβίαση των διδαγμάτων της κοινής πείρας δέχθηκε πως στην μεθόριο Ρουμανίας - Βουλγαρίας υπάρχει πόλη ονομαζόμενη Kulafat, ενώ πράγματι ονομάζεται Calafat, εντεύθεν δε εσφαλμένως απέκρουσε «την υπαγωγή των πραγματικών γεγονότων της διαφοράς στον κανόνα του άρθρου 806 Α.Κ». Ο λόγος αυτός είναι απαράδεκτος, καθόσον αιτιάται για παραβίαση των διδαγμάτων της κοινής πείρας όχι κατά την ερμηνεία κανόνος δικαίου ή την υπαγωγή πραγματικών περιστατικών σε αυτόν, αλλά κατά τον έλεγχο της βασιμότητάς τους. Περαιτέρω, κατά τη διάταξη του άρθρου 559 αριθμ. 20 του ΚΠολΔ, αναιρέση επιτρέπεται και αν το δικαστήριο παραμόρφωσε το περιεχόμενο εγγράφου, με το να δεχτεί πραγματικά γεγονότα προφανώς διαφορετικά από εκείνα που αναφέρονται στο έγγραφο αυτό. Κατά την αληθή έννοια της πιο πάνω διατάξεως, ο προβλεπόμενος από αυτή λόγος αναιρέσεως ιδρύεται όταν το δικαστήριο μόρφωσε την κρίση του αποκλειστικά ή κατά κύριο λόγο από το περιεχόμενο του εγγράφου που φέρεται ότι παραμορφώθηκε και όχι όταν συνεξέτιμησε αυτό με τα λοιπά αποδεικτικά μέσα, χωρίς να εξαιρείται η συμβολή του στη διαμόρφωση του αποδεικτικού πορίσματος, αναφορικά με την ύπαρξη ή την ανυπαρξία του αποδεικτικού γεγονότος. Στην τελευταία αυτή περίπτωση, δεν είναι δυνατή η εξακρίβωση της ιδιαίτερης αποδεικτικής σημασίας του εγγράφου, παρά μόνο με τη συνεκτίμηση και των λοιπών αποδεικτικών μέσων, την εκτίμηση όμως αυτή, που πραγματοποιεί ανελέγκτως το δικαστήριο της ουσίας, η διάταξη του άρθρου 561 (1 του ΚΠολΔ δεν επιτρέπει στον Άρειο Πάγο. Εν προκειμένω, για να σχηματίσει την κρίση του, το Εφετείο έλαβε υπόψη και εκτίμησε την προεκτεθείσα από 17.12.2002 γνωμοδότηση που προσκόμισε ο αναιρεσίβλητος, όχι όμως αποκλειστικώς ή κατά κύριο λόγο, αλλά σε συνδυασμό προς όλες τις λοιπές αποδείξεις, χωρίς να εξάρει ειδικώς τη συμβολή του στη διαμόρφωση του αποδεικτικού πορίσματος. Συνεπώς, ο έκτος λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθμ. 20 ΚΠολΔ, που καταλογίζει στην προσβαλλομένη ότι κατά την εκτίμηση του αποδεικτικού τούτου μέσου παραμόρφωσε το περιεχόμενό του, είναι απαράδεκτος. Τέλος, όπως ρητώς βεβαιώνεται στην προσβαλλόμενη απόφαση, το εφετείο έλαβε υπόψη, πλην άλλων, και τις καταθέσεις όλων των μαρτύρων που περιέχονται στα υπ' αριθμ. 26042/1999 πρακτικά συνεδριάσεως του πρωτοδικείου. Συνεπώς, ο εκ του άρθρου 559 αριθμ. 11 ΚΠολΔ πέμπτος λόγος αναιρέσεως, που μέμφεται την προσβαλλομένη ότι παρέλειψε να λάβει υπόψη και την κατάθεση της μάρτυρος Μαρίας Χατζή, που περιέχεται στα ανωτέρω πρακτικά, είναι αβάσιμος.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 19.5.2003 αίτηση του Βασιλείου Παπαμελετίου για αναιρέση της υπ' αριθμόν 710/2003 αποφάσεως του Εφετείου Θεσσαλονίκης.

Καταδικάζει τον αναιρεσεύοντα στη δικαστική δαπάνη του αναιρεσιβλήτου, την οποία ορίζει σε χίλια εκατόν εβδομήντα ευρώ ((1170).

Κρίθηκε, αποφασίστηκε στην Αθήνα, στις 28 Μαρτίου 2005. Και

Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του, στις 18 Απριλίου 2005.-

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 2218
Έτος: 2004

Περίληψη

Ψευδορκία -. Ορθή και αιτιολογημένη καταδίκη για ψευδορκία μάρτυρα. Η ακυρότητα του επακτού όρκου δεν αποκλείει την ψευδορκία, όπως και η κατάργηση του είδους αυτού του όρκου, αφού διατηρήθηκε η ένορκη εξέταση του διαδίκου.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 2218/2004

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

ΣΤ' ΠΟΙΝΙΚΟ ΤΜΗΜΑ

Συγκροτήθηκε από τους Δικαστές: Θεόδωρο Λαφαζάνο, Αντιπρόεδρο, Θεόδωρο Μπάκα, Σταμάτιο Γιακουμέλο-Εισηγητή, Νικόλαο Συρόπουλο και Χρύσανθο Παπούλια Αρεοπαγίτες.

Συνήλθε σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του στις 9 Νοεμβρίου 2004, με την παρουσία του Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου Χαράλαμπο Μαγκλάρα (γιατί κωλύεται ο Εισαγγελέας) και της Γραμματέως Πελαγίας Λόζιου, για να δικάσει την αίτηση του αναιρεσειόντος-κατηγορουμένου Μ. Χ. του Γ., κατοίκου Γλυφάδας Αττικής, που εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Γεώργιο Μπόμπωρα, για αναίρεση της 99/2003 αποφάσεως του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών, με πολιτικώς ενάγουσα την Μ. Κ. του Ν., κάτοικο Γλυφάδας Αττικής, που εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο της Βασίλειο Δημακόπουλο

Το Τριμελές Εφετείο Αθηνών με την ως άνω απόφασή του διέταξε όσα λεπτομερώς αναφέρονται σ' αυτή, και ο αναιρεσειών-κατηγορούμενος ζητεί την αναίρεση αυτής,

για τους λόγους που αναφέρονται στην από 17 Μαρτίου 2003 αίτησή του, η οποία καταχωρίστηκε στο οικείο πινάκιο με τον αριθμό 743/2003..

Αφού άκουσε

Τους πληρεξουσίου των διαδίκων, που ζήτησαν όσα αναφέρονται στα σχετικά πρακτικά και τον Αντεισαγγελέα, που πρότεινε να απορριφθεί η προκειμένης αίτηση

αναίρεσης.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Η έλλειψη της απαιτούμενης από τα άρθρα 93 παρ.3 του Συντάγματος και 139 του ΚΠΔ ειδικής και εμπειριστατωμένης αιτιολογίας καταδικαστικής απόφασης η οποία ιδρύει τον κατ'άρθρο 510 παρ.1 στοιχ. Δ' του ΚΠΔ λόγο αναίρεσης, υπάρχει όταν δεν περιέχονται σε αυτή με πληρότητα, σαφήνεια

και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά που προέκυψαν από την ακροαματική διαδικασία και θεμελιώνουν την αντικειμενική και υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος, οι αποδείξεις από τις οποίες προέκυψαν αυτά και οι σκέψεις με τις οποίες έγινε η υπαγωγή των πραγματικών περιστατικών που αποδείχθηκαν στην ουσιαστική ποινική διάταξη, η οποία εφαρμόστηκε. Περαιτέρω, εσφαλμένη ερμηνεία ουσιαστικής ποινικής διάταξης υπάρχει όταν ο δικαστής αποδίδει διαφορετική έννοια σ'αυτήν από εκείνη που πραγματικά έχει, εσφαλμένη δε εφαρμογή υφίσταται όταν ο δικαστής

δεν υπήγαγε σωστά τα πραγματικά περιστατικά τα οποία δέχθηκε, στην διάταξη που εφαρμόστηκε. Περίπτωση δε εσφαλμένης εφαρμογής ποινικής διάταξης που συνιστά λόγον αναίρεσης κατ'άρθρο 510 παρ.1 στοιχ.Ε του ΚΠΔ υπάρχει και όταν η παραβίαση λαμβάνει χώραν εκ πλαγίου, γιατί δεν αναφέρονται στην απόφαση με σαφήνεια, πληρότητα και συγκεκριμένο τρόπο, τα πραγματικά περιστατικά, που προέκυψαν κατά την κρίση του δικαστηρίου από την ακροαματική διαδικασία ή κατά την έκθεση αυτών υπάρχει αντίφαση είτε στην ίδια αιτιολογία είτε μεταξύ της αιτιολογίας και του διατακτικού της απόφασης ώστε να μη είναι εφικτός ο έλεγχος

από τον Αρειο Πάγο για την ορθή ή μη εφαρμογή του νόμου, οπότε η απόφαση στερείται νόμιμης βάσης. Περαιτέρω, κατά το άρθρ 224 παρ.1 ΠΚ, όποιος ως διάδικος σε πολιτική δίκη δίνει εν γνώσει του ψευδή όρκο τιμωρείται με φυλάκιση

τουλάχιστο τριών μηνών. Στην προκείμενη περίπτωση, όπως προκύπτει από την προσβαλλόμενη απόφαση, το Τριμελές Εφετείο Αθηνών, μετ'εκτίμηση των κατ'είδος αναφερομένων αποδεικτικών μέσων και κατά την ανέλεγκτη για τα πράγματα κρίση του, δέχτηκε τα ακόλουθα: ο κατηγορούμενος κατά τη συζήτηση της από 11-1-1996 αγωγής του ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών κατά της εν διαστάσει τότε συζύγου του Μ. Χ. το γένος Κ., με την οποία ζήτησε να υποχρεωθεί στην αυτούσια απόδοση των περιουσιακών στοιχείων, που απέκτησε αυτή κατά τη διάρκεια

της έγγαμης συμβίωσης τους (1979-1992), διαφορετικά να του καταβάλει δρχ. 200.000.000 ως αποζημίωση για τη συμμετοχή του στα αποκτήματα του γάμου, αρνήθηκε τη γνησιότητα της υπογραφής του στην από 7-4-1983 έγγραφη ενυπόγραφη δήλωση του ότι «η αγορά του οικοπέδου (Προμηθέως 32- Γλυφάδα) έγινε με χρήματα των γονέων αυτής» δηλαδή της εναγομένης και ύστερα από την με αριθμ. 9386/1996 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, δέχθηκε τον επαχθέντα όρκο με την από 3-2-1997 σχετική δήλωσή του κατά δε τη δικάσιμο της 6ης-3-1997 του πιο πάνω

Δικαστηρίου έδωσε τον παρακάτω όρκο» Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού ότι ουδέποτε υπέγραψα την από 7-4-1983 δήλωση, η δε υπογραφή μου που φέρεται να έχει τεθεί σ'αυτήν τέθηκα από τρίτο πρόσωπο χωρίς εξουσιοδότηση μου και δεν είναι γνήσια».

Παρά το ότι γνώριζε ότι είχε ο ίδιος συντάξει εξ ολοκλήρου την ιδιόγραφη αυτή δήλωση και είχε θέσει την ιδιόχειρη γνήσια και αυθεντική υπογραφή του και όχι άλλο πρόσωπο χωρίς εξουσιοδότησή του. Οι περί τούτων σαφείς και πειστικές καταθέσεις της εγκαλούσας, πρώην συζύγου του κατηγορουμένου, Σπ. Κ., οικογενειακού φίλου, Β. Σ., γραφολόγου, και Δημ.Γιαλατζή, συμπληρώνονται και επιβεβαιώνονται απ'τα έγγραφα που αναγνώσθηκαν στο ακροατήριο και δεν αναιρούνται από κανένα άλλο αποδεικτικό στοιχείο. Παραπέρα όμως αποδεικνύεται ότι ο κατηγορούμενος μέχρι τον χρόνο που έγινε το έγκλημα έζησε έντιμη ατομική,

οικογενειακή, επαγγελματική και γενικά κοινωνική ζωή. Οι παραπάνω ισχυρισμοί του κατηγορουμένου α) για ακυρότητα του όρκου που δόθηκε απ'αυτόν, γιατί επιβλήθηκε και δόθηκε απ'αυτόν για περιστατικά που δεν ήταν αναγκαίο προς στήριξη αυτοτελούς αίτησης ή ανταίτησης, αλλά για τον αρνητικό ισχυρισμό του ότι η υπογραφή του κάτω από το επίδικο έγγραφο δεν ήταν δική του, κατ'εσφαλμένη

κατανομή βάρους απόδειξης και για θέμα που δεν τάσσεται **όρκος**, με συνέπεια το απαράδεκτο του αποδεικτικού αυτού μέσου και τη μη στοιχειοθέτηση του αδικήματος

της ψευδορκίας, πρέπει να απορριφθεί ως μη νόμιμος, γιατί το νόμιμο επιτρεπτό ή

λυσίτελές της επιβολής του όρκου είναι ξένα προς τα συγκροτούντα την αποδιδόμενη στον κατηγορούμενο αξιόποινη πράξη στοιχεία, η δε ακυρότητα του όρκου δεν αποκλείει την ψευδορκία αν ο **«όρκος»** δεν είναι νομικά ανύπαρκτος, όπως στην περίπτωση αναρμοδιότητας ή έλλειψης της ιδιότητας του διαδίκου (Γάκου Β, 125, σημ. 2, ΑΠ 482/1963 Π.Χρ., ΙΔ 160), β) για κατάργηση του όρκου με το άρθρο

14 παρ.1 Ν.2915/2001. πρέπει ν'απορριφθεί ως μη νόμιμος, γιατί παρά την κατάργηση των άρθρων 421-431 ΚΠολΔικ διατηρήθηκε με το άρθρο 270 παρ.3 ΚΠολΔικ,

όπως αντικαταστάθηκε με το άρθρ. 12 Ν.2915/2001 η εξέταση του διαδίκου, που μπορεί κατά την κρίση του Δικαστηρίου να είναι και ένορκη και δεν καταργήθηκε το αδίκημα της ψευδορκίας και γ) για πραγματική πλάνη του και έλλειψη άμεσου δόλου πρέπει ν'απορριφθεί ως αβάσιμος, γιατί τόσο μετά την σύνταξη και υπογραφή

του προαναφερθέντος από 7-4-1983 εγγράφου, όσο και κατά τη δόση του όρκου την 6-3-1983 τελούσε σε πλήρη γνώση της γνησιότητας του περιεχομένου του και της υπογραφής του και δεν δικαιολογείται η άγνοια του γνησίου της υπογραφής του και

η δόση του όρκου, ούτε μπορούν να αποδοθούν σε αμέλεια του κατηγορουμένου και αμφισβήτηση της απ'την πάροδο απ'την υπογραφή του εγγράφου μέχρι τη δόση του όρκου 14 ετών και τη γραφή του έγγραφου αυτού με πλάγια γραφή και πλαστότητα της ημερομηνίας του, ούτε απ'την επίκληση απ'την εγκαλούσα και προσαγωγή του για πρώτη φορά το 1996 και παραπέρα την άποψη του κατηγορουμένου ότι το έγγραφο

αυτό δεν αποτελεί σημαντικό στοιχείο της διαδικασίας, την καταδίκη της εγκαλούσας για απάτη ενώπιον Δικαστηρίου, ψευδή καταμήνυση, ψευδορκία και ηθική

αυτουργία σε ψευδορκία. Επίσης δεν συντρέχει μετά απ'αυτά περίπτωση αναστολής της δίκης μέχρι την έκδοση οριστικής απόφασης στη δίκη του Πολυμελούς Πρωτοδικείου, στην οποία δόθηκε ο **«όρκος»** και η οποία συζητήθηκε την 4-9-2002, ώστε να έχει κριθεί απ'το αρμόδιο Δικαστήριο η εγκυρότητα αυτού (όρκου). Με βάση αυτά πρέπει, απορριπτομένων των ως άνω ισχυρισμών του κατηγορουμένου να κηρυχθεί αυτός ένοχος της πράξης που του αποδίδεται με το ελαφρυντικό του 84 παρ.2 α ΠΚ. Από τις παραπάνω παραδοχές προκύπτει ότι η προσβαλλόμενη απόφαση περιέχει τα απαιτούμενα, σύμφωνα με την μείζονα σκέψη στοιχεία για την ειδική και εμπειριστατωμένη αιτιολογία της και δεν υπάρχει ούτε ευθεία ούτε εκ πλαγίου παράβαση της εφαρμοσθείσας ουσιαστικής ποινικής διάταξης. Επομένως οι τ'αντίθετα επικαλούμενοι δεύτερος και τρίτος αναιρετικοί λόγοι είναι απορριπτέοι ως αβάσιμοι. Ειδικότερα η αιτίαση ότι δεν λήφθηκε υπόψη η χωρίς όρκο κατάθεση της πολιτικώς ενάγουσας είναι αβάσιμη, αφού πέρα από το γεγονός ότι αυτή περιλαμβάνεται στους μάρτυρες κατηγορίας, αποδεικτικού μέσου του οποίου γίνεται μνεία, ρητώς στη συνέχεια του σκεπτικού γίνεται αναφορά του ονόματος και της κατάθεσης της «εγκαλούσας πρώην συζύγου του κατηγορουμένου» (βλ. σελ. 15 της προσβαλλόμενης απόφασης). Εξάλλου η αιτίαση ότι ενώ υπάρχει διαφορά στις εκτιμήσει των εκθέσεων της ιδιωτικής γραφολογικής πραγματογνωμοσύνης που αναγνώστηκαν, δεν αιτιολογεί το Δικαστήριο γιατί δέχτηκε

το συμπέρασμα των αρνητικών για τον κατηγορούμενο εκθέσεων και όχι των θετικών,

είναι επίσης αβάσιμη αφού από το ίδιο σκεπτικό προκύπτει ότι το Δικαστήριο κατέληξε στην κρίση του από το σύνολο των αποδείξεων και όχι από την εκτίμηση ορισμένων από τα αναγνωσθέντα έγγραφα. Δεν είναι δε υποχρεωτική η παράθεση χωριστής αιτιολογίας για κάθε ένα από τα ληφθέντα υπόψη αποδεικτικά μέσα Ακολουθώντας στο πλαίσιο του τρίτου λόγου ο αναιρεσείων αποδίδει στην προσβαλλόμενη απόφαση την πλημμέλεια της εσφαλμένης εφαρμογής του άρθρ. 224 του

ΠΚ (άρθρ. 510 παρ. 1 Ε ΚΠΔ), διότι όπως διατείνεται καταδικάστηκε για ψευδορκία

χωρίς να αναφέρονται στην κατηγορία «ψευδή γεγονότα», αλλά αξιολογικές κρίσεις.

Η αιτίαση αυτή είναι αβάσιμη αφού τα αποδιδόμενα στον ίδιο ότι κατέθεσε ότι ουδέποτε υπέγραψε

την από 7-4-83 δήλωση και ότι η υπογραφή που υπάρχει σ'αυτήν δεν είναι δική του και τέθηκε από τρίτο πρόσωπο είναι γεγονότα και όχι αξιολογικές κρίσεις.

Με τον πρώτο λόγο του αναιρετηρίου του ο αναιρεσείων μέμφεται την προσβαλλόμενη

απόφαση γι'απόλυτη ακυρότητα (άρθρ. 510 παρ.1 α ΚΠΔ), διότι έλαβε υπόψη την από

3-2-97 δήλωσή του περί αποδοχής της επαγωγής όρκου χωρίς η δήλωση αυτή ν'αναγνωσθεί. Ο λόγος αυτός είναι απορριπτέος ως αβάσιμος, αφού πέρα από το γεγονός ότι η παραπάνω δήλωση περιέχεται στο σώμα του κατηγορητηρίου, περιλαμβάνεται και στη 5376/2002 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, η οποία και αναγνώστηκε.

Κατ'ακολουθία των παραπάνω, πρέπει ν'απορριφθεί η κρινόμενη αίτηση αναίρεσης και να καταδικασθεί ο αναιρεσείων στα δικαστικά έξοδα και την δικαστική δαπάνη της πολιτικής ενάγουσας.

Για τους λόγους αυτούς

Απορρίπτει την από 156/20-3-2003 αίτηση του Μ. Χ., γι'αναίρεση της 99/2003 απόφασης του Τριμελούς Εφετείου Αθηνών. Και

Καταδικάζει τον αναιρεσείοντα στα δικαστικά έξοδα και την δαπάνη της πολιτικώς ενάγουσας, που ορίζει στα ποσά των διακοσίων δέκα (210) και πεντακοσίων (500) ευρώ αντιστοίχως.

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 17 Νοεμβρίου 2004. Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 2 Δεκεμβρίου 2004.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ■

Πρόεδρος: Θ. ΛΑΦΑΖΑΝΟΣ

Εισηγητής: Σ. ΓΙΑΚΟΥΜΕΛΟΣ

Λήμματα: Ψευδορκία

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ
ΝΟΜΙΚΟ ΒΗΜΑ

Έτος: 2005 **Τόμος:** 53 **Σελ.:** 943

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: **ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ**

Τόπος: **ΑΘΗΝΑ**

Αριθ. Απόφασης: **209**

Έτος: **2001**

Περίληψη

Έννοια δικαστικών τεκμηρίων. Οι γνωμοδοτήσεις δεν συνιστούν ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, αλλ' αποτελούν έγγραφα.

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 209/2001 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Γ' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Θεόδωρο Τόλια, Αντιπρόεδρο, Γρηγόριο Φιλιππάτο, Γεώργιο Χριστόφιλο, Γ. Φ. και Ελευθέριο Τσακόπουλο, Αρεοπαγίτες. ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 15 Νοεμβρίου 2000, με την παρουσία και της γραμματέως Αικατερίνης Μανιατάκη, για να δικάσει την υπόθεση μεταξύ:

Του αναιρεσεύοντος: Α. Ιω. Νικολόπουλου, κατοίκου Λάρισας, που παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Γεώργιο Γιαννήλο.

Των αναιρεσιβλήτων: 1) Ν. Α. Π. και 2) Ε. συζ. Κ. Φ., κατοίκων Λάρισας. Εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Μιχαήλ Παπαθανασίου. Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 19.3.1992 αγωγή του ήδη αναιρεσεύοντος, που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Λάρισας. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις: 136/92, προδικαστική, 69/95, οριστική, του ίδιου Δικαστηρίου, 650/96, 111/97, προδικαστικές, και 509/99, οριστική, του Εφετείου Λάρισας. Την αναίρεση της τελευταίας αποφάσεως ζητεί ο αναιρεσεύων με την από 3.11.1999 αίτησή του. Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Ελευθέριος Τσακόπουλος ανέγνωσε την από 1.11.2000 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσεύοντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως, ο πληρεξούσιος των αναιρεσιβλήτων την απόρριψή της, καθένας δε την καταδίκη του αντιδίκου μέρους στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή, ο ισχυρισμός ότι ορισμένη διοικητική πράξη ανακλήθηκε ή ακυρώθηκε, προβαλλόμενος για να αποτρέψει τη συναγωγή εξ αυτής δικαστικού τεκμηρίου, στερείται αυτοτελείας, αφού δεν είναι θεμελιωτικός δικαιώματος που θα μπορούσε να ασκηθεί με αγωγή ή ένσταση, αλλ' αποτελεί απλό επιχείρημα, συνεχόμενο με την αξιολόγηση και στάθμιση των αποδείξεων. Ως εκ τούτου, η αναιτιολόγητη παράλειψη του Εφετείου να λάβει υπόψη τον ισχυρισμό αυτό δεν ιδρύει τους αναιρετικούς λόγους των εδαφίων 8 και 19 του άρθρου 559 του ΚΠολΔ. Εν προκειμένω, με τον πρώτο λόγο αναιρέσεως και το α' και β' μέρος του τέταρτου λόγου ψέγεται η προσβαλλομένη, το μεν γιατί δεν έλαβε υπόψη ισχυρισμό του αναιρεσεύοντος, σύμφωνα με τον οποίο η υπ' αριθμ. 40/1969 πράξη τακτοποιήσεως οικοπέδων που εξέδωσε η Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Ν.

Λάρισας ακυρώθηκε με την υπ' αριθμ.

3645/5.6.1991 απόφαση του οικείου Νομάρχη και, ως εκ τούτου, το έγγραφο της δεν μπορούσε να αποτελέσει νόμιμο αποδεικτικό μέσο στη δίκη για την κυριότητα του ακινήτου που αφορούσε, το δε για έλλειψη νομίμου βάσεως, καθόσον δεν αιτιολογείται αν η πιο πάνω πράξη παρέμεινε «έγκυρη και ισχυρή έναντι πάντων», ούτε παρατίθεται το περιεχόμενο αυτής και του συνοδευτικού διαγράμματος, προκειμένου να καταδειχθεί το εμβαδόν των τμημάτων του επιδικίου, τα οποία κρίθηκαν με αυτή ως προσκυρωτέα και μη. Οι ως άνω λόγοι είναι απαράδεκτοι και απορριπτέοι, καθόσον ούτε ο προεκτεθείς ισχυρισμός είναι αυτοτελής, ώστε η παράλειψη της εκτιμήσεώς του να ιδρύει τον αναιρετικό λόγο του άρθρου 559 αριθμ. 8 του ΚΠολΔ, ούτε το δικαστήριο είχε υποχρέωση να αιτιολογήσει αν, και μετά την ακύρωσή της, η ανωτέρω πράξη τακτοποιήσεως διατήρησε την ισχύ της και να παραθέσει το περιεχόμενο αυτής.

Επειδή, κατά την έννοια του άρθρου 559 αριθμ.19 του ΚΠολΔ, ανεπαρκής ή αντιφατική αιτιολογία, που έχει ως συνέπεια την αναίρεση για έλλειψη νομίμου βάσεως, υπάρχει όταν από το αιτιολογικό της αποφάσεως δεν προκύπτουν κατά τρόπο σαφή και χωρίς αντιφάσεις τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία, σύμφωνα με το νόμο, είναι αναγκαία για τη θεμελίωση του κανόνα δικαίου που εφαρμόσθηκε στη συγκεκριμένη περίπτωση, όχι όμως και όταν υπάρχουν ελλείψεις αναγόμενες στην ανάλυση και στάθμιση των αποδεικτικών μέσων και γενικότερα στην εκτίμηση των αποδείξεων, που το πόρισμά της εκτίθεται σαφώς. Εν προκειμένω, με την προσβαλλόμενη απόφασή του, το Εφετείο δέχθηκε ως αποδειχθέντα τα ακόλουθα : Το επίδικο είναι οικοπέδο εμβαδού 127,26 τ.μ, που κείται στη Λάρισα και επί της οδού Κ. 29. Από αυτό εμπίπτει : α) ένα τμήμα 116,74 τ.μ. στην προς ανατολάς συνεχόμενη ιδιοκτησία των αναιρεσιβλήτων, β) ένα άλλο τμήμα, εμβαδού 8,03 τ.μ, στην προς δυσμάς συνεχόμενη ιδιοκτησία του αναιρεσειόντος και γ) το υπόλοιπο των 2,49 τ.μ, σε όμορη ιδιοκτησία τρίτου. Κατά την ανάλυση όμως των καταθέσεων των μαρτύρων ανταποδείξεως, που διαλαμβάνονται στην υπ' αριθμ. 76/1994 εισηγητική έκθεση, αναφέρεται ότι οι μάρτυρες αυτοί καταθέτουν άλλοτε μεν ότι το ως άνω ακίνητο εμπίπτει κατά μέγα μέρος στην ιδιοκτησία των εναγομένων, άλλοτε δε ότι τούτο περιλαμβάνεται καθ' ολοκληρίαν σε αυτή. Τέλος, το Εφετείο, κατά την αξιολόγηση του τοπογραφικού διαγράμματος που συνοδεύει την υπ' αριθμ.

40/1969 πράξη τακτοποιήσεως οικοπέδων, επισημαίνει ότι σύμφωνα με αυτό, «το επίδικο οικοπεδικό τμήμα περιλαμβάνεται κατά το πλείστον στην ιδιοκτησία των εναγομένων», χωρίς όμως να προσδιορίσει αριθμητικά το εμβαδόν του τμήματος που περιλαμβάνεται στην ιδιοκτησία αυτή. Η πιο πάνω όμως αντίφαση σχετικά με το αν το επίδικο εμπίπτει ολόκληρο ή κατά μέγα μέρος στην ιδιοκτησία των αναιρεσιβλήτων, αφορά τις μαρτυρικές καταθέσεις και όχι τις παραδοχές της προσβαλλομένης, ώστε να στερεί από αυτή τη νόμιμη βάση της, ενώ η αόριστη αναφορά στο διάγραμμα της υπ' αριθμ. 40/1969 πράξης σχετίζεται με την ανάλυση των αποδείξεων, το πόρισμα της οποίας εκτίθεται σαφώς. Συνεπώς, όσα αντίθετα υποστηρίζονται με το τρίτο μέρος του τέταρτου λόγου αναιρέσεως, που μέμφεται την προσβαλλομένη για πλημμέλεια από το άρθρο 559 αριθμ. 19 του ΚΠολΔ, είναι απαράδεκτα και απορριπτέα.

Επειδή, από τις διατάξεις των άρθρων 339 και 395 του ΚΠολΔ σαφώς προκύπτει ότι τα δικαστικά τεκμήρια, δηλαδή τα συμπεράσματα που συνάγονται κατά τους κανόνες της λογικής και της ανθρώπινης εμπειρίας εκ γνωστών πραγμάτων περί αγνώστων, ο δικαστής μπορεί να τα συναγάγει από οπουδήποτε, ακόμη και από έγγραφα άκυρα ή παράτυπα, αρκεί να έχει επιτραπεί η δια μαρτύρων απόδειξη και να μην αμφισβητείται το γεγονός, που συνιστά τη βάση του τεκμηρίου. Στην περίπτωση αυτή δεν ιδρύεται παραδεκτός λόγος αναιρέσεως από το άρθρο 559 αριθμ. 11 του ΚΠολΔ. Εξ άλλου, κατά μεν το άρθρο 339 ΚΠολΔ, αποδεικτικά μέσα είναι η ομολογία, η αυτοψία, η πραγματογνωμοσύνη, τα έγγραφα, η εξέταση των διαδίκων, οι μάρτυρες, ο **όρκος** του διαδίκου και τα δικαστικά τεκμήρια, κατά δε το άρθρο 390 του ίδιου Κώδικα, γνωμοδοτήσεις προσώπων που έχουν ειδικές γνώσεις επιστήμης ή τέχνης σε ζητήματα που αφορούν εκκρεμή δίκη, οι οποίες συντάχθηκαν ύστερα από αίτηση κάποιου διαδίκου και προσάγονται από αυτόν, εκτιμώνται ελεύθερα από το δικαστήριο. Από το συνδυασμό των πιο πάνω διατάξεων προκύπτει ότι οι γνωμοδοτήσεις που αναφέρονται στη δεύτερη από αυτές, εφόσον συντάχθηκαν κατά τις νόμιμες προϋποθέσεις, δεν συνιστούν ιδιαίτερο αποδεικτικό μέσο, αλλ' έγγραφο, που υποβάλλεται στην ίδια ρύθμιση και εκτιμάται ελεύθερα από το δικαστήριο, το οποίο δεν έχει υποχρέωση να το μνημονεύσει ειδικά και κατ' αντιδιαστολή προς τα λοιπά έγγραφα και εν γένει προς τα άλλα αποδεικτικά μέσα, τα οποία φέρονται ότι ελήφθησαν υπόψη προς σχηματισμό της κρίσης του (Ολομ. Α.Π. 111/81, 848/81). Για την ταυτότητα δε του λόγου, στην ίδια ρύθμιση υπόκεινται και οι γνωμοδοτήσεις των

τεχνικών συμβούλων των διαδίκων, όταν συντάσσονται εγγράφως κατά το άρθρο 392 παρ. 2 του ΚΠολΔ. Εν προκειμένω, με τον δεύτερο λόγο αναιρέσεως καταλογίζονται στην προσβαλλομένη πλημμέλεια από το άρθρο 559 αριθμ. 11 του ΚΠολΔ, στις οποίες φέρεται ότι υπέπεσε το Εφετείο που την εξέδωσε, αφ' ενός μεν με το να λάβει υπόψη την υπ' αριθμ. 40/1969 πράξη τακτοποίησης οικοπέδων και αναλογισμού αποζημιώσεως και το συνοδευτικό αυτής τοπογραφικό διάγραμμα, που εκδόθηκαν από τη Διεύθυνση Τεχνικών Υπηρεσιών Ν. Λάρισας, παρά το γεγονός ότι, όπως ισχυρίσθηκε ο αναιρεσείων, η πράξη αυτή είχε ακυρωθεί με την υπ' αριθμ. 3645/5.6.1991 απόφαση του Νομάρχη Λάρισας, και αφ' ετέρου δεν έλαβε υπόψη επικληθέντα και νομίμως προσκομισθέντα αποδεικτικά μέσα, ήτοι : α) την υπ' αριθμ. 7/1999 έκθεση του Αλέξανδρου Παπαχατζή, νομίμως διορισθέντος ως τεχνικού συμβούλου του αναιρεσείοντος, και β) την από μηνός Ιανουαρίου 1999 έκθεση φωτοερμηνευτικής έρευνας και πραγματογνωμοσύνης του Γοργία Ψυλλάκη, τα οποία ήταν κρίσιμα για την απόδειξη της κυριότητας του αναιρεσείοντος επί του επιδίκου. Από το περιεχόμενο όμως της προσβαλλομένης αποφάσεως προκύπτει ότι η μεν υπ' αριθμ. 40/1969 πράξη τακτοποίησης οικοπέδων χρησίμευσε για να αντληθεί από αυτή όχι άμεση απόδειξη, αλλά τεκμήριο, τη συναγωγή του οποίου δεν εμποδίζει η προηγηθείσα ακύρωσή της. Συνεπώς, ο τ' αντίθετα υποστηρίζων δεύτερος λόγος αναιρέσεως κατά το πρώτο μέρος του, είναι απαράδεκτος και απορριπτός, ενώ ο συναφής από το άρθρο 559 αριθμ. 12 ΚΠολΔ τρίτος λόγος αναιρέσεως, που αιτιάζεται ότι στο πιο πάνω έγγραφο δόθηκε αποδεικτική ισχύς μεγαλύτερη του τεκμηρίου, είναι αβάσιμος. Εξ άλλου, από τη βεβαίωση της προσβαλλομένης ότι η κρίση του δευτεροβαθμίου δικαστηρίου περί του αποδεικτέου θέματος σχηματίσθηκε, πλην των άλλων, και από το περιεχόμενο «όλων των επικαλουμένων και προσκομιζόμενων εγγράφων», σε συνδυασμό προς το υπόλοιπο περιεχόμενο αυτής, καθίσταται αδιασάκτως βέβαιο ότι το Εφετείο έλαβε υπόψη του τόσο τη γνωμοδότηση του τεχνικού συμβούλου του αναιρεσείοντος, όσο και την προσκομισθείσα έκθεση φωτοερμηνείας, τις οποίες εκτίμησε ελεύθερα και σε συσχετισμό προς τις άλλες αποδείξεις, οι δε περί του αντιθέτου αιτιάσεις που διαλαμβάνονται στο δεύτερο μέρος του δεύτερου λόγου αναιρέσεως είναι αβάσιμες. Επειδή, με τον πέμπτο λόγο αναιρέσεως καταλογίζεται στην προσβαλλομένη η πλημμέλεια του άρθρου 559 αριθμ. 20 ΚΠολΔ. και ειδικότερα ότι το Εφετείο που την εξέδωσε, παραμόρφωσε το περιεχόμενο του εγγράφου της υπ' αριθμ. 40/1969 πράξεως τακτοποίησης οικοπέδων, με το να δεχθεί πραγματικά γεγονότα προφανώς διαφορετικά από εκείνα που αναφέρονται σε αυτό, δηλαδή ότι η ανωτέρω πράξη συντάχθηκε «κατόπιν αιτήσεως του ενάγοντος», ενώ πράγματι ο τελευταίος είχε απλώς προσκληθεί να παραστεί στη διενέργεια της αυτοψίας, που προηγήθηκε της συντάξεώς της. Η εν λόγω αιτίαση, αναφερόμενη σε θέμα άσχετο προς τη διαμόρφωση και το περιεχόμενο του αποδεικτικού πορίσματος είναι, γι' αυτό, αλυσιτελής και απορριπτέα.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 3.11.1999 αίτηση του Α. Ν., για αναίρεση της υπ' αριθμόν 509/1999 αποφάσεως του Εφετείου Λαρίσης.

Καταδικάζει τον αναιρεσείοντα στη δικαστική δαπάνη των αναιρεσιβλήτων, την οποία ορίζει σε δραχμές διακόσιες ογδόντα χιλιάδες (280.000). Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 25 Ιανουαρίου 2001. Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ

Δημοσιεύθηκε στο ακροατήριό του στις 7 Φεβρουαρίου 2001.

Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ☐

Δικηγόροι: Ελευθέριος Τσακόπουλος

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ   **Έτος:** 2001   **Τόμος:** 42   **Σελ.:** 1554
ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 448
Ετος: 2000

Περίληψη

Εργατική διαδικασία - Απόδειξη - Όρκος - Επαγωγή - Διαφορές από αμοιβή για παροχή εργασίας. Επαγωγή όρκου. Οι ρυθμίσεις του άρθρου 421 Κ.Πολ.Δ. για την επαγωγή όρκου ισχύουν και κατά την ανωτέρω διαδικασία. Δόση του εισαχθέντος όρκου. Μικρή προσθήκη στο θέμα του επιβληθέντος όρκου εφόσον δεν παραλλάσσει την έννοιά του, δεν καθιστά τον όρκο ουσιωδώς διάφορο του επιβληθέντος.

Κείμενο Απόφασης

■ Αριθμός 448/2000 ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Δ' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Κωνσταντίνο Παπαλάκη, Αντιπρόεδρο, Αριστείδη Κρομμύδα, Παύλο Μειδάνη, Δημήτριο Βούρβαχη και Γεράσιμο Φρούντζο, Αρεοπαγίτες.

ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 19 Νοεμβρίου 1999, με την παρουσία και της γραμματέως Μάρθας Ψαραύτη, για να δικάσει μεταξύ: Του αναιρεσιόντος: Δ. Π. του Α., κατοίκου Αθηνών, τον οποίο εκπροσώπησε ο πληρεξούσιος δικηγόρος του Ανάργυρος Παπαστάμου. Του αναιρεσιβλήτου: Π. Α. του Α., κατοίκου Καινούργιου Λοκρίδος, ο οποίος παραστάθηκε με τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Λάμπρο Νινιό.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 17-8-1993 αγωγή που κατατέθηκε στο Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών. Εκδόθηκε η απόφαση 63/1994 του ίδιου Δικαστηρίου. Την αναίρεση της αποφάσεως αυτής ζητεί ο αναιρεσιών με την από 25-1-1999 αίτησή του.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω. Ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Γεράσιμος Φρούντζος ανέγνωσε την από 6-11-1999 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινομένης αιτήσεως αναίρέσεως. Ο πληρεξούσιος του αναιρεσιόντος ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΤΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Επειδή κατά τη διάταξη του άρθρου 671 παρ. 4 ΚΠολΔ, που εφαρμόζεται κατ' άρθρο 681 ΚΠολΔ και στη διαδικασία των διαφορών από αμοιβές για την παροχή εργασίας, επαχθείς **όρκος** επιβάλλεται μόνο αν κατά την κρίση του δικαστηρίου είναι αναγκαία η επιβολή του, για να σχηματίσει δικανική πεποίθηση, αν δε αυτός που θα δώσει τον όρκο είναι παρών, ο **πύρκος** δίνεται κατά την ίδια συζήτηση στο ακροατήριο. Από τη διάταξη αυτή σε συνδυασμό προς τη γενική διάταξη του άρθρου 421 παρ. 3 ΚΠολΔ, κατά την οποία το δικαστήριο επιβάλλει τον όρκο μόνο αν δεν υπάρχουν άλλες επαρκείς αποδείξεις, συνάγεται ότι αν ο **πύρκος** επάγεται με επίκληση και άλλων αποδεικτικών μέσων, τεκμαίρεται ότι επήχθη επικουρικά και η επιβολή του εξαρτάται από την κρίση του

δικαστηρίου, ενώ αν ο **«όρκος»** επάγεται χωρίς την επίκληση άλλων αποδεικτικών στοιχείων, η επαγωγή δεν γίνεται επικουρικά και το δικαστήριο είναι υποχρεωμένο να επιβάλει τον όρκο, χωρίς να προβεί σε εκτίμηση άλλων αποδεικτικών στοιχείων. Στην προκειμένη περίπτωση, με τον πρώτο λόγο της αναιρέσεως προσβάλλεται η αιτίαση ότι το Μονομελές Πρωτοδικείο (του οποίου η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση κατέστη τελεσιδική) δεν έλαβε παντάπασι υπόψη τα παρά του ενάγοντος (ήδη αναιρεσειόντος) δικηγόρου προσκομισθέντα με επίκληση και κατονομαζόμενα έγγραφα προς απόδειξη του ισχυρισμού του ότι όταν εκπληρώθηκαν με ενέργειές του οι υπό του αναφερομένου εργολαβικού δίκης προβλεπόμενες διαδικαστικές πράξεις (καθορισμού τελεσιδικίας της οριστικής μονάδος αποζημιώσεως της απαλλοτριώσεως, αναγνωρίσεως δικαιούχου της αποζημιώσεως και καταψηφίσεως αυτής), ο εναγόμενος (ήδη αναιρεσίβλητος) του έδωσε εντολή τηλεφωνικώς να επιδιώξει την αναπροσαρμογή της τιμής μονάδος αποζημιώσεως του ακινήτου με νέα πλέον αίτηση, παρά αρκέσθηκε και επέβαλε (το Μονομελές Πρωτοδικείο) στον αντίδικο τον παρά τούτου επικουρικώς επαχθέντα όρκο. Όπως, όμως, προκύπτει από τις ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου κατατεθείσες έγγραφες προτάσεις του κατά τη συζήτηση μετά την οποία εκδόθηκε η αναιρεσιβαλλόμενη απόφαση, τις οποίες ο 'ρειος Πάγος παραδεκτώς επισκοπεί, ο ενάγων και ήδη αναιρεσειώντος προς απόδειξη του ως άνω ισχυρισμού και συναφούς ιστορικής βάσεως της αγωγής του (αντικειμενικώς σωρευθείσης) περί αναθέσεως σ' αυτόν από τον εναγόμενο και ήδη αναιρεσίβλητο νέας εντολής για επιδίωξη της αναπροσαρμογής της τιμής μονάδος αποζημιώσεως μαζί με την επαγωγή του όρκου δεν επικαλέσθηκε άλλα αποδεικτικά μέσα και συγκεκριμένως τα κατονομαζόμενα στο αναιρετήριο, έγγραφα αλλά ταύτα επικαλέσθηκε προς απόδειξη της ιστορικής βάσεως της σωρευθείσης έτερης αγωγής του περί επιδικάσεως δικηγορικής αμοιβής του από την επικαλούμενη σύμβαση εργολαβίας δίκης. Συνεπώς, ορθώς το ως άνω δικαστήριο με την αναιρεσιβαλλόμενη απόφασή του έκρινε ότι ο αναιρεσειών - ενάγων προς απόδειξη της εκκαλούμενης δεύτερης εντολής του αναιρεσιβλήτου - εναγομένου επήγαγε όρκο στον τελευταίο, χωρίς να επικαλείται άλλα αποδεικτικά μέσα και κατ' ακολουθίαν ορθώς επέβαλε στον εναγόμενο τον όρκο. Επομένως, ο ως άνω εκ του άρθρου 559 αριθ. 11 ΚΠολΔ και όχι και αριθ. 1, 8 και 12 ΚΠολΔ, ως αναγράφεται στο αναιρετήριο) αντίθετος λόγος της αναιρέσεως, είναι απορριπτός ως αβάσιμος.

Επειδή, όπως δέχεται η προσβαλλόμενη απόφαση, ο αναιρεσειών- ενάγων, προς απόδειξη της επικαλούμενης δεύτερης εντολής του

αναιρεσιβλήτου- εναγομένου προς αυτόν, για τον ανακαθορισμό της τιμής μονάδος αποζημίωσης, χωρίς να επικαλείται άλλα αποδεικτικά μέσα, επήγαγε όρκο στον εναγόμενο, το περιεχόμενο του οποίου έχει ως εξής: " Ορκίζομαι ενώπιον του Θεού ότι δεν είναι αληθές ότι έδωσα τηλεφωνικώς εντολή αναπροσαρμογής της τιμής μονάδος αποζημιώσεως κατά του Δ. Γ., περί ης η εγερθείσα από 20-8-1991 αγωγή κατ' αυτού". Ο **«όρκος»** επιβλήθηκε από το Δικαστήριο, καθόσον η επιβολή αυτού ήταν αναγκαία προς μόρφωση της πεποιθήσεως του, δεδομένου ότι ο ενάγων στερείται άλλου αποδεικτικού μέσου ως προς το παραπάνω κρίσιμο θέμα. Ακολουθώς, ο εναγόμενος έδωσε τον παρακάτω όρκο: "Ορκίζομαι ότι ποτέ δεν έδωσα εντολή στο δικηγόρο Δ. Π., μετά τον τελεσιδικό καθορισμό της τιμής μονάδος, ν' ασκήσει αγωγή αναπροσαρμογής και γι' αυτήν να οφείλεται, μάλιστα, χωριστή αμοιβή, πέραν αυτών που είχαν καθορισθεί με την από 11-12-1982 σύμβαση (εργολαβικό δίκης) μεταξύ εμού και του Δ. Π. ". Περαιτέρω, δέχθηκε η προσβαλλόμενη απόφαση ότι από την αντιπαραβολή του περιεχομένου των δύο όρκων προκύπτει ότι ο εναγόμενος έδωσε τον επαχθέντα όρκο χωρίς παραλλαγές της εννοίας του, αφού η μικρή προσθήκη στην οποία προέβη δεν καθιστά τον δοθέντα όρκο ουσιωδώς διάφορο του επιβληθέντος. Τελικά, δε δέχθηκε ότι δεν αποδεικνύεται ότι ο εναγόμενος έδωσε εντολή στον ενάγοντα να ασκήσει αίτηση αναπροσαρμογής (ανακαθορισμού) της τιμής μονάδος αποζημιώσεως και ότι συνεπώς ο ενάγων δεν δικαιούται να ζητήσει από τον εναγόμενο αμοιβή για τις σχετικές εργασίες στις οποίες προέβη καθώς και τα έξοδα. Έτσι, η προσβαλλόμενη απόφαση, κατά τις διατάξεις των άρθρων 340 και 430 Κ.Πολ.Δ., εκτιμώντας τον υπό του ενάγοντος επαχθέντα και από τον εναγόμενο δοθέντα όρκο, έκρινε, κατά την μη υποκειμένη στον έλεγχο του Αρείου Πάγου κρίση της αφού αυτή ανάγεται σε πραγματικά γεγονότα, ότι οι γινόμενες μικρές προσθήκες ουδόλως αναιρούν την δια του επιβληθέντος όρκου βεβαίωση της αναλήθειας του προβληθέντος από τον ενάγοντα ισχυρισμού περί υπάρξεως δεύτερης (νεότερης) εντολής του εναγομένου προς αυτόν για ανακαθορισμό της τιμής μονάδος αποζημιώσεως και δεν παραλλάσσουν την έννοια του όρκου. Συνεπώς οι προβαλλόμενες με τον δεύτερο λόγο της αναιρέσεως αιτιάσεις και δη περί λήψεως υπόψη αποδεικτικού μέσου (όρκου) μη επιτρεπομένου από τον νόμο, περί παραβιάσεως των ορισμών του νόμου σχετικά με την δύναμη των αποδεικτικών μέσων και περί εσφαλμένης εφαρμογής των ορισμών του νόμου ως προς το βάρος της αποδείξεως

(άρθρο 559 αριθ. 11, 12 και 13 Κ.Πολ.Δ.), πρέπει να απορριφθούν ως αβάσιμοι.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 25 Ιανουαρίου 1999 αίτηση του Δ. Π. περί αναιρέσεως της 63/1994 απόφασης του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Και Καταδικάζει τον αναιρεσείοντα στη δικαστική δαπάνη του αναιρεσιβλήτου, την οποία ορίζει σε διακόσιες ογδόντα χιλιάδες (280.000) δραχμές. Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 21 Δεκεμβρίου 1999. Δημοσιεύθηκε στην Αθήνα, σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του, στις 24 Μαρτίου 2000. ■

Πρόεδρος: Κωνσταντίνος Παπαλάκης

Εισηγητές: Γερ. Φρούντζος

Λήμματα: Εργατική διαδικασία ,Απόδειξη ,Ορκος ,Επαγωγή

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟΦΑΣΗΣ

Δικαστήριο: ΑΡΕΙΟΣ ΠΑΓΟΣ
Τόπος: ΑΘΗΝΑ
Αριθ. Απόφασης: 1508
Ετος: 1998

Κείμενο Απόφασης

■Αριθμός 1508/1998

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΟΥ ΑΡΕΙΟΥ ΠΑΓΟΥ

Α' Πολιτικό Τμήμα

ΣΥΓΚΡΟΤΗΘΗΚΕ από τους Δικαστές: Αγησίλαο Μπακόπουλο, Αντιπρόεδρο, Ανδρέα Κατσίφα, Κωνσταντίνο Κωστήρη, Πέτρο Κακκαλή και Γεώργιο Κάππο, Αρεοπαγίτες. ΣΥΝΗΛΘΕ σε δημόσια συνεδρίαση στο Κατάστημά του, στις 21 Σεπτεμβρίου 1998, με την παρουσία και της γραμματέως Αλεξάνδρας Χαραλάμπους, για να δικάσει μεταξύ: Των αναιρεσιόντων: 1) Λ. Ε. Σ., κατοίκου Θεσσαλονίκης και 2) Ε. Σ., κατοίκου Αρβής Βιάννου, οι οποίοι εκπροσωπήθηκαν από τον πληρεξούσιο δικηγόρο τους Ν. Κροντηρά.

Του αναιρεσιβλήτου: Ν. Κ. κατοίκου Αρβής Βιάννου, ο οποίος εκπροσωπήθηκε από τον πληρεξούσιο δικηγόρο του Ιωάννη Παντουβάκη.

Η ένδικη διαφορά άρχισε με την από 1-9-1988 αγωγή του ήδη αναιρεσιβλήτου που κατατέθηκε στο Πολυμελές Πρωτοδικείο Ηρακλείου. Εκδόθηκαν οι αποφάσεις 1070/1990, οριστική του ίδιου Δικαστηρίου, 8/1992 του Εφετείου Κρήτης ερήμην των ήδη αναιρεσιόντων και μετά από άσκηση ανακοπής ερημοδικίας η 584/1996 απόφαση του ίδιου Εφετείου η οποία εξαφάνισε την προηγούμενη (8/1992). Την αναίρεση της 1070/1990 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου καθώς και τελευταίας εφετειακής αποφάσεως (584/1996) ζητούν οι αναιρεσιόντες με την από 10 Δεκεμβρίου 1996 αίτησή τους.

Κατά τη συζήτηση της αιτήσεως αυτής, που εκφωνήθηκε από το πινάκιο, οι διάδικοι παραστάθηκαν, όπως σημειώνεται πιο πάνω, ο εισηγητής Αρεοπαγίτης Ανδρέας Κατσίφας ανέγνωσε την από 16-10-1997 έκθεσή του, με την οποία εισηγήθηκε την απόρριψη της κρινόμενης αιτήσεως αναιρέσεως. Ο πληρεξούσιος των αναιρεσιόντων ζήτησε την παραδοχή της αιτήσεως και ο πληρεξούσιος του αναιρεσιβλήτου την απόρριψή της και καθένας την καταδίκη του αντιδίκου στη δικαστική δαπάνη.

ΣΚΕΦΘΗΚΕ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΝΟΜΟ

Η υπό κρίση αίτηση, καθ'όσον στρέφεται κατά της υπ' αριθμ. 1070/1990 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου, η οποία εξαφανίσθηκε με την συμπροσβαλλόμενη εφετειακή απόφαση, είναι απορριπτέα ως απαράδεκτη προεχόντως γιατί δεν κατατέθηκε και στη γραμματεία του πρωτοβαθμίου δικαστηρίου όπως απαιτείται από το άρθρο 566 παρ.2 του Κ.Πολ.Δ.

Από την στην προσβαλλόμενη απόφαση διαβεβαίωση του εφετείου ότι για το σχηματισμό της επί της ουσίας της διαφοράς κρίσεώς του έλαβε υπ' όψη και εκτίμησε και με τα λοιπά αποδεικτικά στοιχεία και τα έγγραφα που οι διάδικοι επικαλέσθηκαν και νομίμως προσκόμισαν, καθίσταται αδιστάκτως βέβαιο ότι το δικαστήριο έλαβε υπ' όψη και τα στον πρώτο λόγο της υπό κρίση αιτήσεως αναφερόμενα έγγραφα. Συνεπώς, ο εκ του άρθρου 559 αρ.11 του Κ.Πολ.Δ. λόγος αυτός της

αναιρέσεως πρέπει ν' απορριφθεί ως αβάσιμος. Συναφώς πρέπει ν' απορριφθεί ως απαράδεκτος ο τρίτος λόγος της αναιρέσεως, κατά τον οποίο το εφετείο παραμόρφωσε το περιεχόμενο των ως άνω εγγράφων. Η παραμόρφωση συνίσταται, κατά τους αναιρεσιόντες, στη συναγωγή λανθασμένου πορίσματος από την εκτίμηση του περιεχομένου τους από το δικαστήριο. Έτσι, όμως, δεν στοιχειοθετείται ο λόγος του άρθρου 559 αρ.20 του Κ.Πολ.Δ., αφού, υπό το πρόσχημα της παραμορφώσεως εγγράφων, πλήττεται η αναιρετικώς ανέλεγκτη εκτίμηση των αποδείξεων από το δικαστήριο της ουσίας (άρθρ. 561 παρ.1 Κ.Πολ.Δ.). Η στον ίδιο λόγο αριθμητική μόνο επίκληση των αρ.8 και 19 του ως άνω άρθρου 559 του Κ.Πολ.Δ., χωρίς επίκληση των ισχυρισμών που το δικαστήριο έλαβε ή δεν έλαβε υπ' όψη του, των σχετικών παραδοχών του και των ελλειπών, ασαφών ή αντιφατικών αιτιολογιών του, δεν δύναται να συγκροτήσει νόμιμους λόγους αναιρέσεως. Τέλος και ο δεύτερος λόγος της υπό κρίση αιτήσεως, με τον οποίο οι αναιρεσιόντες προβάλλουν την εκ του άρθρου 559 αρ.11 του Κ.Πολ.Δ. πλημμέλεια της μη επιβολής από το δικαστήριο του όρκου που αυτοί επήγαγαν στον αντίδικό τους, είναι απορριπτέος ως αόριστος και εντεύθεν απαράδεκτος προεχόντως γιατί δεν προσδιορίζεται το πραγματικό γεγονός που αποτελεί το περιεχόμενο της επαγωγής (άρθρ. 421 επ. Κ.Πολ.Δ.) όπως και ο ισχυρισμός στον οποίο την απόδειξη ή αναπόδειξη χρησιμεύει ο επαχθείς **όρκος**.

ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΑΥΤΟΥΣ

Απορρίπτει την από 10 Δεκεμβρίου 1996 αίτηση των Λ. Ε. Σ., κατοίκου Θεσσαλονίκης και Ε. Σ., κατοίκου Άρτης Βιάννου, για αναίρεση της 584/1996 αποφάσεως του Εφετείου Κρήτης και της 1070/1990 αποφάσεως του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Ηρακλείου. Και

Καταδικάζει τους αναιρεσιόντες στη δικαστική δαπάνη του αναιρεσιβλήτου από δραχμές διακόσιες σαράντα χιλιάδες (240.000).

Κρίθηκε και αποφασίσθηκε στην Αθήνα στις 14 Οκτωβρίου 1998. Και Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο ακροατήριό του στις 27 Οκτωβρίου 1998. Ο ΑΝΤΙΠΡΟΕΔΡΟΣ Η ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ ■

ΔΗΜΟΣΙΕΥΣΕΙΣ

Δημοσίευση: ΤΡΑΠΕΖΑ ΝΟΜΙΚΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ ΔΣΑ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Π. Δαγτόγλου*, Συνταγματικό δίκαιο - Ατομικά δικαιώματα, 1991
- Α. Δημητρόπουλος*, Παραδόσεις συνταγματικού δικαίου, 2001
- Ι. Κονιδάρης*, Εγχειρίδιο εκκλησιαστικού δικαίου, 2000
- Α. Μάνεσης*, Ατομικές ελευθερίες, 1979
- Κ. Μαυριάς*, Συνταγματικό δίκαιο, 2002
- Γ. Μπαλής*, Ενοχικόν δίκαιον, 1952
- Α. Ράικος*, Συνταγματικό δίκαιο, 1990
- Α.Σβώλος - Γ.Βλάχος*, Το Σύνταγμα της Ελλάδας, τόμος Α, 1954
- Χ. Σγουρίτσας*, Συνταγματικόν δίκαιον, 1965
- Σ. Τρωιάνος*, Παραδόσεις εκκλησιαστικού δικαίου, 1982
- Δ. Τσάτσος*, Συνταγματικό δίκαιο, 1993
- Τ. Μαρίνος*, Η θρησκευτική ελευθερία Αθήνα 1972,
- Θ.Τσάτσου*, Εισήγησης επί των άρθρων 1 και 2 του Συντάγματος εν μελέτες του Συνταγματικού Δικαίου Αθήνα 1958
- Άρθουρ Σοπενχάουερ*, Ηθική, δίκαιο, και πολιτική, Αθήνα 1926,
- Δ. Φιλίππου*, Η ελευθερία της θρησκευτικής συνείδησης και η υποχρέωση ορκοδοσίας, Δ.τ.Α. τ.1/1999
- Ε.Κρουσταλάκη*, Η υποχρέωση ορκοδοσίας εκείνων που πρεσβεύουν τη Χριστιανική θρησκεία, ιδίως μετά το Σύνταγμα του 1975, Δ 1980,
- Κ. Βουγιούκα*, Η όρκιση των μοναχών ως μαρτύρων εις την ποινική δίκη, Αρμεν 1960
- Κ. Ι. Δεσποτόπουλος*, Περί όρκου, ΝΔ έτος 18
- Β. Παπαδάκης*, Ηθικές και νομικές διαστάσεις του όρκου κατά τον Κ.Π.Δ, ποιν. Χρ. 1981
- Γ. Ράμμος*, Ο όρκος ως μέσο απόδειξης στην Πολιτική δίκη, Αθήνα 1939
- Ι.Ν. Συμπέθερου*, Όρκιση του πολιτικώς ενάγοντος για ηθική βλάβη ή ψυχική οδύνη\, ποιν. Χρ. 1958

A. Ράικος, Συνταγματικό δίκαιο